

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ТАВРІЙСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ
НАУКОВІ ЧИТАННЯ**

ЧАСТИНА II

24–25 січня 2020 р.

Видавний дім
«Гельветика»
2020

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Казарін Володимир Павлович (Голова) – в. о. ректора Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філологічних наук, професор;

Іщенко Наталія Анатоліївна (Співголова) – проректор з науково-педагогічної діяльності та інноваційного розвитку Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філологічних наук, професор;

Свенцицька Єліна Михайлівна – професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філологічних наук;

Кузьміна Світлана Леонідівна – директор Інституту філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філософських наук, доцент;

Сеітяг'ясва Таміла Решатівна – доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат філологічних наук;

Семенець Ольга Сергіївна (Секретар) – завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат філологічних наук;

Попова Олена Анатоліївна – завідувач кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат педагогічних наук;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор філологічних наук;

Куц Наталія Валеріївна – доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат філологічних наук, доцент.

Таврійські філологічні наукові читання: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24–25 січня 2020 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2020. – Ч. II. – 172 с.

ISBN 978-966-992-011-9

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Таврійські філологічні наукові читання», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 24–25 січня 2020 р.

УДК 80:001.8(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 6. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Абу-Акел Р. І. А.

Перекладознавчий аналіз прийомів відтворення комічного..... 7

Вацик О. Ю.

Відтворення часової дистанції в романі

Вальтера Скотта «Айвенго» 11

В'ялець В. С.

Особливості перекладу та способи передачі
національно-культурних реалій (на прикладі найменування
страв німецької кухні)..... 15

Глушенко В. В.

Специфіка відтворення засобів образності на позначення фемінних
та маскулітних характерів 20

Дацер К. С.

Художня специфіка перекладу роману «Колекціонер»

Джона Фаулза..... 24

Дичка Н. І.

Способи перекладу англійських дієслів руху..... 27

Карпушина В. В.

Мовні засоби вираження заперечення в українському
офіційно-діловому дискурсі 30

Клеймьонова А. В.

Відтворення лексичних засобів стилістики роману У. С. Моєма
«Лицедії» («Театр»)..... 34

Lukanska H. A.

Functional and semantic aspect of English abbreviations and shortenings
rendering into Ukrainian 38

Миронець В. В.

Відтворення емоційно-забарвленої лексики в перекладі дитячої
літератури (на матеріалі романів Дж. К. Роулінг) 43

Нечай Н. В.

Проблематика відтворення драматичного тексту в перекладі:
лінгвокультурологічний аспект 46

Осіп'ян Р. В. Відтворення портретних характеристик образу героя в літературі жаків	48
Ренская И. И. Расположение в пространстве и интенсивность речи в судебном переводе	52
Советна А. В., Лісун О. В. Аналіз лексико-граматичних особливостей рекламних слоганів та брендів при перекладі	56
Цимбал Ю. О. Особливості глосарію з методики викладання англійської мови у вищій школі	61
Чумаченко К. Р. Особливості відтворення концепту «Чорнобиль» в англійському перекладі	65
Якушко К. Г. Англомовні відповідники основних морфем термінів землевпорядкування	69
НАПРЯМ 7. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ	
Накашидзе І. С. Специфіка відображення дійсності у художній літературі	71
Строчик С. В. Трагікофарсовість п'єси С. Беккета «Чекаючи на Годо»	75
НАПРЯМ 8. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
Aliyeva Narmina Ideological Sources of Hashim Bay Sagib	80
Веретюк Т. В. Творча спадщина Сильвії Плат у рецепціях літературознавчої критики	82
Qardashkhan Azizkhanli Romanticism in the context of the civil lyric	86

Jafarova Mehriban

Role of mugams in the formation
of artistic attitudes of schoolchildren 89

Коваленко А. С., Чирков О. С.

Епічна драма як продукт співпраці Бертольта Брехта
та Сергія Трет'якова 92

Мусаева Ирада

О начале современного романа 96

Сердюк О. В.

Ідейно-тематичні доміанти творчості
Миколи Гоголя 100

Тіхоненко С. О.

Особливості гротеску в памфлеті Джонатана Свіфта
«Міркування про незручність знищення християнства в Англії» 104

**НАПРЯМ 9. ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ,
ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО****Давиденко А. О.**

Глобалізаційні процеси в сучасній науковій термінології 109

Орлова Ю. В.

Лінгво-філософський та історико-генетичний аспекти вивчення
концепту *вік людини* 113

НАПРЯМ 10. ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО**Кузєбна В. В., Грєчуха Л. О.**

Мовні особливості блогу 118

Мельничук О. Д.

Текст як лінгво-когнітивний феномен 123

Руденко М. Ю.

Класифікація соціальних діалектів у розвитку 127

НАПРЯМ 11. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ**Вакулєвич Л. Л.**

Мова ЗМІ та її вплив на формування культури мовлення
сучасного українця 132

Жидких М. О.

Висвітлення збройного конфлікту в Україні січень-березень
2015 року на прикладі телеканалів «Інтер» та «1+1»..... 135

Левченко Т. М.

Суржик як засіб експресивізації текстів засобів
масової комунікації 139

НАПРЯМ 12. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Гайворонская В. В.

Формирование межкультурной компетенции
иностранных студентов при работе с художественным
текстом на занятиях по РКИ..... 142

Горда О. М.

Текст у лінгводидактичному дискурсі: жанрово-стильовий потенціал
для аналізу в аспекті навчання української мови як іноземної 148

Kashchuk M. H.

Peculiarities of formation of communication culture of cadets 152

Melnyk P. V.

Intercultural dialogue as a form of communication 155

Циватый В. Г.

Коммуникативные практики в межкультурной коммуникации
дипломатов: институционализация и инструментарий
профессиональной успешности (Украина – Республика Беларусь) 158

НАПРЯМ 13. ЖУРНАЛІСТИКА

Юксель Г. З.

Питання дотримання прав журналістів в контексті анексії
Криму 2014 року: наукові та правозахисні джерела інформації..... 164

НАПРЯМ 6. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Абу-Акел Р. І. А.,

*магістр кафедри англійської філології і перекладу, 2 курсу 201 групи
Національного авіаційного університету
Науковий керівник: Семігінівська Т. Г.,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ПРИЙОМІВ ВІДТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО

Художній переклад завжди був і залишається важливим засобом зближення культур, відкриваючи іншим народам унікальну картину світу, властиву саме цій національній єдності. Літературні твори вбирають в себе накопичений століттями інтелектуальний потенціал нації та одночасно являють собою унікальний ідеостиль кожного окремого письменника, що і зумовлює надзвичайну складність завдань, які стоять перед перекладачем художньої літератури. Особливо це стосується творів комічної спрямованості, у яких самотутнє почуття гумору, тонка авторська іронія та веселий народний сміх не завжди адекватно зберігаються в текстах перекладу, а деякі спроби перекладачів виглядають дещо примітивними або штучними. Як відомо, втрата комічного у перекладах текстів із чіткою авторською інтенцією на комічне робить переклад більш неадекватним, ніж навіть втрата певного елемента чи форми.

Сучасні тенденції розвитку перекладознавства, коли традиційна нормативна концепція перекладу поступається новому підходу, що розглядає переклад як акт міжкультурної комунікації, свого роду «культурні перемовини» [1, с. 98], не вирішують проблему адекватного відтворення комічної інтенції автора і, незважаючи на велику кількість досліджень у цій галузі, проблема перекладу художніх текстів, а особливо англійської комічної літератури, залишається в полі актуального.

Це пояснюється декількома факторами. По-перше, сміх – це настільки ефемерна категорія, що навіть в межах одного лінгвокультурного простору не можливо впевнено передбачити

сміхову реакцію реципієнта. Наявність реципієнта є обов'язковою умовою реалізації комічного, оскільки комічне не існує поза соціумом; невідповідність, яку усвідомлює реципієнт, породжує його суб'єктивну позитивну реакцію як усвідомлення комічного. По-друге, англійський гумор традиційно вважається дуже складним для розуміння представниками іншої культури. А.В. Карасик визначив причини нерозуміння англійського гумору носіями інших лінгвокультур у тому, що «адресат 1) не сприймає ситуацію, яка має внутрішню невідповідність, не бачить абсурдності або дивного стану речей, або 2) чітко розуміє внутрішню невідповідність у ситуації, але вважає, що гумор, як м'яка форма критики, до такої ситуації не належить, оскільки предметом осміяння виявляються надцінності даної культури» [3, с. 4]. Нарешті, переклад має справу з текстовим матеріалом і, зважаючи на те, що актуалізація авторської інтенції в художньому тексті відбувається на усіх інформативних рівнях: семантичному, контекстуально-ситуативному та прагматичному, це вимагає від перекладача не просто високого володіння іноземною мовою, але й досконалого розуміння стилістичних особливостей художнього першотвору та досконалого володіння рідною мовою в поєднанні з творчою інтуїцією.

Труднощі під час перекладу текстів комічного модусу пов'язані з формами та засобами актуалізації поетики комічного, які, за класифікацією Б. Дземідока, включають п'ять основних груп. Це – видозміна або деформація явищ (перебільшення, темп, відмінний від звичного); несподівані ефекти й вражаючі зіставлення; несумісність у відношеннях і зв'язках між явищами (анахронізми із царини моралі, поглядів, мови, образів мислення тощо); удаване об'єднання абсолютно різнорідних явищ (невідповідність поведінки героїв обставинам, невідповідність між зовнішністю і сутністю, між формою і змістом та інші невідповідності); утворення явищ, які по суті або за враженням відхиляються від логічної або праксеологічної норми (безглуздість дії або ускладнення простого завдання; непорозуміння, помилка в судженнях та асоціаціях; алогізми, абсурдистський діалог, логічні інверсії, нісенітниця, безглузді висловлювання) [4].

Для передачі всього різноманіття комічних засобів в художньому творі перекладач користується різними способами і прийомами перекладу. Вибір цих способів і прийомів залежить не тільки від засобів, використаних автором в оригіналі, але і від комічного потенціалу цих засобів, а також від того, які мовні засоби

комічного характерні для мови перекладу. На думку В. Н. Комісарова, перекладацькі трансформації в залежності від характеру перетворень поділяються на лексичні (перекладацька транскрипція, транслітерація та перекладацьке калькування), граматичні (дослівний переклад, розчленування речень, об'єднання речень та граматичні заміни) та лексико-граматичні (прийом антонімічного перекладу, прийом описового перекладу та прийом компенсації) [4].

У багатьох випадках, коли неможливо «дослівно» передати каламбур, перекладач не перекладає цей зворот, а створює свою гру слів, іноді на зовсім інших засадах і проведену зовсім іншими засобами. Розглянувши всі можливості передачі каламбуру, перекладач зупиняється на тій, яка надає найбільші переваги, незалежно від використаного автором прийому.

Переклад посідає особливе місце у літературному процесі. Кожен вид літератури послуговується певним видом перекладу. Зокрема, художня література послуговується художнім перекладом. Художній або літературний переклад полягає у виборі шляху передачі вихідної інформації, який призводить до еквівалентного впливу на одержувача, що здійснює перекладений текст. Головним об'єктом при такому способі перекладу виявляється не стільки мовний склад вихідного тексту, скільки його зміст і емоційно-естетичне значення. Художній переклад – один з найнаглядніших проявів міжлітературної (а, відтак, певним чином міжкультурної) взаємодії. Що стосується перекладу комічного у художньому творі, то він визначається як вид мовного посередництва, який цілковито орієнтований на іншомовний оригінал, мета якого повністю зберегти комічний характер оригіналу у тексті перекладу. Такий переклад розглядається як іншомовна форма існування повідомлення, що міститься в оригіналі [6, с. 43].

При перекладі комічного слід забезпечити такий тип міжмовної комунікації, при якому створюваний текст у мові перекладу, міг би виступати як повноцінна комунікативна заміна оригіналу і ототожнюватися з оригіналом у функціональному, структурному і змістовому відношенні, зберігаючи при цьому гумористичний ефект [7, с. 19]. Однак, слід зазначити, що повне збереження всіх трьох аспектів відношення перекладу і оригіналу часто є неможливим за певних причин, а саме – особливості структури систем мови оригіналу і перекладу, а також певну культурну асиметрію оригіналу у перекладу. У такому випадку варто говорити про адаптоване транскодування [6, с. 49-50], за якого

функція – збереження гумористичного потенціалу – виступає домінуючою у мовному посередництві, в результаті чого перекладач може використовувати будь-які засоби аби досягти бажаного ефекту [8, с. 140].

У процесі перекладу комічного перекладач повинен володіти «культурною компетенцією», тобто знанням чужої культури, аби виявити у тексті специфіку культури. Розуміння між людьми передбачає не лише знання граматики, але й наявність спільних культурних передумов. Перекладач повинен досконало знати власну культуру, як і бути достатньо ознайомленим із особливостями культури нації – носія мови перекладу. Таким чином, переклад – це своєрідний діалог двох культур, який передбачає вміння перекладача відрізнити своє від чужого. При цьому не повинна виникати й реалізовуватися якась «змішана культура», що негативно відбилася б на якості перекладу. До того ж слід мати на увазі, що все це стосується не лише перекладу комічного, але й перекладу загалом.

Список використаних джерел:

1. Зинченко В. Г., Зусман В.Г., Кирнозе З.И. Межкультурная коммуникация. Системный подход. Нижний Новгород: Изд-во НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 2003. 192 с.
2. Головня А.В. Лінгвокультурологічні особливості картини світу «Книги джунглів» Р. Кіплінга. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго. Вип. 7 Т. 4. 2004. 270 с.
3. Карасик А.В. Лингвокультурные характеристики английского юмора: автореф. дисс. канд. фил. наук. Волгоград, 2001. 23 с.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М.: Высшая школа, 1990. 253 с.
5. Мосьпан Н.В. Семіолінгвістичний аспект українських перекладів казок Р. Кіплінга: монографія. Київ, 2011. 279 с.
6. Wodehouse P. G. Carry On, Jeeves. Simon & Schuster, 1959. 781 с.
7. O. Henry. Whirligigs. М.: T8RUGRAM, 2018. 292 с.
8. Літературознавчий словник-довідник за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. К.: Академія, 2007. 752 с.

Вацик О. Ю.,

студентка

Національного авіаційного університету

Науковий керівник: Плетенецька Ю. М.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської філології і перекладу

Національного авіаційного університету

ВІДТВОРЕННЯ ЧАСОВОЇ ДИСТАНЦІЇ В РОМАНІ ВАЛЬТЕРА СКОТТА «АЙВЕНГО»

Самобутність та відмінність від сучасної мови, наповненість знаннями, перенесеними з певної епохи, і є основною цінністю часово віддалених творів.

Проблеми перекладу часово віддалених творів торкались як іноземні, так і вітчизняні дослідники – Г. Гачечіладзе [1], О. Кундзіч [4], М. Новикова [6], М. Рильський [8], А. Попович [7], Н. Рудницька [9].

Досі теорія перекладу лише пропонує певні типології в понятті перекладач: часовий фактор [7, с. 125-128], а способи відтворення в перекладі історичного колориту – чітко не визначені [11, с. 58]. У царині українсько-англійських літературних зв'язків, як зазначає Р. Зорівчак, саме історичний аспект художнього перекладу надзвичайно актуальний [2, с. 15]. Всебічне вивчення специфіки перекладу часово віддаленого твору художньої літератури з урахуванням його історичного, соціального та культурного контекстів і визначення закономірностей підходів до розв'язання мовних проблем перекладу художніх творів сприятиме узагальненню шляхів відтворення жанрово-стилістичних особливостей оригіналу.

Усі підходи до варіантів перекладу давніх першотворів можна класифікувати відповідно до двох принципів, що їх практично втілюють перекладачі: історизація (або архаїзація) та модернізація. Терміни «історизація» та «модернізація» було запропоновано Дж. Холмсом [12]; під історизацією мається на увазі перевага орієнтування на відправника літературного повідомлення, а модернізація означає орієнтацію на сучасного читача перекладу.

Часова різниця впливає на всі рівні структурної реалізації тексту: мовний, літературний, культурний. М. Новикова пропонує два критерії оцінки інтерпретації класики: 1) реальність художнього тексту – сприйнятого якомога більш повно і динамічно та 2) «реальність контексту – історичного, соціального, біографічного,

літературно-типологічного, функціонально-стилістичного – контексту, що створює навколо класичних першотворів широке ... інтерпретаційне поле [6, с. 50]». Оскільки переклад призначається для *сучасного* читача, для виконання адекватного перекладу твору, віддаленого значною часовою дистанцією, визначне значення поряд з урахуванням його мовних характеристик – поетичних, лексико-граматичних, стилістичних – має врахування історичного, соціального та культурного контекстів першотвору, так само як і особливостей сучасного читача, його фонових знань і особливо попередньої інформованості щодо історії та соціально-культурного розвитку країни першотвору за часів створення останнього.

Перекладач також є перш за все читачем, адже першим етапом процесу перекладу є саме *ознайомлення з твором і осягнення його смислу перекладачем*. Для розуміння першотвору на мовному рівні перекладачеві зазвичай достатньо мати фахову підготовку й практичний досвід. Утім, часова віддаленість оригіналу висуває додаткові вимоги до професійних якостей перекладача. По-перше, це володіння не лише сучасною іноземною мовою, але й особливостями розвитку цієї мови за часів створення оригіналу. Крім власне знання історії вихідної мови, необхідним видається використання перекладачем результатів якомога більшої кількості існуючих філологічних та літературознавчих досліджень оригіналу. У цьому плані велика часова дистанція між створенням оригіналу та його перекладом є певною перевагою, адже впродовж цього часу проводяться численні дослідження – мовні, літературні, культурологічні, філософські тощо – особливостей оригінального твору, вивчаються можливі варіанти його інтерпретації в контексті всієї творчості автора та в широкому суспільно-культурному контексті епохи створення першотвору [9].

Наступним етапом роботи перекладача після осягнення та інтерпретації першотвору є його перевираження мовою перекладу. На цьому етапі перед перекладачем виникає низка додаткових проблем власне лінгвістичного характеру. По-перше, «архаїчність» оригіналу унеможливорює застосування в тексті перекладу цілого набору мовних одиниць, що несуть на собі відбиток *сучасного* етапу розвитку мови, бо вони несумісні з історичною епохою створення оригіналу. По-друге, під час перекладу старого твору перекладачеві неминуче доведеться застосовувати певні мовні одиниці (перш за все, застарілі слова), що допоможуть вказати читачеві перекладу на хронологічну віддаленість оригіналу [9].

Застарілі слова – це «слова, а також їхні окремі значення та номінативні словосполучення, що на даному етапі розвитку мови вийшли із загального вжитку [10, с. 180]». За ступенем застарілості виділяють такі слова: 1) слова, що вже зовсім не вживаються в мовній практиці; 2) слова, що в сучасній мові належать до пасивного словника, вживаються з певними, переважно стилістичними настановами і здебільшого зрозумілі мовцям (наприклад, *брань* у значенні «*битва*», *вікторія* – «*перемога*», «*ясновельможний*»). Оскільки головною метою перекладу є зробити іншомовний твір зрозумілим для читача, використання першого типу застарілих слів у перекладі видається недоцільним.

У свою чергу, серед застарілих слів виділяють *історизми* та *архаїзми*. Історизми – це «слова або їх окремі значення (семантичні історизми), що вийшли з ужитку разом з позначуваними ними реаліями і не мають у сучасній мові синонімічних заміників [10, с. 180]». До історизмів відносять назви понять матеріальної культури (одягу, їжі, знарядь праці та зброї, грошей тощо.), соціально-політичної сфери, професій, звичаїв та обрядів. Історизми широко використовуються як засіб номінації у зображенні відповідної епохи як в оригінальній, так і в перекладеній літературі.

Архаїзми – це витіснені іншими синонімами назви понять, що існують і в наш час. Як уже зазначалося, архаїзми використовуються для передачі історичного колориту.

Існують різні точки зору на межі архаїзації тексту перекладу, оскільки надмірна архаїзація ускладнює процес сприйняття читачем перекладу і спотворює стилістичний характер оригіналу, що для першого свого читача був сучасним. Стилізація виконує негативну роль, якщо нівелює наявні в оригіналі стильові прикмети; але стилізація також «виявляє творчу винахідливість перекладача, який надолужує неминучі втрати перекладу, тактовно й точно увиразнюючи риси епохи, народу й індивідуальність автора того художнього твору, над перевтіленням якого в іншу мову він працює [3, с. 600]».

Використання архаїзмів як засобу часової стилізації пов'язане з небезпекою привнесення чужого національного колориту до цільового тексту, тому використовувати з метою вказівки на часову віддаленість оригіналу архаїзми не повинні мати явно вираженого національного забарвлення.

В. Скотт у романі «Айвенго» не копіює мову минулих епох, він обмежується невеликою кількістю архаїчних слів і виразів,

причому більшість цих слів і виразів відносяться до застарілих, а не до старовинних слів. Наприклад: *methinks, haply, in troth, nay, travail, repast*. Якщо В. Скотт використовує старовинні слова, тобто такі, які можуть бути незрозумілі читачеві, то він зазвичай відбирає такі, в яких не усі значення є старовинними. Наприклад: *menial sluga, doom* – вирок, *equipage* – кортеж. Найчастіше такі старовинні і застарілі слова використовуються автором в прямій мові персонажів, зазвичай це морфологічні архаїзми: форми дієслова *wrought, clad, state*, займенники – *thee, though, thy, ye*, закінчення -l для другої особи однини теперішнього часу – *shalt, wilt, art, -(c) si (thinkest, inakest, canst)*.

Отже, переклад віддзеркалює індивідуальність перекладача, сформовану в інших національних та історичних умовах, його естетичні й суспільні погляди, які, звичайно, відмінні від поглядів автора. В історичних романах В. Скотта архаїзми та історизми є стилістичними засобами, типовими функціями яких у художньому тексті є створення часового колориту і слугують вони мовленнєвою характеристикою персонажів.

У перекладах роману В. Скотта «Айвенго» перекладачі у міру доцільності зберігають архаїчність мови, що вказує читачеві на хронологічну віддаленість оригіналу. Водночас перекладачам варто уникати як надмірної «історизації», так і модернізації перекладу.

Список використаних джерел:

1. Гачечиладзе Г.Р. Введение в теорию художественного перевода. Тбилиси, 1970. 358 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англословних перекладів української прози) Львів : Вид-во при Львів, ун-ті, 1989. 216 с.
3. Коптілов В. В. Стилізація в перекладі. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія, 2000. С. 600.
4. Кундзіч О. Творчі проблеми перекладу. Київ : Дніпро. 1973. 264 с.
5. Левкович Я. Л. Историческая повесть. *Русская повесть XIX века: История и проблематика жанра*. Ленинград : Наука, 1973. С. 108-134.
6. Новикова М. О. Перекладач і класика. Про форми і межі перекладацької інтерпретації. «Хай слово мовлене інакше ...» : статті з теорії, критики та історії художнього перекладу. Київ : Дніпро, 1982. С. 40-50.

7. Попович А. Проблемы художественного перевода. Москва : Высш. школа., 1980. 356 с.
8. Рильський М. Т. Проблеми художнього перекладу. Твори : у 10 т. Київ : 1962. Т. 9. С. 19-112.
9. Рудницька К. М. Часова дистантність художнього твору як проблема перекладу: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол, наук: 10.02.16 Київ, 2005. 19 с.
10. Тараненко О. О. Застарілі слова. *Українська мова*. Енциклопедія. / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000. С. 180.
11. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. Москва : Наука, 1988. 275 с.
12. Holmes J.S. The Cross-Temporal Factor in Verse Translation. Meta, 1972.

В'ялець В. С.,

студентка III курсу, НФ-171

кафедри германських мов і перекладу

Одеського національного політехнічного університету

Науковий керівник: Слободцова І. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германських мов і перекладу

Одеського національного політехнічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТА СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ (НА ПРИКЛАДІ НАЙМЕНУВАННЯ СТРАВ НІМЕЦЬКОЇ КУХНІ)

Будь-який народ, будь-яка нація або країна має такі особливості, якості, предмети тощо, характерні лише для неї, які не мають аналогів в інших культурах. Такі явища називають «реаліями». Наша робота присвячена дослідженню способів передачі назв страв-реалій та особливостям їх перекладу з німецької на українську мову. Тема представляє собою великий інтерес, так як на сьогоднішній день безліч питань щодо проблеми відсутності еквівалентності лексики залишаються недостатньо дослідженими: кількість найменувань національних страв постійно змінюється і обсяг реалій лексико-семантичної групи «їжа» раніше не виступав

об'єктом пильної уваги лінгвістів, тому і досі залишається недостатньо вивченим. Зібрана інформація також може мати практичне значення і бути використана в формуванні довідки для туристів, що мають намір відвідати німецькомовні країни або познайомитися із стравами німецької кухні.

У сучасній мовознавчій науці термін «безеквівалентна лексика» (далі БЛ) порівняно новий, і в його витлумаченні немає одностайності, а інколи й конкретності [3, с. 251]. С. Влахов та С. Флорин зазначають, що термін БЛ «трапляється в багатьох авторів, які трактують його по-різному: як синонім «реалії», дещо ширше – як слова, відсутні в іншій культурі та в іншій мові, дещо вужче – як слова, характерні для нашої дійсності, і, нарешті, просто як неперекладні на іншу мову слова» [1, с. 41].

Безеквівалентна лексика наявна у кожній мові. Одним із її проявів є таке явище, як «слова-реалії». Згідно з словниковим визначенням, реалія (від лат. res, rei – річ; предмет, факт, подія): 1. Це предмет, поняття, явище, характерне для історії, культури, побуту, укладу того чи іншого народу країни, яка не зустрічається в інших народів; 2. Це слово або словосполучення (зазвичай – фразеологізм, прислів'я, приказка), що позначають такий предмет, поняття або явище [5, с. 78].

У перекладознавчих працях слово «реалія» як термін з'явилося у 40-х роках ХХ століття. Вперше його вжив відомий фахівець А. Федоров у праці «О художественном переводе» (1941). Термін «реалія» А. Федоров вжив, щоб позначити не лексему, а національно-специфічний об'єкт [2, с. 72].

Особливістю реалій є те, що у носіїв певної культури і певної мови з ними пов'язуються такі фонові знання та асоціації, які на певному етапі міжнаціональних та міжмовних контактів можуть бути відсутніми у носіїв інших культур і мов [2, с. 73].

Проблемою перекладу реалій займалися багато вчених, у зв'язку з цим існують різні точки зору на способи їх передачі з однієї мови на іншу. Для нашого аналізу нами була обрана класифікація дослідників С.І. Влахова та С.П. Флоріна, як найбільш задовільна для виконання поставленого нами завдання. Вона враховує наступні способи: 1. Транскрипція або транслітерація; 2. Створення нового слова (неологізму); 3. Заміна реалій; 4. Приблизний переклад (родовидова заміна, опис, тлумачення, пояснення); 5. Контекстуальний переклад [1, с. 87].

Матеріалом для нашого аналізу виступили 30 страв-реалій, відібрані з меню ресторанів та їдальнь, розташованих в різних федеральних землях Німеччини. Кожна назва була розібрана нами на складові елементи, перекладена на українську мову, далі був визначений спосіб перекладу та наведений опис страви. Також, де можливо, була знайдена схожа страву української кухні.

Таким чином, ми визначили, що у 25 випадках із 30 переклад реалії здійснювався за допомогою **транскрипції** (22 р.) або **транслітерації** (3 р.). Наприклад:

1. Hackepeter (*der Hack* – рубане м'ясо; *Peter* – власна назва)

Переклад: Хакепетер / Спосіб перекладу: транслітерація.

Рубана свинина, фарш. Здебільшого пропонується приправленою (сіллю, перцем, в деяких місцевостях часником або кмином). Її їдять сирого, до неї також може додаватись цибуля.

2. Rahmschwammerl (*rahm* – стрункий; *das Schwammerl* – їстівний гриб)

Переклад: Рамшвамерль / Спосіб перекладу: транскрипція.

Rahmschwammerl – традиційне баварське блюдо, приготоване з поєднання грибів, бекону, цибулі, масла, борошна, вершків, сметани та часникової пасти.

3. Rollmops (*die Roll* – загорнений у вигляді ролу; *der Mops* – мопс (порода собак))

Переклад: Рольмопс / Спосіб перекладу: транскрипція.

Рольмопс або роль-мопс – це маринований оселедець, скручений в рулетики. Рулони скріплюються дерев'яними паличками. Всередину додають корнішон або цибулю.

4. Milbenkäse (*die Milbe* – кліщ; *der Käse* – сир)

Переклад: Мільбенкезе / Спосіб перекладу: транскрипція.

Мільбенкезе – це сир, який отримують, залишаючи його на розтерзанні тисячам пилових кліщів, які перетворюють його на делікатес.

У 2-х випадках була застосована **заміна назви реалією української мови**:

1. (die) Plinsen

Переклад: Млинці / Спосіб перекладу: заміна реалією цільової мови.

Страва з яєць, молока та борошна, запечена на вершковому маслі на плоскій жерстяній пательні.

Ще у 2-х випадках мав місце **приблизний переклад**:

1. Berliner Pfannkuchen (*die Pfanne – пательня; der Kuchen – пиріг, кекс*)

Переклад: Берлінський пончик / Спосіб перекладу: приблизний переклад.

Берлінський пончик або частіше просто Берлінер (розм. нім. Berliner) – популярний в Німеччині та Австрії обсмажений в олії пончик середнього розміру з солодкого дріжджового тіста з начинкою з конфітюру (зазвичай полуничного або сливового) або рідше крему.

І в одному випадку мало місце **створення нового слова**:

1. (die) Sülze

Переклад: Зельц / Спосіб перекладу: створення нового слова; Схожа страва укр. кухні: холодець.

Холодець або сальтисон. Готується зі свинячого і яловичого м'яса, шпика, а також язика, печінки та інших субпродуктів.

Оскільки в даному випадку реалії були ізольовані від будь-якого контексту, то **контекстуальний переклад** не знайшов застосування.

Таким чином, спираючись на результати проведеного нами аналізу, ми можемо зробити припущення, що при передачі реалій кулінарної сфери способом перекладу, що застосовується найчастіше, є транслітерація/транскрипція, тобто передача написання або звучання назви з мови-оригіналу у цільову мову.

Під час аналізу найскладнішим етапом виявився пошук назви тієї чи іншої німецької страви в українській мові. У 2 випадках це не вдалося і нами був виконаний власний переклад. Таким чином до назви «Rahmschwammerl» ми застосували спосіб перекладу «транскрипція» («Рамшвамерль»), оскільки для української кухні ця страва не знайома і переклад іншими способами не сприяв її впізнаваності. А у випадку з «Plinsen» відбулася заміна німецької реалії реалією-відповідником української мови («млинці»), оскільки ці дві страви майже не мають відмінностей. Також ми дійшли висновку, що при розумінні перекладу окремих слів, з яких складається назва страви, у деяких випадках майже неможливо зрозуміти, з чого вона приготована (наприклад, Rollmops: Roll – загорнений у вигляді ролу; Mops – мопс (порода собак)). Але багато назв містять в собі ключові слова, завдяки яким можна отримати приблизне уявлення про страву. Наприклад, ковбаси, назви яких найчастіше містять слово Wurst, або страва «Leberkäse», де завдяки слову Leber зрозуміло, що одним з інгредієнтів є печінка.

Таким чином, ми можемо підвести підсумки, що переклад слів-реалій є досить важким завданням для перекладача, оскільки для збереження адекватності перекладу потрібно враховувати занадто багато факторів. Також, слова-реалії викликають труднощі розпізнавання і в читача, який повинен володіти певними фоновими знаннями для сприйняття конотативного навантаження кожного подібного явища.

Список використаних джерел:

1. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М.: Под ред. Вл. Россельса, 1980. 352 с.
2. Лотоцька О. Особливості перекладу мовних реалій як одиниць безеквівалентної лексики (на основі англомовних прозових творів О. Генрі) // *Мандрівець*. 2012. № 3. С. 72-74.
3. Тупиця О., Зімакова Л. Безеквівалентна лексика: проблеми визначення // *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2012. С. 251-258.
4. Удовіченко Г.М. Генеза становлення поняття «реалія» у сучасному перекладознавстві // *Інтелект, особистість, цивілізація*. 2016. (12). С. 52-65.
5. Удовіченко Г.М. Особливості відтворення міфологічних реалій в англійському перекладі драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» // *Записки з романо-германської філології*. 2016. (2). С. 77-85.

Глушенко В. В.,
студентка 5 курсу, ФЛ-501Бз групи
Національного авіаційного університету
Науковий керівник: **Семигінівська Т. Г.,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ЗАСОБІВ ОБРАЗНОСТІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФЕМІННИХ ТА МАСКУЛІННИХ ХАРАКТЕРІВ

Художній переклад як міждисциплінарна студія, що послуговується дослідженнями та розвідками інших наук, не може не брати до уваги питання функціонування категорії «гендер» у тексті. У багатьох країнах гендерні дослідження набули великої популярності ще наприкінці ХХ століття, однак у вітчизняному перекладознавстві наукові праці такого плану є досить спорадичними та представлені такими ученими, як Т. Корольова, Т. Некряч, Ю. Олексійчук й О. Сизова.

Запропоноване дослідження має на меті під кутом гендера виявити способи репрезентації основних художніх образів чоловічих та жіночих характерів відповідно до усталених уявлень про фемінність та маскулінність у романі Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga», зосередившись на об'єктивації гендерного компоненту ЖІНКА та ЧОЛОВІК оригіналі й перекладі.

Усі якості справжніх представників обох статей вищого суспільства, яскраво змальованих у романі Дж. Голсуорсі, акумулюють субконцепти ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН, виражені мовними одиницями *lady* та *gentleman*. Проаналізувавши конструювання ідеалів концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК, можна стверджувати, що Дж. Голсуорсі використовує невелику кількість мовних одиниць, спільних для створення субконцептів ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН, з-поміж яких *great, of good position, good blood, a brilliant respectability, distinguished*. Образ ідеальної жінки відрізняються кількісним наповненням, а відтак і значимістю. Для автора важливими є «вишуканість та витонченість» для змалювання представників обох статей з використанням значної кількості тропейчних засобів. Для ідеального чоловіка додатково важливим критерієм у сазі романів «The Forsyte Saga» є наявність

ділових якостей. У перекладах роману Дж. Голсуорсі ознака «вишуканість» є важливою для репрезентації і жіночого, і чоловічого образів.

1) Відтворення інтелектуальних здібностей жіночих і чоловічих образів:

У циклі романів Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» спільними для представлення інтелектуальної сфери концептів ЖІНКА й ЧОЛОВІК є *idiot, fool (foolish), naive, sound, clever* та *instinct (instinctive)*. Образи жінок в оригіналі та перекладах створено за допомогою таких мовних одиниць:

– нерозумність: 1) відсутність здорового глузду чи розумових здібностей, повільність сприйняття: *idiot* – *нерозумно*; *fool, foolish* – *вчинити дурницю*; *cranky* – *verdreht* – *навіжена*; 2) відсутність досвіду, знань, непоінформованість: *naive* – *наївна*; 3) легковажність: *in lighter moments* – *в легкодумніші хвилини*; наявність інтелекту:

– гострота розуму, винахідливість: *clever* – *молодець, розумна*; *dab* – *проноза*; *humbug* – *шельма*; *instinct* – *практичний інстинкт роду*;

– здоровий глузд: *shrewdly* – *розуміюча*; *sound* – *здоровий глузд*; *to have (much, good) sense, sound common sense* – *досить здорового глузду, добре розуміє, здоровий глузд*.

Полісемантичність вихідних мовних одиниць призводять до появи та актуалізації інших семантичних ознак у друготворах при реалізації концепта ЖІНКА: 1) елегантність у О. Тереха:

She was so smart, and they told him she made a pretty little pot of pin-money by her songs; he called it very clever of her [5, с. 138]. – Вона була дуже **елегантна** і, як говорили, заробляла своїми романсами чималі гроші на дрібні витрати; Свізін казав, що вона **молодець** [2, с. 156].

2) балакучість:

And there is no doubt that she was what old Jolyon called her «a dab at that» he went further, he called her «a humbug» [5, с. 176]. – Певна річ, старий Джоліон цілком заслужено назвав її «пронозою» – він пішов навіть далі й прозвав її «шельмою» [2, с. 199]. Реалізуючи мовну одиницю *humbug*, усі перекладачі відтворюють негативну конотацію.

Концепт ЧОЛОВІК представлено за допомогою таких семантичних ознак:

– нерозумність: 1) при відтворенні відсутності здорового глузду чи розумових здібностей, повільності сприйняття, перекладачі посилюють перекладацький пафос за допомогою експресії, жорсткого чи грубішого представлення: *idiot* – дурень, заплішений дурень; *fool* – дурний, дурень; 2) відсутність досвіду, знань, непоінформованість: *naïve* – простодушний;

– наявність інтелекту: 1) гострота розуму, винахідливість: *clever* – *intelligent* – здібний, розумний; *practical man*, *practical chap* – практичний англієць, практичний молодик; 2) здоровий глузд: *sane man*, *instinctive sanity* – здоровий глузд, міцний здоровий глузд; *reason* – розважливість; *extremely sound man* – надзвичайно розважливий. О. Терех вживає яскравий еквівалент *тямущий*.

У перекладі Н. Волжиної для реалізації інтелектуальної сфери концепту ЧОЛОВІК додано сему *обдарованість (талановитий)*:

Since the dinner at Swithin's he had made enquiries, the result of which had been meagre, but encouraging: – One of the new school. – Clever? – As clever as you like... a bit... a bit up in the air! [5, с. 48]. – Після обіду у Свізіна він розпитав людей, і хоч наслідки тих запитів були мізерні, але втішні: «Належить до нової школи» – «Здібний?» – «Авжеж, **здібний**, однак трохи... трохи витає у хмарах!» [1, с. 55].

Цікавою видається тенденція до м'якшого, толерантнішого зображення жіночої нерозумності порівняно з чоловічою при відтворенні однакових мовних одиниць. Проілюструємо це на прикладах: реалізацію одиниці *fool* (*foolish*) у перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»: 1) жіночий образ:

– *If Irene had no money she would not be so foolish as to do anything wrong; for they said... they said... she had been asking for a separate room; but, of course, Soames had not....* [5, с. 12]. – Не маючи своїх грошей, Айріні шануватиметься і не посміє вчинити якої дурниці [2, с. 15].

– 2) чоловічий образ: *I'm not lame, I'm not loathsome, I'm not a boor, I'm not a fool* [5, с. 385]. – Я не каліка, не бридкий, не мужлан, не дурень [2, с. 453].

Відтворення концептуальної ознаки «гострота розуму, винахідливість» відбувається через підтвердження валідності стереотипу про те, що жінкам властивий скоріше здоровий глузд, аніж інтелект, та негативне ставлення до виявів останнього. Для змалювання молодої дівчини, яка дотримувалася правил пристойності клану Форсайтів, ужито мовні одиниці з позитивною

конотацією: *clever* – **молодець**: *Roger, who liked having a clever daughter well enough* [5, с. 139]. – *Роджер, який дуже пишався своєю розумною дочкою* [2, с. 157].

У процесі реалізації мовних одиниць на позначення наявності інтелектуальних якостей у перекладах циклу романів Дж. Голсуорсі «*The Forsyte Saga*» полісемантичність окремих мовних одиниць спричиняє актуалізацію зовсім інших семантичних ознак, аніж у першотворі. Відтворення концептуальної ознаки «*гострота розуму, винахідливість*» відбувається через підтвердження валідності стереотипу про те, що жінкам властивий скоріше здоровий глузд, аніж інтелект, та негативне ставлення до виявів останнього. Для змалювання молодого дівчини, яка дотримувалася правил пристойності клану Форсайтів, ужито мовні одиниці з позитивною конотацією: *clever* – **молодець** (розм.), *smart* – відсутній семантичний еквівалент у перекладах українською мовою: 1) *She was so smart, and they told him she made a pretty little pot of pin-money by her songs; he called it very clever of her* [5, с. 138]. – *Вона була дуже елегантна і, як говорили, заробляла своїми романсами чималі гроші на дрібні витрати; Свізін казав, що вона молодець* [2, с. 156].

В інших випадках наявність інтелекту жінки представлено конотативно забарвленими одиницями: *dab* – *проноза* (розм., знев.) – *дока* (розм.); *humbug* – *шельма* (розм., знев.).

Отже, відтворюючи концепти ЖІНКА та ЧОЛОВІК, перекладач свідомо чи несвідомо може змінювати авторську гендерну парадигму. Це відбувається тому, що для створення образів типових жінок і чоловіків автор використовує специфічні уявлення про ідеал та антиідеал представників обох статей, упроваджуючи культурно-детерміновані стереотипи щодо типових рис характеру й поведінки, пропущені через власну свідомість.

Список використаних джерел:

1. Голсуорсі Дж. Сага о Форсайтах. Собственник; [пер. с англ. Н. Волжиной]. URL: <https://avidreaders.ru/read-book/saga-of-forsaytah.html> (дата звернення 08.01.2020).
2. Голсуорсі Дж. Сага про Форсайтів: трилогія; [пер. з англ. О.Тереха]. К.: Вища школа, 1982. 880 с.
3. Некряч Т. Є., Чала Ю. П. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів: навч. посіб. для студ. перекл. фак. вищ. навч. закл. Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. 200 с.

4. Сизова О. Ф. Особливості відтворення в перекладі гендерної ідентичності суб'єкта жіночого поетичного дискурсу (на матеріалі англійських перекладів з української): дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.16. К., 2007. 242 с.

5. Galsworthy J. The Forsyte Saga. New York: OUP USA, 1999. 912 p.

Дацир К. С.,

*старший викладач кафедри «Менеджмент і підприємництво
на морському транспорті»*

*Азовського морського інституту національного університету
«Одеська морська академія»*

ХУДОЖНЯ СПЕЦИФИКА ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ «КОЛЕКЦІОНЕР» ДЖОНА ФАУЛЗА

Сучасний світ налаштований на взаємообмін інформацією. Людство намагається спрямувати свій розвиток у єдине могутнє русло та не займатися «створенням велосипеда». Для цього вкрай важливо мати достатню інформацію про те, що відбувається в близьких чи далеких країнах. Особливо охоче країни воліють продемонструвати свої надбання в сфері мистецькій, тим паче, що музика й малярство є мистецтвами в цьому плані універсальними, тобто міжнародними, такими, що безпосередньо впливають на почуття людини.

Література займає особливе місце серед інших видів мистецтв. На відміну від музики та малярства, які впливають на людей різних національностей безпосередньо, через зір і слух, що притаманні всім здоровим людям, літературний твір інколи стикається зі значними перешкодами на шляху до свого читача, якщо цей читач є носієм мовної системи, відмінної від мовної системи автора твору.

Переклад посідає особливе місце у літературному процесі. Кожен вид літератури послуговується певним видом перекладу. Зокрема, художня література послуговується художнім перекладом. Художній переклад – один з найнаглядніших проявів міжлітературної (а значить певним чином міжкультурної) взаємодії. Фактично, переклад є основною частиною національно-літературного процесу, оскільки виступає посередником між літературами, без

нього неможливо було б говорити про міжлітературний процес у всій його повноті. Художній переклад – особливий вид перекладу, оскільки він є не точна передача змісту, а «відображення думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтілення його образів у матеріал іншої мови» [2, с. 73].

Переклад є культурним явищем, оскільки він є частиною духовної культури кожного народу та є її джерелом. Водночас він є естетичним явищем, оскільки у перекладі слова однієї мови не буквально замінюються семантичним еквівалентом іншої, а перевиражаються за допомогою релевантних образно-мовних засобів [3, с. 16].

В 1963 році англійський представник постмодернізму Джон Фаулз представив світу свій перший і дебютний роман «Колекціонер», який став предметом для багатьох дискусій. Цей роман був придуманий та написаний за місяць, хоча правка зайняла у автора набагато більше часу. Проте результатом цього, стало те, що автор «прокинувся відомим». «Колекціонер» став бестселером та був перекладений багатьма мовами світу. Роман «Колекціонер» був перекладений на українську мову Ганною Яновською в 2015 році та опублікований видавництвом «Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». Г. Яновська українська поетеса, есеїстка, перекладач, яка викладає англійську мову в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут». Переклад цього роману є повним, збережена структура роману.

Особливим чином розташовується в романі вектор тимчасової спрямованості. Так, 1 частини роману належить минулому і будується як спогад; четверта частина спрямована в майбутнє (планується чергове «поповнення колекції», і невідомо, чи відбулося воно вже, або поки знаходиться лише в планах). Завдяки спіральній організації тексту частини 1 і 4 набувають надзвичайну тимчасову спорідненість, що надає розповіді додаткову динаміку. Тепер історія Колекціонера пов'язує минуле з сьогоденням, і, що найстрашніше, прагне в майбутнє: «вихід з твору стає входом в нього, кінець – початком. Цей ефект просторового стиснення композиції залишається непоміченим читачем після «входження» в текст аж до спроби «виходу» з нього [1, с. 89].

Композиційна структура роману «Колекціонер» привертає увагу своєрідністю. В.В. Храпова виділяє наступні риси ускладненості композиції роману:

- композиційна дробність і неоднорідність її форм;
- несподівана часткова повторюваність інформації; інформаційне звуження від частини 1 до частини 3;
- чергується інформаційна закріпленість частин то за одним, то за іншим героєм; нелінійність інформаційного викладу;
- несподівана сюжетна ємність 4-ої частини при її мінімальному обсязі;
- особлива часова співвіднесеність композиційних частин роману [5, с. 14].

Г. Яновська зробила повний переклад роману «Колекціонер», в її роботі така сама структура роману як і в оригіналі, тобто чотири частини. Головні герої роману Клегг і Міранді – дві зовсім різні людини, які відрізняються один від одної своїм вихованням, освітою, світосприйняттям. Саме такі речі впливають на те, як людина себе поводить і яка в неї манера спілкування, саме це може слугувати об'єктом порівняння перекладу та оригіналу. В розповіді Клегга про його першу розмову з Мірандою, коли він її вже викрав та помістив в спеціально облаштовану кімнату у підвалі, Клегг описує свої враження від того як себе поведила дівчина його мрії: «... *and she stared at me again, no sign of fear, bold as brass she was*»[6, с. 16]. Перекладом цього еквівалента є «*безсоромно, нахабно*» та згідно із фразеологічним словником це краще застосовувати при вираженні зневажливого ставлення. Г. Яновська пропонує українському читачеві наступне: «... і вона знову стала мене роздивлятись, без тіні страху, навіть зухвало» [4, с. 33], тобто в перекладі присутнє порівняння, яке підкреслює те, що Міранда поведила себе досить гідно та стійко поведилась перед своїм викрадачем. Переклад цього вираження досить точно зображено в українській версії роману.

Беручи до уваги проаналізований матеріал можемо зробити висновок, що перекладач намагалася зробити точний переклад роману, збережено структуру тексту. В подальшій своїй роботі ми маємо на меті зробити більш точне та детальне порівняння тексту оригіналу з україномовною версією.

Список використаних джерел:

1. Андреев Л.Г. Литература конца XX века и современное литературоведение. Москва: Рандеву-АМ, 1998. С. 320.
2. Коптілов В. Першотвір і переклад. Київ, 1972. С. 215.

3. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. Київ: Центр учбової літератури, 2009. С. 304.
4. Фаулз Дж. Колекціонер: роман; перекл. з англ. Г. Яновської; худ. Г. Капустенко. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2015. С. 304.
5. Храпова В.В. Композиционный лабиринт романа Джона Фаулза «Колекціонер», Наука. Университет. 2002. Материалы Третьей научной конференции. Новосибирск, 2002. С. 144.
6. Електронная библиотека RoyalLib.com. URL: https://royallib.com/read/Fowles_John/The_Collector.html#0

Дичка Н. І.,

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЕСЛІВ РУХУ

Прагнення до максимального за змістом і структурою наближення перекладу до оригіналу призводить до того, що еквівалентними виявляються не тільки тексти, але й окремі висловлювання в цих текстах, і не тільки співвіднесені висловлювання, але й одиниці вихідної мови (ВМ) і мови перекладу (МП).

Використання певної одиниці МП для даної одиниці ВМ (в даному випадку дієслова руху) не випадкове. Обидві одиниці мають відносно стабільне значення, і те, що одна з них може замінити іншу в процесі перекладу, свідчить про значну спільність їх значень. Подібна спільність і створює передумови для встановлення між ними відношень перекладацької еквівалентності. Одиниця МП, яка регулярно використовується для перекладу даної одиниці ВМ, називається перекладацькою відповідністю. Близькість значень одиниць ВМ і МП є лише передумовою для виникнення перекладацької відповідності, але не достатньою умовою цього. Відношення еквівалентності встановлюється при перекладі не між ізольованими мовними одиницями, а між одиницями ВМ і МП, які виступають в складі мовних висловлювань. Тому перекладацькі

відповідності не можна знайти, намагаючись співставляти одиниці, які займають аналогічне місце в системах двох мов, які беруть участь в процесі перекладу, а необхідно знайти їх із комунікативно-рівноцінних висловлювань, об'єднаних при перекладі.

Використання перекладацьких відповідностей завжди враховує контекст, в якому вживаються одиниці оригіналу, що перекладаються. Відповідності – це одиниці МП, близькі за значенням одиницям ВМ, тому перш за все необхідно встановити, в якому значенні виступає в оригіналі дана одиниця. Зазвичай це виявляється вже можливим в межах вузького контексту. Розглянемо наступне англійське речення і встановимо значення дієслова руху, в якому воно виступає:

I bought the ranch from an old settler who wanted to move further west (О'Генрі «Як ховався Чорний Білл»).

Це ранчо я купив у одного старожила, що вирішив податися далі на захід (переклад Тупайла М.)

Дієслово руху **to move** може означати: рухатися, пересуватися, переміщатися, діяти, управляти, просуватися, подаватися. Перекладач вирішив, що в даному контексті це дієслово слід перекласти як податися. Часто для перекладу дієслів руху використовуються лексико-семантичні заміни – це спосіб перекладу лексичних одиниць шляхом використання в перекладі одиниць МП, значення яких не співпадає із значенням вихідних одиниць, але може бути виведено з них за допомогою певного типу логічних перетворень.

Головними видами подібних заміни є конкретизація, генералізація і модуляція (змістовий розвиток) значення вихідної одиниці. Конкретизацією називається заміна слова чи словосполучення ВМ з більш широким предметно-логічним значенням слова на словосполучення МП з більш вузьким значенням:

*Does the trees **moving** make the wind blow?* (О'Генрі «Вождь Червоношкірих»).

Вітер дме тому, що дерева хитаються? (переклад Іванова Ю.)

Деякі англійські дієслова руху мають постійний еквівалент МП, який найбільш повно відтворює їх значення. Такі еквіваленти називають повними еквівалентами. Спосіб перекладу цих одиниць ВМ є сталим постійним способом перекладу, що використовується майже у всіх випадках їх появи в оригіналах і в цьому сенсі відносно незалежний від контексту:

*After dark I **drove** the buggy to the little village, three miles away, where we had hired it, and **walked** back the mountain* (О'Генрі «Вождь Червоношкірих»).

*Коли зовсім стемніло, я **відвіз** шарабан у невеличке село, де ми його наймали, милі за три від нас, а звідти **прогулявся пішки** назад до гори* (переклад Іванова Ю.).

Досить велика кількість дієслів руху перекладається по принципу функціональної еквівалентності, тобто лексеми ВМ трансформуються у МП лексичними одиницями іншого семантичного ряду:

*Shark Dodson and Bob Tidball, with their booty in a stout canvas bag, **tumbled out** of the express-car and **ran awkwardly** in their high-heeled boots to the engine* (О'Генрі «Дороги, які ми вибираємо»)

*Акула Додсон і Боб Тидбол, захвавши здобич у міцну брезентову торбу, **вистрибнули** з поштового вагону на землю і, **спіткуючись** на високих підборах, **незграбно побігли** до потягу* (переклад Дмитренка М.)

Принцип функціональної еквівалентності виявляється в тих випадках, коли англійське дієслово руху заміняється українським словосполученням чи описовим зворотом, але частіше всього при цьому відбувається підсилення інтенсивності руху, емоційного забарвлення ситуації.

Значний вплив національно-етнічного компоненту на вибір перекладацької відповідності є помітним в тому, що з числа відповідностей виключаються одиниці МП, які мають подібний компонент значення:

*I made him and Bill **shake hands**, and then I **took Bill aside** ...* (О'Генрі «Вождь Червоношкірих»).

*Я примусив їх **потиснути один одному руки**, а потім **одвів** Білла вбік ...* (переклад Іванова Ю.).

В цьому випадку вибір форм перекладу залишається за перекладачем. Тому важливим фактором в процесі перекладацької діяльності виступає знання мовних норм оригіналу і перекладу, традицій і звичаїв, національного колориту і особливостей психології нації, для якої здійснюється переклад.

Список використаних джерел:

1. Комісаров В.Н. Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти). Підруч. Для ін.-ів і фак. Іноз. мови. Москва, 1990. 253 с.

2. О. Генрі. Вождь червоношкірих (збірник оповідань). Переклад з англійської: Іванов Ю. Львів: Видавництво «Червона калина», 2005. 256 с.

3. О. Генрі. Дороги, які ми вибираємо, та інші оповідання. Переклад з англійської: Олександр Гончар. Київ: Знання, 2014. 206 с.

4. The Verb in Contemporary English : Theory and Description [ed. Bas Arts and Charles F. Meyer. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 328 p.

5. О. Henry. The Ransom of Red Chief (story collection). United States. Published in Whirligigs, Doubleday, 1907. 256 p.

Карпушина В. В.,

студентка кафедри англійської філології і перекладу

Національного авіаційного університету

Науковий керівник: Шахновська І. І.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології і перекладу

Національного авіаційного університету

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ

У лінгвістиці заперечення і протиставлення є одними з основних, значущих категорій. Незважаючи на те, що у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці створено значну кількість наукових праць, які висвітлюють різні аспекти проблеми категорій заперечення і протиставлення, але їхнього комплексного аналізу ще не здійснено. Багатоаспектність категорій заперечення і протиставлення дозволяє розглядати ці універсальні мовні категорії як **логіко-граматичні** (О. Шендельс, К. Ламіна, В. Бондаренко), **модальні** (О. Бондарко, Н. Слюсарєва, М. Таривердієва, І. Басарія та ін.), **комунікативно-прагматичні** (А. Белова), **функціонально-семантичні** (В. Гак, В. Бурчинський, О. Голованова). Останнім часом значного поширення в лінгвістиці набула інтерпретація заперечення з погляду прагматики (Дж. Серль, Р. Кемпсон, А. Паславська) та з погляду інтегративної граматики (О. Дюкро, Ж. Ансомбре). Це свідчить також про поліфункціональність категорій заперечення і

протиставлення, які здатні взаємодіяти з іншими універсальними категоріями, виконуючи властиві їм функції.

Аналіз лінгвістичних концепцій категорії заперечення дав змогу констатувати, що суперечливі підходи до визначення її сутності зумовлені передусім багатогранністю цього мовного феномена, його взаємодією з іншими категоріями – *предикативністю, модальністю, просодикою, оцінкою* тощо. Однак об'єктивний аналіз заперечних речень зумовлює потребу розмежування щонайменше чотирьох автономних сфер їхньої дії – *синтаксичної, семантичної, прагматичної та просодичної*, в межах яких ці категорії набувають відповідної специфічної характеристики.

Часто взаємодія категорій заперечення та модальності можлива на рівні лексичної семантики, коли певні групи слів заперечної семантики виражають значення особистісного, суб'єктивного ставлення до повідомлення. Наприклад: *Дітям заборонено гратися з сірниками*. Це зближує подібні конструкції з конструкціями – носіями суб'єктивно-модальних значень.

Значення абсолютної впевненості, категоричного ствердження мають конструкції з подвійним запереченням (за іншою термінологією – із запереченням заперечення): *Шовкун не міг не впізнати* [2].

Важливою проблемою є зв'язок заперечення й протиставлення з логічним наголосом та актуальним членуванням речення. Так, логічний наголос падає на те слово, до якого належить засіб заперечення. Ядро висловлювання (рема) в заперечних реченнях містить засіб вираження заперечення: *Та чесно вам сказати, її я не терплю. То все не тому, що був я до нього прихильний* [2].

З погляду ступеня членування змісту при відображенні дійсності ідея заперечення може бути представлена як у поєднанні (*недискретне заперечення*), так і окремо від того, що заперечено (*дискретне заперечення*). У межах кожного з типів ідея заперечення реалізована завдяки специфічній організації засобів вираження.

Серед способів творення слів із заперечною семантикою найактуальнішим є морфологічний з префіксальним і суфіксально-префіксальними різновидами. Заперечні словотвірні елементи найчастіше отримують реалізацію в іменниках, що мають абстрактне значення, на противагу конкретним, які в об'єктивній дійсності не мають своїх протилежностей, пор.: *байдужість – небайдужість, але не рука – нерука*.

Найпродуктивнішими у вираженні заперечення є префікс *не-* та префікс *без-*, який позначає відсутність того, що назване мотивувальним словом, передусім у прикметниках, співвідносних з іменними конструкціями: *безкрилий – без крил, безбородий – без борода, безголосий – без голосу*. Як різновид заперечного префікса *не-* може бути представлений префікс *ні-*, особливістю якого є творення заперечних займенників, що вказують на абсолютну відсутність ознаки.

Складні префікси *зне-* і *обез-* у сучасній українській мові слугують для творення слів зі значенням позбавлення того, що назване їхньою кореневою частиною. Слова із заперечними префіксами *а-*, *анти-*, *дис-* (*дес-*), *ін-* (*іл-*, *ім-*, *ір-*) у сучасній українській мові маловживані, ці афікси виразно виділяють лише в словах, співвідносних із відповідними безпрефіксальними: *моральний – аморальний, художній – антихудожній*.

Дискретне заперечення найчастіше отримує безпосереднє вираження у поєднанні службового слова із заперечним значенням (*без, крім, окрім, за винятком, за відсутністю*) та головного слова. Основним засобом вираження заперечення в українській мові серед службових слів є конструкції з часткою *не* – домінанта в реалізації експліцитного заперечення. Частка *ні* є основним засобом вираження заперечення в бесособових реченнях з родовим відмінком іменників, що вимагає обов'язкового додатка. У деяких значеннях синонімом частки *ні* виступає частка *ані*, проте вона має більший ступінь категоричності. Прийменник *без* вживаний із родовим відмінком, позначає відсутність, позбавлення, віддалення, протиставлення, заперечення когось або чогось: ... підпис автора (без розшифрування розташовується праворуч).

Заперечне значення мають і прийменники *крім, окрім, крім, опріч, за винятком, яке, проте* є частковим і зберігається лише тоді, коли сполучення з такими прийменниками приєднано до якогось ствердження. Наприклад: *Повні, що містять, крім ухвал, виступи доповідачів та інших учасників зборів, нарад, засідань*.

Одним з поширених лексичних засобів вираження заперечення в українській мові є предикативне слово *немає (нема)*, яке зі значенням відсутності когось або чогось вживається з додатком у родовому відмінку. У ділових паперах потрібно розрізняти правопис слів *немає та не має*. Наприклад: *Комітет не має повноважень... На засіданні немає (тобто відсутній) заступника голови правління [2]*.

Дискретне заперечення спостерігаємо в усіх випадках вираження заперечних думок за допомогою заперечних речень. Загалом заперечні речення як синтаксичні конструкції в стилістичному відношенні є загальноновживаними, нейтральними. Вони об'єктивно відображають відсутність зв'язків між предметами і явищами дійсності, роз'єднаність, що існує в ній. В українській мові можливим є вираження різних ступенів градації експліцитного заперечення. Його підсилення та послаблення передають лексичні засоби (*частки ні, ані, частка і (ї), частка навіть, сполучення далеко не, все ще не, зовсім не, займенники та прислівники із заперечними префіксами: ніякий, аніякий, ніскільки, нітрохи, аніколи, анічогісінько, анітрошечки* тощо, риторичні питання).

Внутрішньолексемний потенціал вираження заперечення активно використовується в українському офіційно-діловому дискурсі судочинства. Наведемо кілька прикладів: 1. *Позивач у своїй скарзі не вказав ім'я та адресу свого представника та дату подання заяви про апеляційне оскарження* [3]; 2. *Ознайомившись з касаційною скаргою, повідомляю про свої заперечення проти доводів скаргника з наступних підстав* [4]; 3. *Суд відхиляє попередні зауваження Уряду* [3].

Наведені текстові фрагменти з офіційно-ділових документів засвідчують, що найбільш частотними в українському діловому мовленні є випадки використання іменників із семантикою заперечення, більшість з яких є віддієслівними іменниками (*оскарження, заперечення, порушення і т. ін.*).

Імпліцитне заперечення міститься в самому корені слова, наприклад, у лексемах *сліпий, глухий* тощо, корінь несе ідею заперечення: людина, позбавлена зору; людина, позбавлена слуху. Такі слова співвідносні з синонімічними формами слів з префіксом *не-*: *сліпий – незрячий*. Якщо лексичні одиниці імплікують свої протичлени, вони є комплементативами.

На рівні синтаксичних конструкцій імпліцитне заперечення здатні виражати: речення з компонентом *хоч би*; окличні речення із словами *якби, коли б*; риторичні питання і оклики з початковим компонентом *щоб*; риторичні оклики з препозитивним використанням питально-відносних слів і часток *хіба, невже*; структури з означувальним словом *який, яка, який* [1, с. 112].

Отже, в українській мові серед способів творення слів із заперечною семантикою в офіційно-діловому дискурсі найактуальнішим є морфологічний з префіксальним і суфіксально-

префіксальними різновидами. Заперечні словотвірні елементи найчастіше отримують реалізацію в іменниках, що мають абстрактне значення, на противагу конкретним, які в об'єктивній дійсності не мають своїх протилежностей. Найпродуктивнішими у вираженні заперечення є префікс *не-* та префікс *без-*, який позначає відсутність того, що назване мотивувальним словом, передусім у прикметниках, співвідносних з іменними конструкціями.

Список використаних джерел:

1. Кардаш Л.В. Взаємовідношення категорій заперечення та модальності. *Проблеми граматики і лексикології української мови*: [зб. наук. праць]. К.: НПУ ім М.П. Драгоманова, 2007. № 3. 110-115.
2. Документи з кадрових питань. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Biblioteka_Magistra/05d51485-7bad-43d2-a332-af203a10fbec.pdf (дата звернення: 25.12.2019).
3. Касаційна скарга: документ n0025700-96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0025700-96> (дата звернення: 26.12.2019).
4. Комюніке Конференції Міністрів країн Європи: документ Документ 994_576 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_576 (дата звернення: 24.12.2019).

Клеймьонова А. В.,

студентка 5- го курсу, групи ФЛ – 501 БЗ

Національного авіаційного університету

Науковий керівник: Семигінівська Т. Г.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри англійської філології і перекладу

Національного авіаційного університету

ВІДТВОРЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ СТИЛІСТИКИ РОМАНУ У. С. МОЕМА «ЛИЦЕДІЇ» («ТЕАТР»)

Рецепція творчості У.С. Моема є неоднозначною, адже ще у середині ХХ століття сформувалася думка, що «його творам бракує текстури і глибини, незграбність його символізму очевидна, сюжети надумані, а мова хоч і вишукана, але тяжіє до кліше» Філіп Холден [3, с. 14]. Пізніше дослідники Дж. Брофі, К. Пфейфер, Р. Корделл,

М. Тюнер, Б. Кларк, Г. Фрідл визначають суттєве місце і роль письменника в історії англійської літератури [5, с. 314]. Нині відхід англістики від ліберального гуманізму спричинив нову хвилю уваги до творчості письменника. Вивчення його спадщини демонструє багатогранність художнього світу письменника і пропонує широке поле для подальших студій.

У запропонованому дослідженні зупинимося докладніше на лексичних засобах стилістики У.С. Моєма та способах їх передачі засобами української мови. Дуже часто автор вдається до метафори в своїх творах для підсилення образів героїв та кращого змалювання ситуації. Автор також використовує алегорію, епітет та метонімію. Алегорія – зображення абстрактної ідеї (поняття) за допомогою образу [2, с. 35]. У вужчому розумінні алегорію розглядають як злиття кількох метафор. Звернемося до використання метафори-алегорії в творі «Лицедії».

She gave him the shadow of a smile [4, р. 30]. – *Вона ледве помітно посміхнулася* [1, с. 29]. У цьому прикладі алегорію автора *the shadow of a smile* було замінено на словосполучення *ледве помітно посміхнулася*, що втратило своє метафоричне забарвлення. Наведемо ще один приклад: *The stage is make-believe* [4, р. 36]. – *На сцені це не місце для цього. Тут все – удавання* [1, с. 35]. У цьому прикладі У.С. Моєм використав свій власний неологізм, що можна вважати прикладом алегорії *make-believe* для підсилення свого критичного ставлення до життя та людей. У перекладі цей вираз був замінений звичайним іменником – *удавання*.

It seemed to her that noone but she knew what it was like to live with a man who was such a monster of vanity [4, р. 45]. – *Джулії здавалося, що ніхто, крім неї, не уявляє, як це жити з чоловіком, який так жахливо пихатий* [1, с. 43]. У наведеному прикладі автор використав цікаву метафору – *monster of vanity*, щоб підкреслити характер одного з головних героїв – Майкла, та передати ставлення Джулії до його важкої вдачі. У перекладі згадана метафора була замінена простим прикметником – *пихатий*, через що це речення втратило своє оригінальне значення і яскравість.

Одним з різновидів метафори є епітет, оскільки він має зв'язок з метафорою, вираженою словом або словосполученням у синтаксичній функції означення чи обставини. Кожен епітет становить стилістично значеннєвий елемент художнього мовлення. За допомогою епітету автор наділяє своїх героїв особливими рисами та характеристиками. *His rich, caressing voice reassured her and she*

took his hand and affectionately pressed it [4, p. 80]. – **Його теплий, обволікаючий голос** трохи заспокоїв її, вона взяла його руку та ніжно стиснула її [1, с. 88]. У згаданому прикладі автор наділив іменник *voice* епітетами *rich, caressing*, для підкреслення сили дії голосу головного героя на героїню. У перекладі згаданий прийом вживання епітету був збережений та дослівно переданий відповідниками в українській мові – *теплий, обволікуючий голос*.

Her eyes were hard and her lips had a sardonic curl [4, p. 87]. – **Її погляд був втомленим і на її вустах з'явилася глузлива посмішка** [1, с. 90]. Тут автор вжив епітет *a sardonic curl*, щоб підкреслити зухвале ставлення Джулії до нової пасії її сина. Під час перекладу цей вираз був замінений на лексичний відповідник, ідентичний за значенням *глузлива посмішка*.

It gave her a little thrill as she looked at him; he was forty-one, but he had the lithe figure and the springing step of a boy [4, p. 99]. – **Вона дивилася йому вслід і її серце тріпотіло. Сорок один рік, а фігура легка і хода пружна як у юнака** [1, с. 97]. У наведеному прикладі автор підкреслив захоплення головної героїні своїм чоловіком за допомогою епітета *the springing step of a boy*, що перекладач переклав майже дослівно, зберігши метафоричне забарвлення перекладу.

Damn you, don't hold that girl as if she was a sack of potatoes, – Jimmie Langton shouted at him [4, p. 89]. – **Чорти б вас побрали, не тримайте дівчину так, ніби вона мішок з картоплею, – Джеммі Ленгтон закричав до нього** [1, с. 87]. У цьому прикладі ми спостерігаємо переклад епітету-порівняння відповідним за значенням порівнянням в українській мові. Перекладач відтворив згаданий лексичний прийом та підібрав дуже вдале аналогічне порівняння.

She can be squared and if necessary, I'll put the fear of God into her [4, p. 50]. – **З нею можна домовитися, а якщо що, я її пристрашу** [1, с. 45]. У цьому прикладі автор використав епітет *put the fear of God*, щоб показати роздратування головної героїні, проте перекладач переклав його спрощеним варіантом без метафоричного забарвлення – *пристрашу*.

I know that you can act me off the stage, but we get on together, like a house on fire, and when we go into management do I think we'd make a pretty good team [4, p. 89]. – **Я знаю на сцені мені з тобою не змагатися, проте разом ми легше досягнемо перемоги, а коли відкриється власний театр, з нас вийде не погана команда** [1, с. 90].

У цьому прикладі автор використав епітет-порівняння *like a house on fire* для підкреслення захвату героя актрисою Джулією та її майстерністю на сцені, проте при перекладі це словосполучення було вилучене.

Твори У.С. Моєма також мають іронічний характер. У стилістиці антифразисом називають фігуру, висловлювання про яку набуває у контексті протилежного значення. Іронія – це *насмішка*, замаскована зовнішньою благопристойною формою [2, с. 234]. У стилістиці розрізняють також інтертекстуальну іронію, розпізнати яку здатний лише ідеальний читач, адже вона виникає від зіставлення двох контекстів – «поверхневого» контексту твору та іншого контексту, на який натякає автор, тобто в її основі лежить алюзія. Відтак, проблема відтворення в перекладі інтертекстуальної іронії перетинається із проблемою перекладу алюзій. Алюзії можна вживати як пародію або ж іронічно, щоб применшити значимість ситуації чи персонажа. Проілюструємо це на прикладі: *Poor lamb she thought* [4, р. 76]. – *Бідненьке ягня – вона подумала* [1, с. 89]. У цьому прикладі автор вжив іронію у вигляді словосполучення *poor lamb*, щоб показати іронічний підтекст думок Джулії, оскільки цим виразом вона не хотіла показати, що вона дійсно співчуває молодій особі, а навпаки недолюблює її. Перекладач обрав дослівний переклад, оскільки в українській мові часто використовується таке словосполучення для іронічного забарвлення контексту.

Go to hell. Do you think I can make an actress of you in a season? [4, р. 90]. – *Котись до бісової матері, Ви вважаєте, що я можу зробити з Вас актрису за один сезон?* [1, с. 100]. У цьому прикладі автор використовує іронічне запитання, що підкреслює великі сумніви Джулії щодо можливостей дівчини. Джулія не очікує відповіді, це запитання можна віднести до риторичних. У перекладі іронічне забарвлення речення було повністю відтворено.

I mean I've never met anyone who's a patch on you! [4, р. 99]. – *Я хочу сказати, що ні одна дівчина і мізинця твого не варта* [1, с. 130]. У наведеному прикладі автор використав фразеологічний зворот *a patch on you* який підкреслює іронічне ставлення Джулії до всіх пасій свого сина, вона вважає, що ї син найкращий. При перекладі значення цього фразеологізму також передає іронічне забарвлення.

Heaven only knew how with such a father and such a mother he had got his lumpy figure [4, р. 78]. – *Лише Богу було відомо, звідки він успадкував таку незграбну фігуру, маючи такого батька та таку*

matip [1, с. 80]. У реченні проілюстровано, як автор підкреслив іронічний опис сина Джулії, оскільки Джулія та Майкл були гарної вроди, їх син мав би також бути схожим на них, проте це було не так. Тому під час перекладу іронічний характер виразу було збережено. У своїх творах У.С. Моем часто надає реченням іронічного характеру. Завдяки іронії автор висловлює справжнє ставлення героя до ситуації, його дійсні думки та почуття. Іронія допомагає читачеві прочитати приховану між рядками інформацію. Лише кмітливий читач може здогадатися, що мав автор на увазі, іронічно забарвлюючи контекст. У перекладі іронічний характер речення переважно зберігається, оскільки перекладач повинен якомога точно передати смисл речення та ідеї автора.

Список використаних джерел:

1. Моем У. С. Театр: книга для читання англійською мовою. Вінниця: Нова Книга, 2006. 360 с.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
3. Holden P. *Orienting Masculinity, Orienting Nation: W. Somerset Maugham's Exotic Fiction* / P. Holden. Westport, Greenwood Press. 1996. 170 p.
4. Maugham W.S. *Theatre*. М.: Foreign Languages Publishing House, 1984. 202 p.
5. W. Somerset Maugham: *The Critical Heritage* / Ed. by Curtis A., Whitehead J. London: Routledge, 1997. 470 p.

Lukanska H. A.,

*senior lecturer of international relations,
administration and language training department
of Kremenchuk Institute of Alfred Nobel University*

FUNCTIONAL AND SEMANTIC ASPECT OF ENGLISH ABBREVIATIONS AND SHORTENINGS RENDERING INTO UKRAINIAN

Considerable changes at the level of society, nation and language accompanied by appearance of new political, economic and cultural realities and demand constant renewal of the vocabulary have been

observed recently. However, as the majority of neologisms can be bulky to use it is the abbreviation that enables giving shorter and more complex form to new lexical units preserving their original meaning. Despite numerous, albeit fragmentary, studies of the problems of abbreviation, shortened lexical units have been still in consideration in linguistic terms as they require specific analysis of such fundamental problems as word structure, its meaning etc. which determines the relevance of this study.

The study of this problem has attracted attention of many domestic and foreign researchers, in particular, D. Alieksiev, L. Boichenko, Ye. Voloshyn, O. Matsko, V. Pavlov, T. Pailz, M. Sehla, M. Serdiuk, R. Wales, O. Jespersen and many others.

It has been defined that shortening is one of the manifestation ways of language activity rationalization and optimization of speech-making processes in the conditions of «neological boom» that includes the process as well as the result of morphemes and phrases clipping or contracting without changing their lexical and grammatical meaning. There are two main ways of shortening: clipping and abbreviation (initial shortening) [2, p. 51]. As the result of abbreviation initial abbreviations that are classified according to their phonetic structure as alphabetisms, acronyms, sound-alphabetic and alphabetic have appeared. [3, p. 33].

In linguistics there are several classifications of abbreviated lexical units based on different principles that is partly due to many varieties of shortenings. Thus, V. Borysov divides abbreviations into graphic (shortening of a word in written speech) and lexical (shortening of a word in the sphere of oral communication) [2, p. 175].

The most widespread structural types, according to the analysis results, are the following ones: 1) initial abbreviations (alphabetisms – 42% and acronyms – 19%); 2) sound-alphabetic and alphabetic (simple and compound – 22% and telescopic – 17%).

In the result of the research conducted, where functional and semantic peculiarities of abbreviations and shortenings taken from the contemporary socio-political periodicals were studied, the following thematic groups can be established: 1) institutions and organizations; 2) political parties; 3) positions, ranks, titles; 4) political life; 5) economic life; 6) social life; 7) toponymic and onomastic shortenings; 8) machinery, appliances and equipment; 9) programmes.

The conducted analysis of the application frequency of the ways of rendering the units under the study into Ukrainian demonstrates the following percentage: 1) translation with the full form of a word or word combination – 10% (*UNEP – United Nations Environment Programme* –

Програма ООН з захисту навколишнього середовища [4]; 2) transcoding (transcription or transliteration) – 24% (*Оpec – Organization of Petroleum Exporting Countries – ОПЕК*) [4]; 3) translation of an English shortening with an equivalent Ukrainian one – 41% (*VAT – value added tax – ПДВ*) [5]; 4) transcoding of the full form of the corresponding shortening – 4% (*AP – агенство Асошиейтед прес*) [5]; 5) descriptive method – 13% (*EOC – Equal Opportunities Commission – Комісія, що займається питанням забезпечення громадян рівними можливостями*); 6) method of a new Ukrainian shortening coining – 3% (*RWY – runway – злітно-посадкова смуга – ЗПС*); 7) direct borrowing method – 5% (*hi-tech – high technology – висока технологія*).

It has been defined that in case of socio-political discourse the main problems and difficulties that can arise in the process of English shortenings of different types rendering into Ukrainian are represented by their homonymy that is difference of meaning despite the graphic form identity, occasional character of some of them and shortenings of parody or pun intension [1].

It has been proved that shortenings and abbreviations of the socio-political discourse have different application frequency of their rendering into Ukrainian ways depending on the thematic group they belong to. For example, while conveying into Ukrainian the names of *positions, ranks, titles* it is accepted mainly to apply the translation with the corresponding full form, transcoding, less often – translation with an equivalent Ukrainian shortening. In its turn, while rendering such a semantic group as *machinery, appliances and equipment* it is popular to use mainly transcoding and also the method of a new Ukrainian shortening coining and direct borrowing, that are the most widespread in this group. For a thematic group that includes names of *institutions and organizations* equally characteristic is translation with the corresponding full form of a word or word combination as well as transcoding (transcription or transliteration), in some cases transcoding of the full form of the corresponding shortening and descriptive method can be applied, the choice of which is predetermined by the peculiarities of the text itself.

In case of *political parties* names translation usually the corresponding full form of a word or word combination or transcoding (transcription or transliteration) are applied. Conveying shortenings characterizing *political life*, as a rule, such methods as translation with a full form of a word or word combination, transcoding, translation with an equivalent Ukrainian shortening and sometimes descriptive method (if a

notion requires certain clarification for its better understanding) are used. The same methods are used while rendering the shortenings of such thematic groups as *economic and social life*. In addition, for conveying the units of these thematic groups it is typical to apply the method of a new Ukrainian shortening coining and direct borrowing if they deal with the notions and phenomena absent in the Ukrainian language.

It has been established also that while rendering into Ukrainian *toponymic and onomastic shortenings* usually transcoding of the full form of the corresponding shortening, less often translation with the full form of a word or word combination and descriptive method with the aim of clarification are used. Rendering of shortenings of the thematic group containing the list of various *governmental and social programmes* predominantly translation with the full form of a word or word combination, elements of transcoding, descriptive method, sometimes translation with an equivalent Ukrainian shortening and much less often direct borrowing method are applied.

The results of the analysis conducted to define the percentage of abbreviations and shortenings peculiar to the contemporary socio-political discourse translation methods are the following:

1) political parties: translation with the corresponding full form – 42%, transcoding – 58%;

2) institutions and organizations: translation with the corresponding full form – 37%, transcoding – 35%, transcoding of the full form – 8%, descriptive method – 20%;

3) positions, ranks, titles: translation with the corresponding full form – 34%, transcoding – 61%, translation with an equivalent Ukrainian shortening – 5%;

4) political life: translation with the corresponding full form – 48%; transcoding – 17%, translation with an equivalent Ukrainian shortening – 14%, descriptive method – 21%;

5) economic and social life: translation with the corresponding full form – 24%, transcoding – 21%, translation with an equivalent Ukrainian shortening – 35%, descriptive method – 13%, method of a new Ukrainian shortening coining – 2%, direct borrowing method – 5%;

6) toponymic and onomastic shortenings: transcoding of the full form – 67, translation with the corresponding full form – 24%, descriptive method – 9%;

7) machinery, appliances and equipment: transcoding – 12%, descriptive method – 10%, method of a new Ukrainian shortening coining – 15%, direct borrowing method – 63%;

8) programmes: translation with the corresponding full form – 34%, transcoding – 28%, descriptive method – 19%, translation with an equivalent Ukrainian shortening – 12%, direct borrowing method – 7%.

Therefore, to reach maximal accuracy and adequacy of translation, in particular, while choosing the way of these units rendering, it is necessary to consider their structural, word-building, functional and semantic features that is their belonging to a certain thematic group, the aim of implementation in a definite text and so on. Moreover it is advisable to study carefully the infrastructure of the peculiar vocabulary and to carry out in-depth analysis of the whole text in order to find the most suitable equivalent. Taking into consideration the status of English as the language producing new international terms, it is recommended to improve constantly the knowledge of some aspects of the units studied such as their word-building tendencies and semantics, which determines the further relevance of the research.

References:

1. Дегтярьова Л. П. Основи перекладу. Граматичні та лексичні аспекти: навчальний посібник. Київ : Знання, 2005. 310 с.
2. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 227 с.
3. Мацько О. М. Аббревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах. Мовознавство. 2000. № 1. С. 31–36.
4. The official website of BBC, URL: <http://www.bbc.co.uk/>
5. The official website of The Guardian, URL: <http://www.guardian.co.uk/>

Миронець В. В.,
студентка 4-го курсу
Національного авіаційного університету
Науковий керівник: Шахновська І. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету

ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В ПЕРЕКЛАДІ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ДЖ. К. РОУЛІНГ)

Одним із найцікавіших та найменш досліджених аспектів у теорії перекладу художньої літератури є проблема перекладу дитячої літератури. Зокрема це пов'язано з тим, що література, яка створювалася спеціально для дитячої аудиторії, набула поширення лише у XVIII столітті [1, с. 83]. У глобалізованому суспільстві художня дитяча література стала явищем масової культури. Морально-етичні та естетико-культурні погляди людини закладаються в дитинстві, і велику роль у їх формуванні відіграє художня література [1, с. 84]. Саме тому в центрі уваги постає якісний переклад літератури, яку створюють для дітей. Попит на переклади дитячої літератури безпосередньо пов'язаний з усвідомленням у суспільстві ролі дитячих книжок як важливого педагогічного інструмента, тому необхідно звертати особливу увагу на лексичні особливості перекладу дитячої літератури, адже саме лексика впливає на сприйняття та розуміння прочитаного [1, с. 85].

Найяскравішим прикладом дитячої художньої літератури є цикл книг Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера, що розкривають перед читачами магичний світ чарівників, створений письменницею. У цьому літературному дитячому романі розповідається про сповнене пригод та магії життя Гаррі Поттера – маленького чарівника. Характерною особливістю романів Дж. К. Роулінг є часте вживання емоційно-забарвленої лексики, яка потребує якісного перекладу. Серед мовних явищ, які присутні у дитячих творах, можна виділити демінутивно-оцінні форми з пестливим значенням різних частин мови. Особливо насичені демінутивами літературні казки, що зумовлено особливостями жанру, а також специфікою читацької аудиторії. Специфічною рисою тексту перекладу В. Морозова є наявність значної кількості слів зі зменшено-

пестливими суфіксами, причому використання саме таких конотативно маркованих лексем не зумовлене текстом оригіналу. Можливо це данина українській фольклорній традиції, адже, цикл книг про Гаррі Поттера за своєю суттю – казка для дітей. Проте нам видається, що це певним чином деформує авторське подання образів, надаючи їм певної несерйозності, іграшковості: *The effect of this simple sentence on the rest of the family was incredible: Dudley gasped and fell off his chair with a crash that shook the whole kitchen; Mrs. Dursley gave a small scream and clapped her hands to her mouth* [5, с. 15]. – Ці кілька **простеньких** слів подіяли на решту родини просто приголомшиливо: Дадлі аж похлинувся й геннувся зі стільця з таким гуркотом, що здригнулася вся кухня; місіс Дурслі зойкнула, затулюючи руками рота [3, с. 17]. «Sorry» said Harry **quickly**. «I know lots of people don't like it. My friend Ron...» [4, с. 60]. – **Перепрошую**, – **швиденько** вибачився Гаррі. – Я знаю багатьох людей, які не люблять його називати: мій приятель Рон [2, с. 62]. У наведених прикладах зокрема було б доцільніше використати прямі відповідники слів: simple – простий, quickly – швидко аби уникнути додаткової семантики образу, яка відсутня в тексті оригіналу.

Для найменування персонажів твору, що наділені магічними здібностями, автор використовує ряд синонімів, що відрізняються відтінками значень: **wizard, sorcerer, magician, witch** та ін. Ці назви досить адекватно передані українськими відповідниками: – *Harry Potter was a wizard – a wizard fresh from his first year at Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry* [5, с. 69]. – *Гаррі Поттер був чарівник – чарівник, який щойно закінчив перший клас Гогвортської школи чарів і чаклунства* [3, с. 71]. Лексема «wizard» у поданому прикладі виступає як загальна нейтральна назва всіх чарівників, не вказуючи на їх приналежність до темних чи світлих сил або на їх силу, називають і учнів, як це видно з прикладу, і дорослих чарівників.

Наявні у творі й поодинокі специфічні найменування представників чарівного світу, зокрема архаїзм **warlock**, який використовується для створення образу дуже старого чарівника: *Dad was going frantic – it's only him and an old warlock called Perkins in the office -and they had to do Memory Charms and all sorts of stuff to cover it up* [4, с. 83]. – *Тато мало не збожеволіє: у відділі, крім нього, був тільки підстаркуватий маг на ім'я Перкінс, і їм обом довелося насилати всілякі там чари забуття й таке інше, щоб тільки замести сліди* [2, с. 85]. В українському перекладі для передачі

цього архаїзму використано лексему маг, яка хоча й не несе аналогічного стилістичного забарвлення, проте відчутно відрізняється від інших найменувань (чарівник, чаклун тощо), а тому вирізняє цей образ на фоні інших.

У книзі наявний ряд лексем, що є авторськими новотворами на рівні словотвору або слововживання. Вони переважно позначають специфічні реалії магічного світу: *Quidditch* – квідіч (спортивна гра чарівників), *Muggle* – магл (звичайна людина, не-чарівник), *Galleons, and Knuts* – галеони, і кнати (грошові одиниці чарівників). При перекладі цих лексем В. Морозов використовує переважно транскрипцію, але у випадку прозорої етимології слова – робить дослівний переклад (*Sickles* – сертики).

Отже, щоб досягти при перекладі художнього тексту еквівалентності необхідно враховувати специфічну культурну маркованість даного тексту, його співвіднесеність із певною нацією, реаліями її життя. Для адекватної передачі лексем на позначення культурно маркованих концептів можна використовувати як відповідники культури того народу, на мову якого перекладається твір, або давати читачеві додаткову інформацію щодо позначуваної реалії.

Список використаних джерел:

1. Николенкова Н. В. Лингвистическая составляющая современной детской литературы: о «вкусном» языке: сборник материалов конгресса «Русская литература в формировании современной языковой личности». СпбГУ, 2007. С. 83-88.
2. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і таємна кімната / пер. з англ. В. Морозова. К.: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2010. 348 с.
3. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь / пер. з англ. В. Морозова. К.: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2010. 318 с.
4. Rowling J. K. Harry Potter and the chamber of secrets. New York: Scholastic Press, 1999. 341 p.
5. Rowling J. K. Harry Potter and the sorcerer's stone. New York: Scholastic Press, 1998. 309 p.

Нечай Н. В.,

*аспірантка кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики
Херсонського державного університету*

Науковий керівник: Гізер В. В.,

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики
Херсонського державного університету*

ПРОБЛЕМАТИКА ВІДТВОРЕННЯ ДРАМАТИЧНОГО ТЕКСТУ В ПЕРЕКЛАДІ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Дослідження перекладу драматичних творів посідає вагоме місце у сучасному перекладознавстві [1]. Актуальність дослідження зумовлена потребою розробки та удосконалення підходів, методів перекладу драматичних текстів у цілому. Серед дослідників існують різні точки зору щодо розуміння перекладу для театру, а також щодо місця драматичного перекладу у сучасному перекладознавстві (С. Аалтонен [7], С. Баснет [8], Н. Бідненко [1], Т. Некряч [5], Б. Шульц [9]). Специфіка драматичних творів полягає в їхній дуалістичній природі: на відміну від інших літературних форм вони призначені не лише для читання, а й для постановки. Ця відмінність зумовлює необхідність в окремому підході до перекладу творів цієї категорії.

Важливим аспектом дослідження драматичного перекладу є його аналіз з точки зору адекватності відтворення емоцій та емоційних станів персонажів, а також досягнення прагматичного впливу на цільову аудиторію. Головне завдання перекладу драматичного тексту полягає у досягненні багаторівневої еквівалентності, у тому числі еквівалентності форми та стилістичної цінності мовних засобів художнього вираження [5, с. 124].

Виявлення лінгвокультурних елементів тексту дозволяє дослідити лінгвокультурні доміанти, які, з одного боку, репрезентують культуру суспільства, а з іншого, є їх вербальним вираженням. Питання культурологічного аспекту перекладу драми було об'єктом дослідження багатьох науковців (М. Каган [2], І. Марковіна [4], П. Паві [6], Ю. Сорокін [4]). Зокрема, дослідник театрального мистецтва П. Паві вважає, що будь-який драматичний твір належить конкретному часу і відтворює певний історичний період розвитку людського суспільства [6, с. 12].

Драматичний твір розглядається як модель певної культури та як елемент літературного процесу, в якому відбито риси певної епохи й особливості розвитку суспільства [2, с. 85]. Відтак, театр це – єдиний історично вироблений засіб «моделювання самого спілкування» (термін М. Кагана), а драма є частиною певного соціокультурного контексту, зосередженням різних аспектів культури людства.

Створюючи драматичний твір, автор певним чином використовує національно-культурні маркери, які сигналізують про приналежність до певної культури. Такими національно-специфічними «ключами» можуть бути як експліцитні посилання на певні культурні ознаки, так й імпліцитні вказівки на специфічні ознаки, які зазвичай асоціюються з моделями певної культури [9].

Оскільки драматичний твір є своєрідною моделлю соціально-історичного контексту суспільства, одним із головних завдань перекладача постає відтворення в повному обсязі всіх вербалізованих маркерів моделі іншої культури [1, с. 9].

Перекладач застосовує певні перекладацькі стратегії і тактики, під якими слід розуміти дії перекладача, які він здійснює для подолання контекстуальної невідповідності оригіналу (далі – ВТ) відносно тексту перекладу (далі – ПТ). Через недостатнє розуміння характеру відносин між персонажами та контекстуальної інформації перекладач може впливати на сприйняття образу персонажів, змінюючи інтенційну структуру авторових оцінок [5, с. 12].

Отже, відмінності в концептуальних картинах світу представників різних лінгвокультур та відмінні фонові знання обумовлюють необхідність ретельного визначення семантичного значення та стилістичної забарвленості одиниць ВТ з метою пошуку адекватних трансформацій у ПТ. Нехтування особливостями авторського стилю може призвести до викривлення змісту та до зміни стильових характеристик ВТ, що є неприпустимим при перекладі драматичного твору.

Список використаних джерел:

1. Бідненко Н.П. Драма в аспекті художнього перекладу (на матеріалі українських і російських перекладів п'єси Б.Шоу «Учень диявола»): автореф. дис. ... канд. філологічних наук : 10.01.05. Київ, 2001. 13 с.

2. Каган М.С. В едином контексте. Театр, 1981, № 3. С. 85–90.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: учебное пособие. Москва: ЭТС, 2001. 424 с.
4. Марковина И.Ю., Сорокин Ю.А. Сохранение и элиминирование национальной специфики оригинала при переводе драматургических текстов: постановка проблемы. Общение. Текст. Высказывание. Москва: Наука, 1989. С. 137–144.
5. Некряч Т.С. Асиметрія в українських перекладах сучасної англійської драми : автореф. дис. ... канд. філологічних наук : 10.02.16. Київ, 2008. 17 с.
6. Пави П. Словарь театра. Москва : Прогресс. 1991. 504 с.
7. Aaltonen S. Time-Sharing on Stage. *Drama Translation in Theater and Society*. Clevedon: Multilingual Matters, Topics in Translation 17, 2000. P. 33.
8. Bassnett S. *Translation Studies*, 3rd ed. London and New York: Routledge, 2002.
9. Schultze B. Highways, byways, and blind alleys in translating drama: historical and systematic aspects of a cultural technique. *Translating literatures, translating cultures. New vistas and approaches in Literary studies*. Berlin, 1998. P. 177–196.

Осіпян Р. В.,
студентка 4-го курсу
Національного авіаційного університету
Науковий керівник: **Струк І. В.,**
кандидат філологічних наук,
старший викладач
Національного авіаційного університету

ВІДТВОРЕННЯ ПОРТРЕТНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОБРАЗУ ГЕРОЯ В ЛІТЕРАТУРІ ЖАХІВ

Художній переклад є одним із найскладніших видів перекладацької діяльності. Цей вид перекладу необхідно виконати так, щоб атмосфера сюжету, стиль автора збереглися в повній мірі. Перед перекладачем постає завдання зробити текст цікавим, зберегти стилістику, передати задум, думки і почуття автора

першотвору шляхом перевтілення його образів у матеріал іншої мови, а також максимально точно відтворити картину світу, закладену автором у творі.

Для техніки зображення героя жанру літератури жахів характерне розширення кола зовнішньої активності, портретування зовнішнього вигляду персонажа, деталізований та розлогий опис усіх зовнішніх рис. Робота авторів спрямована на досягнення зовнішнього естетизму, релевантного для досліджуваного жанру.

За словами В. Скота, система персонажів літератури жахів є клішованою, герої наділені лише типовими, але не індивідуальними рисами [1, с. 353]. Однак, проєктуючи проблему портретування персонажів на перекладознавчі студії, складним завданням убачаємо адекватну передачу у вторинному тексті зображення зовнішнього вигляду та одягу персонажів, які повинні гармоніювати з атмосферою, мовою, поведінкою, що акцентують оточуючий жах, або ж створювати різкий та живий контраст, якщо це регламентовано сюжетом твору. Каталог штампованих героїв, які формують систему персонажів досліджуваного жанру, був сформований не випадково. «Формульні герої» найкраще відповідають атмосфері страху і підносять жах як домінуючу особливість жанру.

Найбільш гуманною у створенні атмосфери страху та жорстокості видається М. Шеллі, яка у своєму романі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» окреслює глибоку філософську боротьбу людини зі своїм власним Я. Чудовисько, що було створене внаслідок експерименту, через готовність на будь-що в науці для досягнення вершин, змальоване як відразливе створіння, якому притаманні твариноподібні ознаки.

М. Шеллі входить у жанр літератури жахів теж зі своїм набором клішованих образів, які сприяють створенню атмосфери жаху. У центрі сюжету – чудовисько, створене головним героєм Віктором Франкенштейном унаслідок експерименту; героїня Елізабет, на яку вчиняє замах демон; та низка другорядних героїв [2].

Образ героя у творі при перекладі передається за допомогою його портретних характеристик які можна продемонструвати за допомогою художніх засобів таких, як метафора, епітети, порівняння та інші.

1. Відтворення портретних характеристик героя за допомогою метафори

«His yellow skin scarcely covered the work of muscles and arteries beneath; his hair was of a lustrous black, and flowing; his teeth

of a pearly whiteness; but these luxuriances only formed a more horrid contrast with his watery eyes, that seemed almost of the same colour as the dun white sockets in which they were set, his shrivelled complexion and straight black lips» [3].

«Жовта шкіра надто туго обтягувала його м'язи і жили; волосся було чорним, блискучим і довгим, а зуби білі, як перли; але надто відразливо вони контрастували з водянистими очима, майже не відмінними за барвою від очниць, із сухою шкірою і вузьким прорізом темного рота» [4, с. 391–392].

Метафора, в основі якої лежить художня деталь очі – *watery eyes*, відтворена стилістичним відповідником *водянисті очі*. Авторка використовує словосполучення *shrivelled complexion*, щоб описати лише зморщене обличчя чудовиська, а не всю повністю шкіру. Шкіра, як помітив уважний читач, була тугою й обтягувала його м'язи. Натомість перекладач використовує словосполучення *суха шкіра*, що вводить читача в оману стосовно всієї зовнішності чудовиська.

2. Відтворення портретних характеристик героя за допомогою епітетів

Щодо другорядних персонажів, то слід зауважити, що авторка першотвору приділяє увагу їх зовнішньому опису, однак не вкладає в подібні портретні характеристики важливих жанротвірних особливостей. У процесі їх зображення М. Шеллі послуговується епітетами-кологративами: *чорний, рожевий, білий*.

Перекладач успішно відтворює лаконічну замальовку зовнішності другорядної героїні, добираючи стилістичні відповідники та зберігаючи метафори, епітети й порівняння у вторинному тексті.

«The lady was dressed in a dark suit and covered with a thick black veil. Her hair of a shining raven black, and curiously braided; her eyes were dark, but gentle, although animated; her features of a regular proportion, and her complexion wondrously fair, each cheek tinged with a lovely pink» [3].

«Вона була в темному одязі, під густою вуаллю. Волосся її, чорне, як вороняче крило, було майстерно заплетене в коси; очі були темні і жваві, але водночас лагідні; риси правильні, а шкіра, дивовижно біла, рожевіла на щоках ніжним рум'янцем» [4, с. 438].

Головний герой зображує сам себе, використовуючи велику кількість епітетів. Він зображує свою зовнішність за допомогою

загальноновживаних слів, не вишукуючи різноманіття синонімів. Свою ходу він виокремлює за допомогою складного епітета.

*«Thus years passed on; and years only added fresh love of freedom, and contempt for all that was not as **wild and rude** as myself. At the age of sixteen I had shot up in appearance to man's estate; I was **tall and athletic**; I was practised to feats of strength, and inured to the inclemency of the elements. My skin was embrowned by the sun; my step was **firm with conscious power**.»*

*«Таким чином минули роки; і роки лише додавали свіжої любові до свободи та зневаги до всього, що було не таким **диким і грубим**, як я. У шістнадцять років я, схоже, застрелився до маєтку людини; Я був **високим і атлетичним**; Мене вправляли до подвигів сили і прихильності до стихії. Моя шкіра спохмуріла від сонця; мій крок був **твердий із свідомою силою**.»*

3. Відтворення портретних характеристик героя за допомогою порівняння

У образах іншого твору Мері Шеллі ми бачимо використання порівнянь у спробі зобразити зовнішність через почуття.

*«She was submissive to those who held authority over her, but a perpetual cloud dwelt on her brow; **she looked as if she expected enmity from every one who approached her, and her actions were instigated by the same feeling**» [3].*

*«Вона була покірною тим, хто володів над нею владою, але вічна хмара оселилася на її брові; **вона виглядала так, ніби очікувала ворожнечі від кожного, хто наближався до неї, і її дії були викликані тим самим почуттям**» [4].*

Другорядного героя також не обділили порівняннями:

*«Her hair of a **shining raven black, and curiously braided**» [3]*

*«**Волосся її, чорне, як вороняче крило**» [4]*

Під час перекладу художньої літератури перекладач повинен докладати усіх зусиль, щоб компенсувати брак розуміння мови оригіналу читачем, але при цьому не вносити навмисних змін у текст першотвору задля того, аби зробити його більш зрозумілим та прийнятним для читачів іншомовної версії. Художній переклад обумовлений не лише об'єктивними факторами, але й суб'єктивними. Жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система приймаючої літератури за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до втрати певного об'єму інформації [5].

Список використаних джерел:

1. Скотт В. Миссис Анна Радклиф. Москва: Наука. 2000. 516 с.
2. Раті А.О. Жанрові особливості англомовної літератури жахів та їх відтворення українською мовою. Київ. 2016. 223 с.
3. Shelly M. Frankenstein or the Modern Prometheus – access mode to the resource. URL: <http://www.gutenberg.org/files/84/84-h/84-h.htm> (дата звернення: 12.01.2020).
4. Шеллі М. Франкенштейн, або Сучасний Прометей. Харків: ВД «ШКОЛА». 2009. 528 с.
5. Раті А. О. Відтворення в перекладі англомовної літератури жахів засобів опису емоцій героїв українською мовою. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Острог. 2014. № 45. С. 311–313.

Ренская И. И.,

*старший преподаватель кафедры иностранных языков
Киевского национального университета технологий и дизайна*

РАСПОЛОЖЕНИЕ В ПРОСТРАНСТВЕ И ИНТЕНСИВНОСТЬ РЕЧИ В СУДЕБНОМ ПЕРЕВОДЕ

Совершенствование технологий анализа открыло новые возможности исследования звучащей речи [2; 4]. Опыт работы судебным переводчиком в течение 2014-2019 гг. позволил сформулировать цель нашего исследования: экспериментально установить интенсивность речи и пространственное расположение выступающих во время проведения следственных действий, судебных заседаний и т. п.

Материал исследования – устная речь и расположение в пространстве 100 участников судебных заседаний, владеющих украинским языком (судьи, прокуроры, следователи, адвокаты, эксперты, пострадавшие, свидетели и т. п.) и, не владеющих государственным языком (подозреваемые, обвиняемые).

В результате проведенного исследования нами были установлены модели расположения в пространстве и интенсивность речи адресанта (отправителя речевой информации), адресата (получателя речевой информации) и переводчика.

Фронтальная двухкомпонентная модель – поперечное расположение «бок о бок»: участвуют два человека – переводчик и адресат (лицо, не владеющих государственным языком), которые находятся слева и справа друг от друга на одной линии (рис. 1.1). Фиксируется при устном переводе печатных текстов во время ознакомления: 1) с материалами уголовного дела, так как подозреваемый должен видеть и изучать эти материалы (документы, фотографии, материалы, напечатанные на родном языке подозреваемого и т. п.); 2) с постановлениям, памятниками, ходатайствами, протоколами и т.п.; 3) с новыми материалами уголовного дела. В эксперименте установлена интенсивность речи переводчика, которая составляет 45-55 дБ, что соответствует субъективному восприятию – обычный разговор.

Фронтальная трехкомпонентная модель – поперечное расположение «бок о бок»: участвуют три человека – адресант (лицо, владеющее украинским языком), переводчик, адресат (лицо, не владеющее государственным языком), которые располагаются слева и справа друг от друга на одной линии (рис. 1.2). Фиксируется при последовательном устном переводе звучащих текстов: ходатайств, заявлений, выступлений, защитной речи адвоката. Установлено, что интенсивность звучания речи адресанта в зависимости от опыта, эмоционального состояния, необходимости повлиять на следственного судью, коллегия судей и т.п., а также от размеров зала судебного заседания, составляет от 45-55 дБ (обычный разговор) до 55-65 дБ (громкий разговор) интенсивность звучания речи переводчика 45-55 дБ (обычный разговор).

Сагиттальная трехкомпонентная модель – продольное расположение «лицом к лицу»: участвуют три человека – адресант, переводчик и адресат, которые располагаются друг перед другом на одной линии (рис. 1.3). В данной модели участники судебного заседания располагаются перед переводчиком, подозреваемый находится позади него в специальном помещении, отделенном от зала решеткой или стеклом с боковыми прорезями. В зависимости от направления перевода адресантом и адресатом могут быть как лицо, владеющее украинским языке, так и лицо, не владеющее государственным языком. При этом переводчику, чтобы осуществить перевод, приходится поворачиваться на 180 °. Фиксируется при последовательном или параллельном устном переводе: 1) выступлений, вопросов, заявлений, ходатайств, решений, постановлений и т.п. следственного судьи, прокурора, адвоката; 2) выступлений, объясне-

ний, ответов свидетеля, потерпевшего, эксперта и т.п. Установлено, что интенсивность звучащей речи лиц, владеющих украинским языком, составляет 45-55 дБ (обычный разговор), речь переводчика, обращенного к подозреваемому – 40-45 дБ (тихий разговор).

Сагиттальная многокомпонентная модель – продольное расположение «лицом к лицу»: участвуют более трех человек – адресант, переводчик, адресат, находящиеся друг перед другом на одной линии. При этом адресат (лицо, не владеющее украинским языком) располагается позади переводчика в специальном помещении, адресат – группа людей, участники судебного заседания, владеющие государственным языком – перед переводчиком (рис. 1.4). Необходимо отметить, что в данной модели адресат – группа людей, хотя и рассредоточена по залу судебного заседания, но при восприятии устной речи переводчика находится с ним на одной линии. Фиксируется при: 1) последовательном устном переводе ответов подозреваемого; 2) параллельном устном переводе заявлений, ходатайств, выступлений и т.п. подозреваемого. Установлено, что интенсивность звучания речи адресанта в зависимости от эмоционального состояния подозреваемого, состояния его здоровья, или разработанной совместно с адвокатом стратегии и тактики поведения во время судебных заседаний составляет 45-55 дБ (обычный разговор), иногда 55-65 дБ (громкий разговор). Интенсивность речи переводчика составляет 55-65 дБ (громкий разговор), что обусловлено как размерами зала судебного заседания, так и необходимостью быть услышанным всеми присутствующими.

В небольшом количестве проанализированного материала (2%) отмечается особенность данной модели: в случае необходимости устно перевести печатные материалы уголовного дела, или устно перевести видеоматериалы или аудио-файлы, опубликованные или созданные на украинском языке, переводчик располагается на стороне обвинения, а адресатом является адвокат/адвокаты стороны защиты, подозреваемый, следственный судья, коллегия судей, присутствующие в зале и т.п. Установлено, что интенсивность звучания речи адресанта составляет 40-45 дБ (тихий разговор) или 45-55 дБ (обычный разговор), переводчика – 55-65 дБ (громкий разговор).

Фронтально-сагиттальная трехкомпонентная модель – поперечно-продольное расположение: участвуют три человека – адресант и переводчик находятся на одной линии друг перед другом, а адресат – справа или слева от переводчика (рис. 1.5). В зависимости от

направления перевода адресантом и адресатом могут быть как лица, владеющие, так и не владеющие государственным языком: следователь, адвокат, подозреваемый и т.п. Фиксируется при последовательном или параллельном переводе: 1) допросов в кабинете следователя; 2) бесед адвоката и подозреваемого; 3) при проведении обысков и других следственных действий.

Установлено, что интенсивность звучания речи адресанта составляет 40-45 дБ (тихий разговор) или 45-55 дБ (обычный разговор), переводчика – 45-55 дБ (обычный разговор).

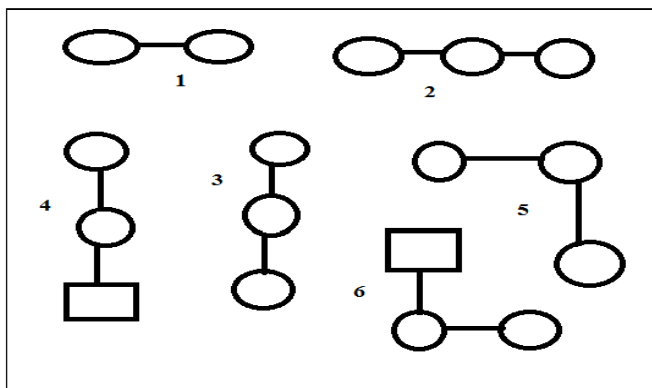
Фронтально-сагиттальная многокомпонентная модель – поперечно-продольное расположение: участвуют более трех человек – адресант и переводчик находятся на одной линии друг перед другом, а адресат – справа или слева от переводчика. Адресант (лицо, не владеющее украинским языком), находится в специальном помещении, переводчик располагается рядом, адресат – группа лица, владеющие государственным языком (следственный судья, коллегия судей, прокурор, адвокат потерпевших, эксперт, свидетели и т. д.) рассредоточены по залу судебного заседания, но при восприятии устной речи переводчика находится с ним на одной линии (рис. 1.6). Фиксируется при переводе устных ответов, объяснений, выступлений подозреваемого. Интенсивность звучания речи адресанта составляет 40-45 дБ (тихий разговор) или 45-55 дБ (обычный разговор), зависит от эмоционального состояния подозреваемого, состояния его здоровья, или разработанной стратегии и тактики поведения во время судебных заседаний. Интенсивность звучания речи переводчика составляет 55-65 дБ (громкий разговор), что обусловлено как размерами зала судебного заседания, так и необходимостью быть услышанным всеми присутствующими.

Выводы.

В результате проведенного исследования установлены модели расположения в пространстве выступающих во время проведения следственных действий, судебных заседаний и т.п.: фронтальная – поперечное расположение – двухкомпонентная и трехкомпонентная; сагиттальная – продольное расположение – трехкомпонентная и многокомпонентная; фронтально-сагиттальная – поперечно-продольное расположение – трехкомпонентная и многокомпонентная.

Параметры интенсивности звучания речи адресанта (лицо, владеющее украинским языком), переводчика, адресата (лицо, не владеющее украинским языком) составляют: 40-45 дБ; 45-55 дБ; 55-

65 дБ, що відповідає суб'єктивному сприйняттю: тихий розговор; звичайний розговор; гучний розговор відповідно.

Рис. 1. Моделі розположення в просторі:
1 – фронтальна двохкомпонентна; 2 – фронтальна трьохкомпонентна; 3 – сагітальна трьохкомпонентна; 4 – сагітальна багатоконпонентна; 5 – фронтально-сагітальна трьохкомпонентна; 6 – фронтально-сагітальна багатоконпонентна

Совстна А. В.,
*кандидати філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаського державного технологічного університету*

Лісун О. В.,
*доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаського державного технологічного університету*

АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ ТА БРЕНДІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Рекламна продукція орієнтована на західну рекламу, оскільки не лише створюється за апробованими рекламними моделями, а й повторює відомі рекламні образи і тексти. Така

орієнтація знаходить відображення і в запозичених рекламних слоганах. Лінгвістичні розвідки, у яких висвітлено особливості рекламних текстів, орієнтовані на дослідження мовностилістичних (М. Кохтєв, І. Морозова, Н. Непійвода та ін.) або впливових аспектів (В. Зірка, А. Ковалевська, Т. Ковалевська, Н. Кутуза, Л. Рюмшина та ін.) реклами, проте перекладознавчі питання залишалися здебільшого поза увагою дослідників.

Ми вважаємо, що визначальною стратегією під час перекладу слоганів має стати та, що орієнтована на мову перекладу – українську. Пошук еквівалентів оригінальних лексем в перекладі є завданням цього типу роботи зі слоганами. Повна відповідність на лексичному рівні фіксується лише тоді, коли лексичні одиниці передано лексемами іншої мови, тобто коли англійські лексеми мають чіткі відповідники в українській мові. Проілюструємо основні вияви відповідності, напр.: *It does exactly what it says on the tin* [2] (реklamний слоган чистячого засобу *Ronseal*), у перекладі укр. Він робить саме те, що він обіцяє на банці.

Рекламні слогани складаються з одного або кількох синтаксичних конструкцій, найбільше слоганів у нашому матеріалі дорівнюють одному реченню, тобто є монопредикативними. Зважаючи на це, рекламні слогани утворено на основі розповідних, питальних або спонукальних речень.

Розповідні прості речення утворюють найбільшу групу слоганів в аналізованому матеріалі, напр.: *Corn and cluck for a buck* [3] (реклама ресторанів швидкого харчування «*Kentucky Fried Chicken*», у перекладі слоган звучить укр.: Кукурудза і квохтіння за долар).

Слогани у формі розповідних речень, що утворені на підставі двоядерних базових синтаксичних моделей, тобто є двоскладними без додаткових структурних ускладнень належать до нечисленних конструкцій. З метою експресивізації слоганів у таких конструкціях використовують прийоми:

– заперечення, напр.: *Your Skin Color **Shouldn't** Dictate Your Future* [4] (укр. Колір твоєї шкіри не повинен визначати твоє майбутнє);

– однорідні члени у вигляді сурядних рядів, напр.: *Good coffee is like friendship: **rich and warm and strong*** [5] (реклама торгової марки *Pan-American Coffee Bureau*, укр. Гарна кава як дружба: справжня, і тепла, і міцна);

– повторення структурних елементів, напр.: *Computers **help people help people*** [6] (укр. Комп'ютери допомагають людям допомагати людям);

– вираження підмета і присудка однією частиною мови, напр.: *Air Power is Peace Power – Lockheed* [7] (реклама авіаліній *Lockheed*, що в перекладі відтворюємо конструкцією з опущеною зв'язкою між підметом і присудком, укр. Повітряна могутність – мирна могутність).

Поміж розповідних слоганів-речень розрізняємо двоскладні та односкладні. Двоскладні прості елементарні речення частотні, перекладаються граматичними відповідниками напр.: *Women should have the right to make thier own decisions* [8] (укр. Жінки повинні мати право приймати власні рішення).

Серед односкладних дієслівних речень переважають означено-особові, у яких суб'єкт-діяч мається на увазі, при цьому у функції цього суб'єкта виступає рекламований продукт або торгова марка. Особливості синтаксичної конструкцій мови оригіналу при перекладі не втрачаються, напр.: *Helps make pain and fever disappear* [9] (укр. Допомагає зникнути жару та болю).

Серед розповідних слоганів особливе місце належить структурно неповним реченням, зокрема еліптичним. У такому разі встановлення змістової структури рекламного слогану відбувається переважно за рахунок полікодового характеру реклами або через внутрішні структурні особливості: еліптичні речення не містять присудкового компонента, який і не передбачається до встановлення, напр.: *More than money* [10] (слоган платіжної системи *Visa*, у перекладі укр. Більше ніж гроші).

Спонукальні речення-слогани містять заклик до дій, проте ця дія звичайно не пов'язана безпосередньо із ілокуційним наміром адресанта – спонукати адресата до бажання здійснити певну покупку.

Ключовим граматичним елементом є імператив. Спонукальні речення побудовано як односкладні синтаксичні конструкції, що українською мовою можуть бути відтворені як у формі односкладних, так і двоскладних речень. Загалом у перекладі переважають односкладні означено-особові речення, головний предикативний центр яких виражений дієсловом 2-ої особи однини чи множини в наказовому способі, напр.: *Just quit it* (слоган соціальної реклами проти шкідливих звичок, зокрема куріння, у перекладі укр. Просто кидай це).

У формі спонукальних речень також подають слогани, що виражають заборони, напр.: *Don't Buy Exotic Animal Souvenirs* [11]

(слоган соціальної реклами із захисту тварин, у перекладі укр. Не купуй сувеніри з екзотичних тварин).

Особливим синтаксичним прийомом при перекладі англomовних спонукальних речень українською мовою є поєднання в межах одного слогану кількох спонукань, напр.: *Stay Alive, don't drink and drive* [12] (соціальна реклама безпечного керування автомобілем укр. Залишайся живим, не пий і кермай).

Питальні речення у функції структурно простих монопредикативних слоганів зустрічаються рідко, але мають яскраво виражений експресивний характер. Переклад цих слоганів ілюструється такими прикладами.: *What are we made of?* [13] (укр. З чого ми зроблені?).

Отже, монопредикативні синтаксичні конструкції є частотними для утворення слоганів, вони дають змогу дотриматися одного з головних принципів формування рекламного тексту – лаконічності.

Поліпредикативність реалізована у слоганах, що становлять складні речення з двома або кількома предикативними частинами. В аналізованому матеріалі переклад таких речень представлено двокомпонентними складними реченнями:

1) складносурядні: *Often a bridesmaid – but never a bride* [14] (реklamний слоган ополіскувача для рота *Listerine Mouthwash*, укр. Часто подружка нареченої, але жодного разу не наречена);

2) складнопідрядні: *It cleans your breath while it cleans your teeth* [15] (реklamний слоган зубної пасти *Colgate*, у перекладі укр. Освіжає твій подих, коли чистить твої зуби).

3) безсполучникові: *You press the button – we do the rest* [16] (укр. Ти натискаєш кнопку – ми робимо усе інше).

В аналізованому матеріалі значно переважають складнопідрядні конструкції, а найменшу групу становлять складносурядні речення. Під час перекладу поліпредикативних рекламних слоганів найбільше використовують складнопідрядні речення, що передають основну семантику причинно-наслідкового, атрибутивного, темпорального характеру, напр.: *Refugees would like to have the same problems as you have* [8] (укр. Біженці хотіли б мати такі ж проблеми, як і ви).

Таким чином, збереження комунікативного типу речення у перекладі можна вважати одним з поширених прийомів еквівалентного перекладу на рівні синтаксису.

Список використаних джерел:

1. Дмитриев О.А. Структурно-семантическая характеристика слогана как особой разновидности рекламного текста: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2006. 20 с.
2. «Home and Garden DIY products. URL: <http://www.ronseal.com>
3. «Fast last food». URL: <https://www.newsfromme.com/2006/12/24/fast-last-food/>
4. «Your Skin Color Doesn't Dictate Your Future – Visual Argument». URL: <https://sites.google.com/site/alexiskathleenaguirre/home/your-skin-color-doesn-t-dictate-your-future---visual-argument>
5. «Good coffee is like friendship: rich and warm and strong». URL: <https://medium.com/@ellikesmorin/good-coffee-is-like-friendship-rich-warm-and-strong-dee3d5076b09>
6. «People Helping Computers Helping People: Navigation for People with Mobility Problems by Sharing Accessibility Annotations». URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-540-70540-6_164
7. «Lockheed Martin Aircraft». URL: <http://www.lockheedmartin.com/en-us/capabilities/aircraft.html>
8. «Refugees are the responsibility of the world... Proximity doesn't define responsibility. URL: <https://www.un.org/en/>
9. «Nurofen is now partnered with your pharmacy». URL: <http://www.nurofen.co.uk>
10. «The holidays are over. Isn't it time for a vacation?». URL: <http://www.usa.visa.com>
11. «Don't buy exotic animal souvenirs»ю URL: <https://emmadavies23.wordpress.com/2014/04/02/dont-buy-exotic-animal-souvenirs/>
12. «Safety». URL: <https://www.pennidot.gov/TravelInPA/Safety/Pages/default.aspx>
13. «What are we made of? URL: <http://www.tagheuer.com/en-us50>
14. Often a bridesmaid – but never a bride. URL: <https://www.snopes.com/fact-check/bridesmaid-revisited/>
15. «Help wanted male!» URL: <http://www.ghostofthedoll.co.uk/retromusings/colagate-toothpaste-adverts-1948-comic-strip/>
16. «You press the button – we do the rest. URL: <https://www.filmsnotdead.com/you-press-the-button-we-do-the-rest-george-eastman/>

Цимбал Ю. О.,

аспірантки кафедри англійської філології

Національно педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник: Кіщенко Н. Д.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Національно-педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ГЛОСАРІЮ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Термін методика найчастіше вживається в трьох значеннях:

1) «методика» як теоретичний курс, як навчальна дисципліна в педагогічному вузі або коледжі; 2) «методика» як сукупність форм, методів і прийомів роботи викладача, як «технологія» професійної практичної діяльності; 3) «методика» як педагогічна наука, що має, з одного боку, характеристики, властиві будь-якій науці взагалі (теоретичний фундамент, експериментальну базу, робоче поле для перевірки науково обґрунтованих гіпотез), а з іншого – специфічні об'єкти дослідження, зумовлені як сутністю самого предмета, так і шляхами оволодіння ним [1, с. 7–8].

В авторитетному словнику методичних термінів підкреслюється, що «... в методиці викладання мов, що є приватною дидактикою по відношенню до педагогічної науки, гостро відчувається відсутність єдиних загальноприйнятих підходів як до відбору найважливіших понять, так і до їх визначення» (переклад наш) [3, с. 562].

З вищесказаного випливає, що термінологія методики потребує поглибленого вивчення з використанням наявних лексикографічних джерел, різних підходів, методів і прийомів під час вивчення лексики англійської мови.

Кожна мова має свої лексичні особливості. Для вивчення будь-якої мови необхідно знати її лексичну систему. Перш за все, дамо визначення поняттям «словниковий склад» і «лексика».

Термін «словниковий склад мови» трактується як сукупність слів певної мови (переклад наш) [9, с. 55–67].

У словнику термін «лексика» визначається як сукупність слів мови, її словниковий склад. Цей термін використовується і по відношенню до окремих пластів словникового складу (лексика побутова, ділова, поетична), і для позначення всіх слів, ужитих будь-

яким письменником (лексика Пушкіна) або в якому-небудь одному творі (лексика «Слова о полку Ігоревім»). Наука, що вивчає лексику, називається лексикологія(переклад наш) [2, с. 318].

Питаннями вивчення словникового складу займалися багато вчених. Вперше термін «лексикологія» був введений французькою енциклопедією Д. Дідро і Ж. Л. Аламбера в 1765 році, де лексикологія визначається як один з двох (поряд з синтаксисом) розділів вчення про мову. У ХІХ ст. основною сферою лексикологічних розвідок в Європі була семантика: вивчалися внутрішня форма слова (В. фон Гумбольдт), загальні закономірності формування та еволюції значень слів (А. Дармстетер, Г. Пауль), великий розвиток отримала історична лексикологія. Розроблялася проблема загальної теорії слова як одиниці мови, тривали дискусії щодо виділення слова і його критеріїв (А. Мартіне, Дж.Х. Грінберг і інші), його семантики (Ч. Огден, А. Річардс, К. Бальдінгер). Великий розвиток отримало вивчення співвіднесення лексики із зовнішньолінгвістичним світом, історії слів в історії суспільства (П. Лафарг; французька соціологічна школа: А. Мейє, Е. Бенвеніст, Ж. Матора, М. Коен), лексики і структури свідомості мовців (Е. Сепір, Б. Уорф, Л. Вайсгербер) (переклад наш) [5, с. 296].

Прийнято розрізняти три групи споконвічно англійської лексики. Перший пласт складають слова, висхідні до індоєвропейської пласту. У цьому випадку слово має відповідності за межами німецької групи мов. Споконвічні англійські слова індоєвропейського походження утворюють кілька досить чітких семантичних груп. Зокрема, це група термінів спорідненості, найменувань об'єктів природи, частин тіла людини і тварини, а також деякі загальноживані дієслова, числівники, прикметники, що позначають конкретні якості і властивості. Друга група споконвічно англійської лексики – слова, висхідні до загальногерманського джерела. Ця група слів ширше першої. Тематичні групи тут вже не настільки чітко окреслені, представлені практично всі частини мови (іменники, прикметники, дієслова, а також багато займенників і прислівники). Найбільшою своєрідністю відрізняється третя група споконвічно англійської лексики. До неї належать слова, що представляють собою чисто англійську комбінацію різних за походженням морфем. Кожна з морфем в таких словах має паралелі в ряді споріднених мов, але їх комбінація за межами англійської мови не зустрічається. В абсолютній більшості споконвічні слова прості за формою, часто

односкладові; вони активні в словотвірному відношенні і входять в стійкі словосполучення [5, с. 296].

Згідно з досліджень, джерелом запозичення вважають ту мову, з якої слово взято в англійській глосарій. При цьому походження слова може бути іншим. Джерела запозичення слів в англійську мову чисельні в силу історичних причин. Протягом століть Британія вступала в різноманітні контакти з багатьма країнами, піддавалася нашествю і завоюванням, а пізніше стала «володаркою морів» і метрополією для великого числа колоній. Все це призводило до інтенсивних мовних контактів, результатом чого і став змішаний характер англійського лексичного складу. Найбільш значний вплив на англійський глосарій надали французька і скандинавська мови (переклад наш) [7, с. 309].

Починаючи з Нормандського завоювання 1066 року і аж до XVI ст. французькі запозичення вливаються в англійську мову потужним потоком. Англійський вокабуляр поповнюється словами різних тематичних груп, що відображають особливості життя Британії в ті часи. Так, для опису країни з'являються французькі слова *country, valley, river, border* і т.д. Велика група слів пов'язана з найменуванням соціальних відносин. Запозиченими виявляються слова *emperor, duke, duchess, baron, count, dame, damsel* та ін., що передають нові поняття, які ввійшли в життя британців. Новими правителями країни стали нормани, і в мові це відбилося наявністю французьких запозичень у тематичній групі «Управління країною»: *sovereign, crown, administration, parliament, guardian, reign* і т. д. До неї примикає і юриспруденція, значно поповнили словами нормандського діалекту: *justice, crime, plaintiff, evidence, dungeon* та ін., А також військова лексика: *war, navy, peace, captain, admiral, victory, conquer* і т.д. У XII – XVI ст. французькі запозичення приходять головним чином разом з релігійними поняттями, а також у зв'язку з поширенням французької моди, кухні, ремесел: *chastity, innocence, devotion; barber, butcher, merchant, coin; garment, cotton, towel; fry, boil, mutton, cabbage*. У XVII ст. основна частина французьких запозичень є комерційні і виробничі терміни: *capital, commerce, insurance, bank, machine, investment* та ін. В XVIII в. до них додаються політичні терміни Французької революції: *aristocrat, democracy, despot, section* і т.д. Пізніше потік запозичень з французької поступово вичерпується; в англійську мову входять вже поодинокі слова різних тематичних груп (*garage, chauffeur, development, fiancee* і т.д.) (переклад наш) [6, с. 153].

Скандинавські запозичення також значною мірою зумовили змішаний характер англійського вокабуляра. Цьому значною мірою сприяло безпосереднє співіснування англійців з датчанами на території Англії в період датського панування (X – XI ст.). Скандинавізми з'являлися головним чином в результаті усного спілкування. Запозичувалися головним чином іменники, дієслова і прикметники. Важко розподілити їх на тематичні групи через дуже велику різноманітність; семантика більшості слів носить загальний характер: *husband, fellow, drag, bag, snare, leg, calf, skin, skirt; cast, take, guess; ill, wrong, low* і безліч інших слів. У новітній час запозичення зі скандинавських мов поодинокі (переклад наш) [4, с. 360].

Список використаних джерел:

1. Антонюк Н. А. Використання комп'ютерних програм у процесі навчання іноземної мови. Англійська мова і література, 2016. № 19-21 (101–103). С. 7–8.
2. Балобанова Л. А. Семантико-прагматический потенциал синтаксических фразеологизмов и их лексикографическое представление в словаре учебного типа: Дис. канд. пед. наук: 13.00.02. М., 2016. 318 с.
3. Гурвич П. Б., Кудряшов Ю. А. Лексические умения, обуславливающие говорение на иностранном языке. Общая методика обучения иностранным языкам. Хрестоматия. М., 2015. 562 с.
4. Кузьменко О. Д., Рогова Г. В. Учебное чтение, его содержание и формы. Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / [Сост. А. А. Леонтьев]. М., 2017. 360 с.
5. Мильруд Р. П. Методика преподавания английского языка. М., 2017. 296 с.
6. Минина Н. М. Программа обучения активному владению иностранным языком студентов неязыковых специальностей и методические рекомендации. М., 2015. 153 с.
7. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчиков). М., 2016. 309 с.
8. Scherer K. College life online: Healthy and unhealthy Internet use / K. Scherer // Journal of College Development. 2016. № 38. P. 55–67.

Чумаченко К. Р.,
студентка магістратури
Національного авіаційного університету
Науковий керівник: Линтвар О. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЧОРНОБИЛЬ» В АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У сучасному перекладознавстві все більше уваги приділяється відтворенню національної специфіки концептосфер різних культур. У працях провідних лінгвістів розв'язуються проблеми визначення поняття «концепт», його онтології та шляхів лінгвальної репрезентації, проте його статус у перекладознавстві залишається недостатньо визначеним. Головними напрямками досліджень у цьому плані є опис способів вербалізації концептів у певному дискурсі та виявлення особливостей структурування останніх з метою відтворення способів їх перевербалізації цільовою мовою.

Одним із концептів, який висвітлюється у багатьох відносно сучасних творах української художньої літератури, є концепт «ЧОРНОБИЛЬ». Твір С. Алексієвич «Чорнобильська молитва» – це окрема історія, що стала не тільки національною, а й світової трагедією, спогади про яку завжди крають серце. Ядерна катастрофа, масштаби лиха якої ще не оцінені, визначає онтологічний характер художньо-документальної прози С. Алексієвич [1, с. 100]. Письменниця втілює в своїх творах специфічно нове бачення світу, а також намагається висвітлити дану проблему за допомогою мовних засобів. Англомовні перекладачі у свою чергу намагаються донести цю інформацію своєму народові, вдаючись до перекладу вітчизняних творів про Чорнобильську катастрофу. Зважаючи на те, що матеріалом дослідження є російськомовний оригінал, варто розглянути способи перекладу вербалізованих одиниць концепту твору «Чорнобильська молитва» в його україномовному перекладі О. Забужко та англомовному перекладі Анни Гунін. Нами було визначено найпоширеніші лексеми, які ототожнюють поняттєві поля концепту ЧОРНОБИЛЬ, а саме СТРАХ, ВІДЧУЖЕНІСЬ, КРИТИКА ВЛАДИ, ВТРАТА ДИТИНСТВА.

Провідним мотивом «Чорнобильської молитви» є СТРАХ, який вербалізується за допомогою таких лексем як *смерть, страх, депресія, приреченість*. Розглянемо переклад кожної з них: *Что же мы все вертимся вокруг смерти? Чернобыль... У нас другого мира уже не будет...*[2]. – *Що це ми все докола смерті крутимось? Чернобыль... Іншого світу ми вже мати не будемо* [3]. – *Why do we keep hovering around death? Chernobyl – we won't have another world now* [4]. Можемо простежити, що лексема смерть українською мовою відтворюється транскрипцією, в англійській мові, ми спостерігаємо використання трансформації калькування. Чорнобильська трагедія в свідомості героїв не схожа ні на яку іншу трагедію в звичайному розумінні, а постає своєрідним «перевертнем», де все набуває протилежного, протиприродного сенсу. Життя приміряє на себе «маску смерті» з притаманними їй мортальними ознаками жаху, страху, приреченості: *Перед тем, как ехать туда, страх появился. На короткое время. А там страх исчезал. Если бы я мог увидеть – этот страх... Приказ. Работа. Задание* [2]. – *Перед тим, як їхати туди, страх з'явився. Ненадовго. А там страх зникав. Якби я міг побачити – цей страх... Наказ. Робота. Завдання* [3]. – *I was scared before I went there. For a little while. But then when I got there the fear went away. It was all orders, work, tasks* [4]. – Можемо спостерігати транслітерацію в перекладі українською мовою, де зберігаються усі лексичні одиниці оригіналу. В англійському ж перекладі, перекладач вдається до заміни частини мови (*страх* – іменник, *scared* – прикметник), опущення та калькування.

Наступним за частотністю поняттєвим полем є ВІДЧУЖЕНІСТЬ, який найяскравіше представлено у частині «Солдатський хор». Подане поняттєве поле виражається за допомогою лексем *непотрібний, чужий, самотній*, а також концептуальними метафорами: «*зелені роботи*», «*чорнобильські хібакусі*», «*світлячки*». Розглянемо їх переклад в українській та англійській мовах: *Мы оказались не востребованы. Не нужны. Я не могу купить даже необходимых книг, а книги – моя жизнь. Как никогда нужны новые книги, потому что вокруг новая жизнь. Но мы в ней чужие. Не в силах с этим смириться* [2]. – *Ми виявилися незапозитовані. Непотрібні. Я навіть необхідних книжок не можу купити, а книжки – моє життя. Як ніколи потрібні нові книжки, тому що навколо нове життя. Але ми в ньому чужі. Не можу з цим змиритися* [3]. – *We were unseen. I can't even buy the necessary books, and books are my life. New books are needed more than*

ever, because new life is coming. But we are strangers in her [4]. – В українському перекладі використовується калькування, в англійському ж варіанті перекладу застосовано генералізацію *unseen* та вилучення, а також калькування *stranger*.

Поняттєве поле КРИТИКА ВЛАДИ досить яскраво простежується у другому розділі, в якому зібрані монологи, що характеризують етап осмислення чорнобильської катастрофи. Будь-яка ізольована система в період зростання має тенденцію до переходу від порядку до хаосу. Недоліки радянської системи, на думку автора, призвели до незворотності процесів та її руйнування, що вона відображає за допомогою метафори *социалистический материк*: *Сошлось две катастрофы: социальная – на наших глазах уходит под воду огромный социалистический материк, и космическая – Чернобыль* [2]. – *Зійшлося дві катастрофи: соціальна – на наших очах йде під воду величезний соціалістичний материк, і космічна – Чернобыль* [3]. – *Two catastrophes came together: social – we experience the huge socialist continent is going under the water, and cosmic – Chernobyl* [4]. В українському перекладі перекладач застосовує калькування та транслітерацію – *соціалістичний материк*, а для передачі метафори англійською мовою, також, застосоване калькування *socialist continent*.

Ще одне важливе понятійне поле у досліджуваному концепті є ВТРАТА ДИТИНСТВА, яке найвиразніше простежується у «Дитячому хорі». Автор свідомо останнім акордом ставить дитячий «голос», який своєю невинністю не може протистояти «силам зла» і підсилює почуття трагічної зумовленості. Відсутність радості і повноти життя у дітей в монолозі вчителя орієнтує на розуміння дитинства як травми: *На линейке эти дети падают в обморок; когда постоят пятнадцать-двадцать минут, у них кровь течет из носа. Их ничем не удивишь и ничем не порадуешь. Всегда сонливые, усталые. Лица бледные, серые. Не играют и не дурачатся* [2]. – «*На лінійці ці діти падають в обморок; коли постоять п'ятнадцять-двадцять хвилин, у них кров тече з носа. Їх нічим не здивуєш і нічим не порадуєш. Завжди сонливі, втомлені. Особи бліді, сірі. Чи не грають і не дуріють*» [3]. – *If they stand in line for fifteen, twenty minutes, some of them start fainting, their noses bleed. You can't surprise them with anything and you can't make them happy. They're always tired and sleepy. Their faces are pale and gray. They don't play and they don't fool around* [4]. У вищенаведеному уривку автор намагається передати фізичний стан дітей після вибуху на

атомній електростанції за допомогою лексем *сонливый, усталый, бледный, серый*, які калькуються в обох перекладах.

Отже, нами було визначено, що концепт ЧОРНОБИЛЬ та його поняттєві поля вербалізуються за допомогою ряду лексем та метафоричних виразів. В українському перекладі лексеми відтворюються з використанням калькування (42%), транслітерації (33%) та транскрибування (25%). Таке явище зумовлено схожістю російської та української мов, словниковим складом та побудовою речення. В англійському перекладі ми частіше зустрічаємо калькування (45%), заміну частини мови (36%), вилучення (8%) та транслітерацію (11%), у випадку відтворення населених пунктів або національних символів. Проаналізувавши кількісний показник використання перекладацьких трансформацій в англломовному перекладі твору «Чернобыльская молитва», можна стверджувати, що перекладач вдається до стратегії очуження, тобто орієнтується на збереження етноспецифічних особливостей тексту оригіналу.

Список використаних джерел:

1. Томашевская М. П. Проблематика катастрофического советского общества: по произведениям Светланы Алексиевич / *Вестник Полоцкого государственного университета*. М.: Педагогические науки. 2016. № 15. С. 100-103.

2. Алексиевич С. А. Чернобыльская молитва. Хроника будущего. URL: <https://avidreaders.ru/book/chernobylskaya-molitva.html>

3. Алексієвич С. А. Чернобыльская молитва. Хроніки майбутнього / пер. з рос. О. Забужко. URL: https://Chornobylska_molytva_khronika_maibutnoho.pdf

4. Alexievich S. Voices from Chernobyl. URL: [VoicesFromChernobyl-OneOralHistoryOfANuclearDisasterBySvetlanaAlexievich.pdf](#)

Якушко К. Г.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

АНГЛОМОВНІ ВІДПОВІДНИКИ ОСНОВНИХ МОРФЕМ ТЕРМІНІВ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ

Нині актуалізуються дослідження, присвячені пошуку іншомовних відповідників українських морфем, дотичних до певної професійної галузі знань, маючи на увазі, що складання є найважливішим способом словотвору [2, с. 3].

Наша мета – означити основні корелянти морфем *geo* та *земле-* стосовно найрозповсюдженіших термінів землевпорядкування на основі вибірки з 100 ЛО [1, с. 140].

Першою групою є терміносполуки з морфемою *geo-* основним елементом для утворення таких словосполучень як *географічна сітка*(*geographical grid*), *геодезична засічка* (*geodetic serif*), *геодезична мережа*(*geodetic network*), *геодезичний прилад*(*geodetic instrument*), *геоінформаційна система* (*GIS* (*geographic information system*), *геоїд*(*geoid*). При аналізі даної групи виявлено тотожність перекладу самої морфемі у варіанті *geo* та можливість паралельного двозначного утворення словосполучень з цією морфемою для таких виразів як *геопросторові дані* (*geospatial information* або *geospatial data*), *геоінформатика* (*geoinformatics* або *geo-informatics*), *геодезія* (*survey* або *geodesy*), *геодезичний знак* (*geodetic mark* або *geodetic sign*), *геодезичні координати*(*geodetic reference* або *geodetic coordinates*), *геодезичні роботи* (*geodetic works* або *excavation works*) тощо.

Другою групою є ЛО з морфемою *земле-* як основним елементом для конструювання поширеної низки словосполучень на кшталт *земельна ділянка*(*land parcel*), *земельне законодавство* (*land law*), *земельний кадастр* (*land cadastre*), *земельний сервітут* (*land easement*), *земельні відносини* (*land use relations*), *земельні угіддя* (*land plots*), *землевласник* (*landowner*), *землевпорядне проектування* (*land planning design*), *землекористування* (*land use*), *землекористувач* (*land user*), *землеустрій* (*land management*). Серед них також виявлені вислови те тільки з можливістю декільковаріантного перекладу на кшталт *землевпорядник* (*land manager*, *land planner* або *surveyor*),

землевпорядні роботи (*land management works, land planning works* або *surveying works*), але й вислови, в яких у англійському варіанті першим структурним елементом є морфема *lan*, а в українському спостерігається невідповідність основного засадничого слова – морфеми для створення словосполучення, відповідного його словотвірному гнізду. Прикладом такого явища можуть слугувати вислови *інвентаризація земель(land inventory)* *ландшафт(landscape)*, *межа земельної ділянки (land parcel boundary)*, *межовий знак(landmark)*, *меліорація земель(land melioration)*, *об'єкт землеустрою(land planning object)*, *охорона земель(land protection)*, які в свою чергу можуть також поляризуватися у перекладі наприклад у вислові *управління земельними ресурсами (land administration* або *land management)*.

Отже, і морфема *geo-*, і морфема *земле-* є важливими для створення їх відповідних словотворчих гнізд як в одно варіативному перекладі так і в двох або трьох варіативному перекладі з домінацією розгалужень у зворотньому перекладі словосполучень – терміносполук з англійським відповідником *land*.

Перспективою досліджень є вирізненні особливості перекладу також і таких терміносполук галузі землевпорядкування, основним структурним елементом яких є і морфема *топограф-*, *кадастр-*, *фото-* тощо, невіддільних від становлення професійної та іншомовної компетенції майбутнього землевпорядника.

Список використаних джерел:

1. *English for Geodesy (Англійська мова для підготовки фахівців ОС «Бакалавр» зі спеціальності «Геодезія та землеустрій»)* / [укл. К. Г. Якушко]. Київ: ДДП «Експо-Друк», 2019. 160 с.
2. Азарова Л.Є., П'яст Н. Й. *Складання як один із способів словотвору* : монограф. Вінниця, 2005. 123 с.

НАПРЯМ 7. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Накашидзе І. С.,

доцент кафедри українознавства

Дніпровського національного університету

залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

СПЕЦИФІКА ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙНОСТІ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

За М. Бахтіним художній твір – це сказане письменником, поетом «слово про світ», акт реакції художньо обдарованої особистості на дійсність, що її оточує [1, с. 32]. Дійсність дає імпульс для побудови внутрішнього світу художнього твору, але автор створює свій світ у співвіднесенні зі своїми уявленнями про те, яким цей світ був, є чи повинен бути.

Метою даної розвідки є простеження специфіки відображення дійсності у художній літературі різних епох.

Світ художнього твору відображає дійсність прямо і опосередковано одночасно: опосередковано – через бачення художника, через його художні уявлення, і прямо, безпосередньо в тих випадках, коли художник несвідомо, не надаючи цьому художнього значення, переносить у створений ним світ об'єкти дійсності чи уявлення та поняття своєї епохи [7, с. 77].

Дослідники виділяють романтичний і реалістичний методи відображення дійсності у художньому творі. Романтичний метод характеризується пізнанням світу в його духовних вимірах і відображенням цих уявлень у художніх творах із виразно суб'єктивної позиції (як би хотілося, щоб було). Реалізується в таких стилях і напрямках: орнаментальний стиль, бароко, сентименталізм, романтизм, модернізм. Реалістичний метод характеризується пізнанням світу в його реальних виявах і відображенням цього знання в художніх творах з об'єктивної позиції (так, як є). Реалізується цей метод в таких стилях і напрямках, як монументальний стиль, реалізм Відродження, класицизм, реалізм [3].

У кожний період (тобто і в кожному напрямі) розвитку літератури існували певні особливості відображення дійсності у художньому творі.

Для напрямів, що були притаманними літературі Київської Русі – монументалізму та орнаменталізму характерне відображення дійсності як знаку чогось вищого, духовного (наприклад, весна символ воскресіння тощо). Автори багатьох творів були виразниками державних інтересів. До висвітлення усіх, без виключення, подій вони намагалися підійти з патріотичних позицій, а іноді звертались до усної народної творчості, передаючи народний погляд на різноманітні явища духовного або соціально-політичного життя країни. Очевидно, що Нестор при написанні «Повісті минулих літ» користувався такими способами відображення дійсності, «саме вони дозволили Нестору на сторінках свого твору передати грандіозну картину становлення і розквіту великої держави, зобразити подвиги народу, який у постійній боротьбі із зовнішніми ворогами відстоював свободу і незалежність» [6].

Для доби бароко притаманне відображення дійсності з позицій песимізму, трагічного світосприймання та релігійності. Письменники бароко прагнули не стільки відтворювати дійсність, скільки перетворити її за допомогою фантазії.

Для класицизму притаманне написання на засадах розуму, ігнорування особистих почуттів. Дійсність, розглядалась як щось застигле, стабільне і пропагувала історичного героя, що освячував незмінність буття. «Це звужувало сферу зображення людського життя, виключало з літератури величезні пласти народного життя, унеможлилювало змалювання «маленької людини» з її внутрішнім світом і проблемами» [2, с. 23].

Визначальними рисами сентименталізму стали відтворення почуттів і пристрастей людини як основний предмет зображення дійсності.

Своєрідним явищем поезики романтизму стає так звана «романтична іронія». Ще одним засобом романтичного пізнання Всесвіту стає гротеск, поряд з яким використовуються й інші форми умовної образності. «Митець-романтик не відтворює дійсність, а перетворює, «романтизує» її. І цей новий умовний світ для романтика є прекраснішим за реальний. Хоча ці «два світи» далеко не завжди співіснують у гармонійній єдності. Митці часто відчують цілковитий розлад між мрією та дійсністю, що спричиняє настрої безнадії та відчаю» [5].

На відміну від романтизму основною для реалізму стає проблема взаємин людини і середовища, впливу соціально-історичних обставин на формування духовного світу (характеру)

особистості. Замість інтуїтивно-чуттєвого світосприйняття на перше місце в літературі висувається пізнавально-аналітичне начало, а типізація дійсності утверджується як універсальний спосіб художнього узагальнення. «типізація дійсності утверджується як універсальний спосіб художнього узагальнення. Література реалізму вказувала на вади суспільного устрою, ставала засобом пізнання людиною себе і навколишнього світу, набувала ідеологічного звучання» [4, с. 584-585].

Модернізм передбачав заперечення матеріалістичного детермінізму, визнання інтуїтивного поряд з логічним шляхом пізнання; індивідуалізм, зосередження на «Я» автора, героя, читача; психологізм, пильна увага до позасвідомих сфер психіки, до внутрішньої боротьби роздвоєного людського «Я»; широке використання таких художніх прийомів, як «потік свідомості» та монтаж (прийшов у літературу з кіномистецтва); використання символу як засобу пізнання і відтворення світу [5].

Експресіонізм зображує відчужену людину у ворожому їй світі. Сюрреалізм показує людину, яка приголомшена і розгублена перед таємничим і непізнаваним світом. Екзистенціалізм обрав своїм об'єктом самотню людину у світі абсурду, а література «потіку свідомості» – духовний світ особистості, не пов'язаний з матеріальною дійсністю. Абстракціонізм прагне розкрити втечу особистості від банальної та ілюзорної дійсності і т.д. Зміна підходів до зображення основного об'єкта в літературі – внутрішнього світу людини – залежала не тільки від історичного контексту, а й від прагнення письменників знайти найбільш виразні і продуктивні засоби відтворення природи людини та життя суспільства. «На сьогодні література вже нагромадила значний досвід у художньому осмисленні свого головного об'єкта зображення. Художні пошуки тривають» [2, с. 24].

Науковці наголошують, що якщо літературний текст відображає історичну (сучасну) дійсність, то можна аналізувати безпосередньо її і особистий зв'язок автора з цією дійсністю. На ці дві можливості спирається художнє зображення цієї дійсності, художня деформація дійсності і створення художньої моделі:

1. Об'єктивований світ (література як факт):
  - джерельність (історія, соціальна психологія тощо)
  - реконструкція історичної дійсності та мови
  - типізація і прототипізація
2. Суб'єктивований світ (література про факт):
  - емоційні факти (емоційна пам'ять)

- автобіографічність (індивідуальні факти):
    - фактична (фонова або концептуальна)
    - емоційна
    - міфізована або містифікована
  - індивідуалізація
3. Абстрагований світ
- ахронізація
  - неоміфологізм
  - архетипізація
  - художня модель [8, с. 32].

Таким чином, кожна літературна епоха, кожен напрям має свої особливості відображення дійсності. Кожна з них заслуговує ґрунтовного подальшого вивчення. Актуальним і цікавим напрямком вбачається також у порівняння із сучасним відображенням дійсності. Три рівні світів художнього твору, яку запропонував П. Тороп може становити основу методики такого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. 424 с.
2. Білоус П.В. Вступ до літературознавства: Лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.
3. Історія літератури: Художні методи, напрями та течії літератури URL: <http://narodna-osvita.com.ua/1522-storya-literaturi-hudozhn-metodi-napryami-ta-techyi-literaturi.html>. (дата звернення: 17.12.2019)
4. Літературознавчий словник-довідник / Ред. рада: Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
5. Основні літературно-стилістичні напрями, течії. URL: <http://ukrclassic.com.ua/katalog/teoriya-literaturi/3466-osnovni-literurno-stilistichni-napryami-techiji> (дата звернення: 17.12.2019).
6. Тема історичного минулого народу в давній українській літературі та героїчний епос народів Європи. URL: <https://pisennyispas.com/> (дата звернення: 10.12.2019).
7. Томбулатова І. Художній світ твору: стильовий вимір. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологічна»*. 2014. Випуск 41. С. 76-80.
8. Тороп П. Тотальний переклад: монографія. Вінниця: Нова книга, 2015. 264 с.

Строчик С. В.,
*студентка 6 курсу Навчально-наукового інституту
іноземної філології
21Мз-соанг групи*
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: Дмитрієва І. В.,
*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри англійської філології та перекладу
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ТРАГІКОФАРСОВІСТЬ П'ЄСИ С. БЕККЕТА «ЧЕКАЮЧИ НА ГОДО»

П'єса «Чекаючи на Годо» Семюела Беккета практично вважається головною, а тому і найбільш репрезентативнішою п'єсою театру абсурду, і як сказав Т. Адорно «п'єсою яка не підлягає інтерпретації» [1, с. 177]. Висвітлюючи цей літературний твір, ми ще раз створюємо його, наділяємо його певним змістом, що у сплетенні творчості Семюела Беккета, який кожним своїм наступним твором все більше порушує нормальну структуру світу і знецінює сутність людського буття у ньому, є теж до певної міри абсурдним. Але, не зважаючи на це, проникнувши у світ, створений одним із засновників театру абсурду, можна хоча б приблизно простежити логіку його побудови та схарактеризувати «людину абсурду».

Семюель Беккет метафізично узагальнює історію Естрагона та Владіміра на рівні світового стандарту, таким чином признаючи весь світовий порядок абсурдним та говорячи про глобальну трагедію людства. Доказ цього, з одного боку парадоксальний, бо персонажі Беккета ізольовані від звичайного для нас усіх світу, з іншого боку, автор створює мініатюрну модель світу де саме фарс виявляється трагедією, а сміх виявляється «чорним гумором». На перший погляд п'єса здається нам втіленням холодної нігілістичної абстракції та реальної людської трагедії (проте одиночної),але відчувши п'єсу ми з впевненістю можемо сказати, що ситуація Владіміра та Естрагона є не окремим випадком, винятком з правил, а загальнолюдською катастрофою. Тобто йдеться саме про трагедію буття в яку занурений цілий всесвіт, і в цілковитому світі абсурду він не може цього усвідомити.

Дослідивши світ персонажів можна зробити висновок, що він є досить суперечливим. В житті вони мандрівники, що не мають

професії, родини, віку і навіть зовнішності. Вони не знають змісту свого існування, і не знають взагалі на що чи на кого вони чекають. Всі персонажі цієї п'єси ніби «закинуті» в цей світ, в якому ніде не можуть знайти опори.

У світі Беккета абсурд набуває трагічного характеру. Персонажі не усвідомлюють свого буття в ситуації абсурду, вони не мають прав і можливостей. Ці люди позбавлені можливості думати і тому місце їхнього перебування залишається не ідентифікованим для них, а пустка, у яку вони «закинуті» – неусвідомленою, хоча інтуїтивно вона відчувається [3, с. 137].

Всі персонажі та їхній світ у п'єсі є всесвітом у мініатюрі. Вони всі страждають суто від внутрішніх гризот, яких також не усвідомлюють, бажаючи натомість видаватися сильними [2, с. 362]. Герої п'єси не є прототипами якихось конкретних людей чи конкретних націй, ці персонажі представляють все людство в цілому, людство без минулого і майбутнього, без сенсу життя. Отже, це все можна назвати зануренням у «ніщо», на тлі якого вчинки людини справді стають безсенсовними.

У світі абсурду все досить відносно: четверо персонажів (Діді, Гого, Поццо та Лакі) можуть з одного боку, бути втіленням людства, а з іншого боку можуть сукупно представляти усе, що втілене в одній людині, демонструючи її грані і тим самим витворюючи своєрідну модель «людини абсурду». Цю модель доцільно аналізувати розглянувши пари героїв: Естрагон – Владімір, Поццо – Лакі. Перша пара є своєрідним відбиттям в людині духовного (Владімір) і матеріального (Естрагон) начал, які простежуються і у змісті твору, і з зовнішніх ознак та вчинків персонажів. Коли найбільше бажання Гого є наїстися і виспатися, Діді роздумує над можливістю спастися; мова Діді більш урочиста, а Гого висловлюється просто, а часом навіть і грубо. При зустрічі з Поццо та Лакі, бажаючи виявити таланти слуги Гого просить його станцювати, а Діді хоче, щоб він думав. Навіть їхні пестливі імена мають своєрідну семантику: Гого від англійського «go go» (іди, іди), а Діді від французького «dis dis» (говори, говори). Але ні одне з начал не може бути протрактоване як найважливіше: в ситуації абсурду ні одне ні інше нічого не вартує. Замість того персонажі п'єси приречені доповнювати один одного і не можуть існувати окремо, хоча і цілком протилежні в усьому, і тому пропозиція Гого «піти власним шляхом» не має жодного сенсу [2, с. 347]. Їх об'єднує не лише спільний життєвий досвід, а й цілком не зрозуміла для них

потреба бути разом, відчувати поруч із собою людину, тим самим рятуючись від самотності (частково).

Якщо перша пара персонажів висвітлює людину як істоту асоціальну, відчужену від суспільства, то друга пара Поццо і Лакі, висвітлює її як складову суспільного організму. Це дозволяє говорити про міжособистісні стосунки у координатах влади – підлеглості, котрі тяжіють у інтерпретації Беккета до своїх крайніх проявів, проявляючись у садизмі Поццо і мазохізмі Лакі. З одного боку ми можемо спостерігати господаря, засліпленого власною пихатістю та «мудрістю», який знущається зі свого раба, маючи владу над ним, відчуваючи насолоду б'ючи та принижуючи Лакі. З іншого боку ми спостерігаємо раба, який навіть не протестує проти такого існування, не тікає, а спокійно зносить наругу. Але у Беккетівському світі обидва способи буття в суспільстві втрачають свій сенс. В один момент все зламається: Поццо оглухне, Лакі оніміє, і вони разом брестимуть світом без жодної потреби. Але насправді садизм Поццо це втеча від самого себе, він одягає маску тирана, всемогутнього господаря, щоб його самого ніхто не запідозрив у страхі, прихованому десь у глибині його нутра. Причиною цього є раптові зміни настрою Поццо, його переходи від крику до панібратської розмови з Діді та Гого. Характерна тиранія над Лакі є певним самоствердженням, здобуттям суто садистської насолоди, яка, проте, здобувається дуже навіть нелегко і отруюється дивною ревністю: «Ви прийняли мене за Годо» [2, с. 352].

Не зважаючи на те, що четверо персонажів представляють глядачеві весь світ, у п'єсі немає жодної жінки, і це не випадково, адже саме у ситуації абсурду жінка, що дає людині життя, прирівнюється до носія смерті, бо ж «люди ледве народжуються, а вже час їм приходити лягати в могилу» [1, с. 405]. Тому оскільки страх смерті постійно переслідує кожного з персонажів п'єси, жінку, що несе в собі і з собою смерть, вилучили з буття в абсурдному просторі.

Хлопчик, який також присутній у п'єсі, важливий не так сам по собі, як у плані посередництва між двома світами: світом Годо та світом двох жебраків, він є ланкою, яка їх з'єднує, але він не належить до жодної з них. Таке буття (рух від одного до іншого) нагадує безкінечний рух маятника, що також стимулює посилення почуття абсурду, адже кожен наступний прихід Хлопчика ніяк не впливає на долю котрогось з персонажів, і людина вкотре переконується у невідповідності обіцянки Годо прийти наступного

разу, втрачає надію на спасіння, розчаровується в мові, розмові й помалу втрачає ознаки людськості.

Образ Годо можна протрактувати неоднозначно, тим більше, що і сам автор визнав, що не знає, хто ж такий Годо насправді [4, с. 127]. Годо може розглядатися як Бог (від нім. Gott чи від англ. God), може символізувати смерть (від нім. Tod); чекання на нього може бути протрактоване як чекання на щастя, що здебільшого виявляється безсенсовним; це може бути також і чекання на спасіння. Але все ж таки найчастіше Годо ототожнюють саме з Богом, адже все, що його оточує, має певну євангельську символіку. З Хлопчикових розповідей ми дізнаємося, що Годо має білу бороду (як Бог – Саваоф). Хлопчик та його брат, які пасуть у Годо овець та козлів, і є посланцями, що приходять від Годо до Владіміра та Естрагона, відповідно є пастухами людства, своєрідними апостолами. Дерево біля якого назначив зустріч Годо, є теж певним символом. Дерево може виявитися хрестом, на якому розіп'яли Христа у страсну П'ятницю, а вже в Суботу людство налякане смертю Бога, стоїть під хрестом, чекаючи на його воскресіння. Врешті, цей образ виявляється багатоохопним, його значення це чекання чогось особливого та особистого для кожної конкретної людини. Це чекання характеризується не як усвідомлення сенсу життя, а як припинення страждань, віднайдення спокою, тому Годо є причиною існування та підтримкою Владіміра і Естрагона. Усі персонажі у п'єсі співіснують лише попарно, окрім Годо, який існує сам по собі, тим самим вказуючи, що він є джерелом істини, яка не може бути роздвоєною і суперечливою, але людині, що живе в абсурдному світі, неможливо осягнути цю істину, і це сповнює серця персонажів п'єси розпачем та страхом.

Взагалі у світі абсурду панує відчуття, яке П.Валері назвав «нудьгою життя». Це «нудьга чиста, її джерело не в горі, не в немочі... яка не має іншого змісту, крім самого життя...Ця абсолютна нудьга є, по суті, нічим іншим, як життям у своїй оголеності, коли воно пильно себе споглядає» [5, с. 250]. У цьому світі людське життя знецінюється, зміни у якому стаються раптово, а людська доля залежить від випадку. Але, зрештою, буття у абсурдному світі – це не аксіома, а лише один із можливих способів існування.

Список використаних джерел:

1. Адорно Т.В. Естетична теорія / за ред. С.Д. Павличко. Київ: Основи, 2002. 518 с.

2. Беккет С. Чекаючи на Годо // Французька п'еса ХХ століття. Театральний авангард. Київ: Основи, 1993. С. 341–408.
3. Валери П. Об искусстве. Москва: Искусство, 1976. 622 с.
4. Камю А. Міф про Сізіфа // Камю А. Вибрані твори: у 3 т. Т. 3. Харків: Фоліо, 1997. С. 72–162.
5. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки. Київ: Основи, 1998. 669 с.

НАПРЯМ 8. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Aliyeva Narmina,

PhD,

*National museum of Azerbaijan literature
named after Nizami Ganjavi*

IDEOLOGICAL SOURCES OF HASHIM BAY SAGIB

When investigate carefully the creativity of Hashim bey Saqib, it becomes clear that in addition to learning from the poet's contemporaries, he has studied attentively the creativity of some of his predecessors and a number of our valuable monuments.

First of all, the influence of folk thought and folklore is felt in the creativity of the poet. Folklore is the product of the artistic thinking of every nation and reflects their life, appearance, dreams and thoughts that have been formed for centuries. Hashim bay Sagib also appealed to the genres of folklore in his work to make his ideas more effective, more emotional, and at the same time more fresh, lively and natural, thus making folk texts an important source for the poet. I would like to point out especially here that the influence of folklore on the creativit of any artist is also related to the national origin of that artist. Because, for centuries, folklore has preserved and sustained the spiritual existence of the people, their optimistic attitude to life, the world, the beauty and the future. Light from folklore has also protected the written literature from external influences and moral invasion, it has played a major role in the formation of national and national characteristics that have become a quarantine of his identity» [1; 18].

Literary activity covering the period to 30 years of 19 th century, poet who wrote works in many genres of classical literature such as ghazal marsiya, mukhammas, etc. as far as location, the poet has addressed genres such as fairy tales, proverbs and parables, applause and curses, anecdotes of our folklore hasn't fall behind from the previous ones in terms of its more effective and readable content. Cheers, curses, proverbs, sayings and expressions have become a characteristic feature of all his creations.

Another source for Hashim bey's creativity is the philosophy of tasavvuf, which has a religious and philosophical nature. This theme,

which covers the work of more and more medieval poets, does not go unnoticed by Hashim bey Sagib. Thus, the traces of the tasavvuf philosophy in the poet's creativity also manifest itself. There are many symbolic symbols in the poet's «Divan», which has some tasawufical meaning the opposite of certain imaginary ideas, the traces of the unity philosophy, the frequent sympathy of the well-known Sufi poet Hallac Mansour, the use of poetic expressions in the performance of certain poetic functions. proves the validity of our ideas.

From tasawufical symbols and terms, «zülfi», «küfr», «iman», «mey», «meyxana», «xal», «ayag», «sham», «dar», «dam», «dan», «sagi», «zohd», «vahdat», «sufi», «arif», «zahid», and etc. Our frequent encounters in the work of Hashim bey are some of the first and foremost evidence.

Another source for the poet's creativity is the verses of the Qur'an, many religious legends and hadiths, and specific stories about the life of the prophets. The quotes from the Quran in Divan, the reference to a number of religious names, and the use of the names of prophets as poetic means are some of the highlights of the poet's creativity. At the same time, the reference to the verses of the Qur'an also serves as a key indicator of the poet's knowledge of theology, the Quran. In the ghazals of the poet we find firstly in the Quran. Adam, the Prophet, Suleyman, the Prophet David, the Prophet. Jacob, the Prophet, Nuh Prophet. Musa, Prophet Ibrahim, Prophet Hz. Jesus and b. the names of the prophets are mentioned over and over again, and the hadiths and hadiths are mentioned» [2; 43].

All this caused the poet to create a valuable artwork . We will also deal with these issues in detail.

References:

1. Vaqif Əziz oğlu Yusifov. Müasir azərbaycan poeziyasında ənənə və novatorluq problemi Bakı, 2009 (1960-200 ci illər) (Fiologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya), Bakı, 2009, 359 s.
2. Nərminə Əliyeva. Haşım bəy Saqibin yaradıcılığında dini adlar. AMEA –nın həqiqi üzvü Z.Bünyadovun xatirəsinə həsr olunmuş «Müasir şərqşünaslığın aktual problemləri» («Z.Bünyadov qiraətləri») mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans, Bakı, 16-17 oktyabr 2017, s. 43-44.

Веретюк Т. В.,
*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української і зарубіжної літератури
та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова,
магістрант кафедри англійської філології факультету
іноземної філології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

ТВОРЧА СПАДЩИНА СИЛЬВІ ПЛАТ У РЕЦЕПЦІЯХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ КРИТИКИ

Сильвія Плат (1932–1963) – відома американська письменниця, яка вважається однією з засновниць жанру «сповідальної поезії» (The Confessional Poetry) в англійській літературі, характерними рисами якого є автобіографічність, інтимна тематика віршів, хвороблива рефлексія ліричного суб'єкта і особистого досвіду. Одним з перших і найприскіпливіших критиків творчого доробку письменниці став її чоловік, відомий письменник Тед Х'юз, який зауважив, що «справжній голос» мисткині вперше чітко окреслився у віршах поетичної збірки «Аріель» [2, с. 334]. Ці слова були підхоплені й іншими літературними критиками, серед яких був і Альфред Альварес, відомий тогочасний поет, есеїст, критик та редактор відділу поезії журналу «Обсервер», що відігравав питому роль у формуванні літературного смаку англійців у 1960-тих роках. Підтвердженням цьому є публікація А. Альваресом низки віршів С. Плат, до яких він додав схвальну рецензію [2, с. 326]. Ще одним підтвердженням зацікавленості творами С. Плат можна вважати дружні взаємини Т. Х'юза, С. Плат та Дугласа Клевердона (тогочасного продюсера ВВС – епіцентра культурного та інтелектуального життя Лондона) [2, с. 327].

Неймовірно зацікавлення творчістю мисткині почалося з 1981 р., коли була опублікована збірка «The Collected Poems» (до складу якої увійшли вірші, з моменту створення яких минуло більше 20 років), упорядником якої став Тед Х'юз. 1982 р. за цю збірку С. Плат було присуджено посмертно Пулітцерівську премію. Цього ж року за редакцією Т. Х'юза побачили світ щоденники письменниці, які вона вела з 1944 р. і які на довгі роки стали для неї джерелом натхнення. Оскільки С. Плат створювала свої вірші в жанрі сповідальної поезії, то в подальшому багато критиків

оцінюють світобачення поетеси, спираючись на події її особистого життя. Це й пояснює той факт, що в американській критиці склалося два підходи до вивчення творчості мисткині – біографічний та феміністичний. Так, приміром, А. Гербіг та А. Муллер-Вуд розглядають факт самогубства С. Плат як найвищий драматичний акт, якому підпорядковані її життя і творчість [4, р. 89]. Р. Мазенті стверджує, що сповідальність поезії мисткині позбавлена можливості ґрунтового потрактування поза межами біографічного контексту, і додає, що феміністичні риси не властиві творчості С. Плат, а всього лише репрезентуються дослідниками її доробку [9, р. 193–204]. Подібну думку висловлює й Н. Зборовська, стверджуючи, що С. Плат «стала однією з перших американських поетес, які у творчості наважилися використовувати життєвий досвід, отриманий у психіатричній клініці» [1, с. 443].

Натомість С. Шугарс зауважує, що розгляд поезії крізь призму біографії можна потрактувати як авторитарну спробу, що стає причиною появи у дослідника ілюзії повного контролю над текстом [11, р. 1–28]. Серед феміністичних праць вартими уваги є роботи Е. Моєрс «Літературна жінка», у якій дослідник зазначає, що жоден автор так не вплинув на сучасний феміністичний рух, як С. Плат [10, р. 90], монографії Лінди Вагнер-Мартін «Сильвія Плат: біографія» [див.: 13] та С. Ван Дайна, автор останньої висуває припущення, що неодноразове переписування С. Плат своїх віршів дає можливість авторці почати, так би мовити, своє життя «з чистого аркуша» [12, р. 34]. Цікавою є думка М. Гріна, який ще у 1960 р. зауважував, що «дух дешевої газетної журналістики, публічності прорив в особисте життя американських літераторів, підпорядкувавши собі інтимність творчого процесу» [5, р. 35], натякаючи таким чином на залежність американського літературного процесу від медійного дискурсу, що робить його несумісним з європейським, що, на думку критика, стає запорукою визнання специфіки рецепції творів С. Плат у США [5, р. 35].

Цікавою видається й студія Дж. Кролл «Розділи з міфології: поезія С. Плат», у якій авторка досліджує концептуальні настанови мисткині щодо міфологізації власного особистого життя і творчості. Дослідниця аналізує доволі розповсюджений міф про С. Плат як нещасливу жінку, котра розчарувалась у коханні, шлюбі, кар'єрі та й загалом в житті. Проте Дж. Кролл робить спробу прослідкувати за розвитком образності в поезії С. Плат у її взаємозв'язку з процесом міфологізації поетесою своєї особистості і доходить висновку, що

літературний та біографічний образи С. Плат багато в чому створювались критиками як сучасний міф про долю поетеси, що спричинює той факт, що С. Плат постає перед нами як приречена поетеса, геніальність якої пов'язана зі схильністю до самознищення [див.: 7.].

Вартою уваги є й монографія Т. Брейн «Інша Сільвія Плат» [див.: 3], у якій авторка намагається поєднати обиді методи (і біографічний, і феміністичний), тобто робиться спроба показати, що письменниця не була замкненою лише на власних внутрішніх переживаннях і навколишній світ цікавив її набагато більше, ніж традиційно вважається у більшості її біографіях [3, р. 52]. Дослідниця зосереджується не на переказі фактів біографії Сільвії Плат, а на текстах (неопубліковані листи С. Плат, чернетки її творів, малюнки (2013 р. була опублікована її донькою Фрідою Х'юз книга малюнків «*Sylvia Plath's Drawings*» [6]), анотовані копії книг тощо), які або ще не ставали об'єктом дослідження, або, як правило, розглядалися з біографічної точки зору. Т. Брейн, беручи за основу факти літературної біографії мисткині, намагається розглянути їх у широкому соціокультурному контексті, у межах якого відбувається формування поетеси. Звертає увагу авторка й на ставлення С. Плат до американської та англійської культури, намагаючись визначити вплив творів Ш. Бронте та В. Вульф на творчість мисткині. Не оминає дослідниця й практики спільних віршів, які займали чільне місце в житті Сільвії Плат та її чоловіка Теда Х'юза. Так, відносини Теда та Сільвії розглядаються автором насамперед, як творча співпраця двох поетів, а не як нещасливий шлюб, що закінчився зрадою чоловіка та самовбивством дружини. Можемо підсумувати, що спроба Т. Брейн розглянути творчість С. Плат не лише в межах американської літератури, а в контексті такого літературного явища, як «трансатлантизм» виглядає цілком переконливо.

Ще однією методою аналізу творів письменниці є окультизм. Прикметною у цьому випадку є стаття Т. Матерер «Сильвія Плат. Окультизм як джерело і символ», у якій зазначається, що окультизм у творчості письменниці оприявнений у вигляді діалогу з її рано померлим батьком, бджолярем і автором науково-популярного посібника «*Bumblebees And Their Ways*» (1934 р.), який за життя постійно проводив з Сильвією та її братом суворі виховні та навчальні бесіди [8, р. 28]. Тож не дивно, на думку автора, що у своїй творчості мисткиня неодноразово зверталася до мотиву бджіл (прикладом чого є оповідання «Серед джмелів» та «Бджолиний цикл»).

Отже, незважаючи на неймовірну популярність текстів С. Плат серед читацької аудиторії, на сьогодні чимало аспектів творчої спадщини письменниці ще недостатньо висвітлені, зокрема у вітчизняному пострадянському літературознавстві, що й обумовлює необхідність подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія. К.: Академвидав, 2006. 504 с.
2. Кассель Е. Примечания. *Плат С. Собрание стихотворений* / в ред. Теда Хьюза. М.: Наука, 2008. С. 318–397.
3. Brain T. *The Other Sylvia Plath*. Longman Studies in Twentieth-Century Literature. London: Longman, 2001. 248 p.
4. Gerbig A., Muller-Wood A. Trapped in language: aspects of ambiguity and intertextuality in selected poetry and prose by Sylvia Plath. *Style*. 2002. Vol. 36. № 1. P. 76–92.
5. Green M.B. *Re-Appraisals: Some Commonsense Readings in American Literature*. New York: Norton and Co., Inc., 1965. 312 p.
6. Hughes F. *Sylvia Plath's Drawings*. New York: Harper, 2013. 72 p.
7. Kroll J. *Chapters in Mythology: The Poetry of Sylvia Plath*. New York: Harper & Row, 1976. 308 p.
8. Materer T. *Modernist Alchemy: Poetry and the Occult*. Ithaca: Cornell University Press, 1995. 160 p.
9. Mazzenti R. *Plath in Italy. Critical Essays on Sylvia Plath* / Ed. Linda W. Wagner. Boston: G. K. Hall & Company, 1984. P. 193–204.
10. Moers E. *Literary Women: The Great Writers*. New York: Doubleday, 1976. 336 p.
11. Sugars C. *Sylvia Plath as Fantasy Space or The Return of the Living Dead*. *Literature and Psychology*. 1999. Vol. 45. Issue 3. P. 1–28.
12. Van Dyne S. *Revising Life: Sylvia Plath's Ariel Poems (Gender and American Culture)*. Chapel-Hill: The University of North Carolina Press, 1994. 224 p.
13. Wagner-Martin L. *Sylvia Plath: A Biography*. New York: Simon and Schuster, Inc., 1987. 304 p.

Qardashkhan Azizkhanli

Phd student

Khazar University

ROMANTICISM IN THE CONTEXT OF THE CIVIL LYRIC

The Civil Lyric is branch of romanticism, and during a brief excursion into the history of Azerbaijani romance, it is clear that while considering the civilian lyrics as one of its components now the task is to make a moral general picture of what the civilian lyric is reflected in specific topics and problems, style, and means of expression.

In poetry, the emergence of the «sadness of civilization» and despotism has never been a random event or unexpected accident. In fact it was the nihilism and sadness caused by the spiritual search and the dispersed fantasies that led to a spirit of romanticism. Academics and researchers interested in literary criticism and literary philosophy have evaluated the creativity of the authors, which schools or currents they belong to and their creativity in this context. The same tendency continued similarly in Azerbaijani literature. At the beginning of the twentieth century, our writers and poets who wrote under the influence of a number of schools and currents that dominated America and Europe, they addressed by the ideas and trends of schools and schools in their work.

We can give an example of H. Javid's and M.Hadi's romanticism, C. Jabbarli's individualism.

The Civil Lyric as romanticism current gives freedom the creativity, which needed it as air and water around the limitless of thought. If any thinking, artistic thinking deprived of freedom, then it is devoid of self-realization. When we see the poetry of civil lyricism and romanticism in Europe, the human jealousy arises against the free thought that creates them. In The Middle Ages, Europe was able to realize its freedom not only in artistic thought, romantic thinking, but also, even in all forms of art. Free ideas that do not fit into the boundaries of lyrical thinking, theoretical and scientific generalizations, and the results of religious and historical outlook have formed belletrist in the development of literary thought. If the free space did not shine in the grand and majestic dimensions of the Italian Baroque style, unless it captures perfect and precise geometric architectural wonders in intricate ensembles of French rococo style, probably, the creativity of A. Dante and C. Boccaccio could not winging the scientific and artistic imagination of the great French

philosopher G.Bashlyar. In the literature, sentimentalism has intensified during the work of the famous “Sturm and Drunk”, the preacher of romanticism in Europe. Sentimentalism has led to the rapid expansion of individualism. Individualism, however, spread the decadence of extreme thinking within the shakes of artistic thinking. Romanticism has revealed the divine and at the same time demonic features of human existence. The Soviet state was particularly concerned about the fact that literature would fall far short of moral support and that decadent would undermine its civic position. Europe was neither necessary nor necessary for Russia. European romanticism would advance Russian literature, and it might have dragged it into hell with its unfinished steps. M. Gorky feels that Russian literature is on the threshold and has taught every citizen-writer how to pick positive qualities from Europe and to maintain their civilian position. M. Gorki explained the negative effects of decadence, sentimentalism, individualism and immoralism on Russian literary thought in his work on Literature:

«I started looking for Balzac and his next book... won me over and I started to think of myself as Rastinyak for a long time... and became romantic. Then «Human Comedy» ... this book was a big blow to my unrecognizable romance. I felt a genius in Balzac's person ... [1, 64]. Oriental peoples, unlike Russia, were not able to emulate the freedom criteria of romance, but sought to combine its artistic styles with the secret desires of their conservative thinking. Romanticism, the lyricism of citizenship has opened the windows of the wishes and aspirations of the society to new owners. Any creative idea with the ability to generalize could easily pass through this window and reach the broad horizon of freedom. Therefore, many scientific and publicist works related to romance have appeared in Azerbaijani literature. The powerful writers in Azerbaijani literature have been able to master not only the works of famous romanticists who have come before us, but also the works of romantic writers who have a say in Azerbaijani poetry and prose, and have made valuable works for their posterity. The idea that romanticism is a phenomenon of world culture also applies to the lyricism of citizenship. It was no coincidence that the romantic movement of civilization in Azerbaijan was coincided with the beginning of the 20th century, the revolution in Russia (1905–1907), Iran (1906–1911), and Turkey (1908). Because «revolution is considered to be the first pillar of romanticism» and «the idea of freedom is one of the areas of artistic exploration of romanticism» [2, 12].

Nationality, language, religion, history, customs and traditions – everything related to the memory of the people is the subject of a civilian lyricism born of romance. These issues become a national idea in the wake of people's awakening.

Veli Osmanli, the author of a fundamental research called «Azerbaijani romance,» wrote: The concept of «nation» came with romanticism in the French bourgeois revolution «concepts», «homeland» «[2, 30] and» freedom «(freedom) rose to the level of artistic expression in romance [2, 128]. The Civil Lyric is also a poetic controversy for the freedom of the people, as far as romanticism. Freedom is the ideal of the «lyrical I» in both romanticism and civil lyric. In romanticism, freedom begins with personal freedom, and in civil lyricism, social freedom is always at the forefront. However, in the second case, if the poet himself is not a lyricist, he cannot speak of the freedom of his fellow citizens. «Our romanticism of public freedom followed with special sensitivity in two major areas: In the prosperity of the motherland and the freedom of the nation» [2, 139]. The idea is also applicable to civilian poets, and the idea of «citizenship and freedom of the nation» has become a priority in the civilian lyricism, especially in the 50s and 60s of the 20th century.

As in romanticism, in the civilian lyric, «... the anxious and cynical lover of freedom always flies between these two poles and the nation» [2, 153]. In the lyricism of romanticism and citizenship, the nation is inseparable. Revolution and freedom are the human need as romanticism and civil lyrics considered a literary need. Academician I. Habibbayli (I. Habibov) writes in the monograph «Opportunities for Romantic Lyric'': «This method of creativity is at the forefront of the understanding of the important moral problems of society and human life. Within the boundaries of the Romantic method, the bright future of the lyrical-romantic hero, the decisive role of the mind in the search for the ideal truth, confirmed. In this way the romanticists have expressed their desire for a happy future, an ideal life, and have been able to reveal the social benefits of the present society» [3, 16]. The literary critic V. Ayyub, in his research «Azerbaijani romance,» in the monograph «Opportunities of romantic lyricism», expressed romantic lyricism as a social, philosophical, moral, educational, or enlightenment. According to V. Ayyub, this division is conditional in some respects and it is impossible to set a strict boundary between them, and he considered it expedient to classify a romantic lyric in the same aspect as: a) the lyrics of citizenship; b) philosophical lyrics; c) love lyrics [4, 17]. The researcher showed that the lyricism of citizenship in Azerbaijani literary

studies studied mainly in two directions – literary-historical and theoretical. As you can see, Job presented the civilian lyrics as a kind of romantic lyric. I. Habibbayli thinks that the classification of citizenship in its classification is contained in the socio-philosophical lyric. V. Job also specifically incorporates the «civilian lyricism» into the region, and by using the «moral-educational» lyric, it seems that it is not necessary that the lyric should carry such a function; does not see. In his monograph «Exploring the Romance of Azerbaijan», Ayyub states that the words «citizenship» and «citizen» are first used in the dictionary of Russian poetry V.F.Rayevski, a leading poet of Russian and Turkish literature on the scale and character of Azerbaijani poetry.

References:

1. Горький М. О Литературе. Москва: Художественной Литературы, 1961, 612 с.
2. Ottoman V. Azerbaijani romance. Baku: Printer, 1985, 220 p.
3. Habibov I. The possibilities of romantic lyrics. Baku: Printer, 1984, 168 p.

Jafarova Mehriban,
Doctorate
Nakhchivan State University

ROLE OF MUGAMS IN THE FORMATION OF ARTISTIC ATTITUDES OF SCHOOLCHILDREN

There are a number of scientific, pedagogical, psychological and methodological directions of teaching mugham to children in the pedagogical process. Without knowing these, it would not be possible for students to teach mugam modes, sections and corners, classifications and colors. The emergence, formation and improvement of mugham occurs only in the pedagogical process. Because the formation sources of mugam are related to the factor of ability and talent, the transformation of that mugam ability into talent is carried out in a pedagogical process. From the very early preschool period, it is very helpful for children to get acquainted with modes and scales, the colors, classifications and corners of mugam. Under these circumstances, it is possible to create an initial mugam review for children [3, s. 43].

Some researchers wrongly limit the performance of mugham with vocal capabilities. However, they forget that one of the more popular forms of mugam is instrumental performance. It is possible to present all mugams at any level, whether in stringed, kaman, or breathing or multilingual instruments. If so, it may be possible to bring not only one, but some, or all of the tools and examples mentioned in the training process. In this case, on the one hand, the aesthetic and artistic tastes of children will be developed, on the other hand, they will be able to develop their range of habits and skills. Muğam ifaçılığı vərdisləri əsasən, təxəyyülün gücü ilə yaranır. Mugam singing habits are often formed by the power of imagination. When imaginative small abilities are sustainable, they can become a means of communication and information (2).

If we approach psychologically the mugham as a means of information and communication, we must say that mugams are the most powerful and most effective artistic example. There are two types of information: provocative and defining (1).

The normal organization of the stage for providing information on music literature in music lessons also increases the interest and inclination of students in mugham. At this stage, information about mugham belonging to Azerbaijanis, widespread development by Turkish tribes, and later finding of Arabic and Persian mugham draws students closer to the genre of mugam and stimulates the formation of their mugam outlook. In addition, getting acquainted of students with the chronicle of mugam sets of al-Farabi (X century), «Barbad» in the poem «Khosrov and Shirin» by Nizami Ganjavi (XII century) and playing manera of up to sixty mugham departments, corners and colors, classifications, titling 33 mugam sets of Safiaddin Urmavi (13th century) with the names of celestial bodies, improvement of the mugham sets by Abdulqadir Maragali (XIV century), the organization of mugham and «gazal» assemblies by Mir Mohsun Navvab (19th century), creation of mugham operas by Uzeyir bey Hajibeyli (XX century) develop aesthetic artistic tastes of them. Such information raises their desire to learn more about the history of our mugams. At the same time, schoolchildren strive to acquire new knowledge, skills and habits in mugam singing. the moral qualities of students learning the educational aspects of mugham are formed.

By the way, it is important to note that there are such modes of mugam departments that have the ability to unite the aesthetic rhythmic tastes together with their spiritual qualities. In this regard, it is important to name the corners of «Mani» and «Kirkuki» along with «Nishibi-faraz» and «Dilruba». (4). There is a need for a comprehensive analysis of each

of the words, «Nishibi-faraz», «Mani» or «Karkukki» in the pedagogical process. Today, students need to know the mugams created especially by the Karkuk Turks.

It is the moral duty of every teacher to provide information to our senior students in the Nakhchivan Autonomous Republic about our compatriots living in South Azerbaijan. It is very interesting to present such information in music lessons. The teacher says that there is a lot of probability about the etymological meaning of the word «Kirkuk». It is interesting that probabilities are related to labor and labor. The word «Kar» is used in ancient Turkic and later in Persian, meaning «labor» and «work». The word «kar-diyar» in some regions of Azerbaijan (especially in Gadabay) is used as a word for a combination of cereal crops such as wheat, barley, rye. In Kosara, the cereal collection of cereals (for winter storage) was called «kardiyar». Apparently, the tools (labor tools) that produce these products are called «karki», «karanti», «karan». One possibility is described as «karkuj». It is to produce something by force of labor [3, s. 150]. This means that the music teacher at this time gives the students not only the elements of artistic pleasure, but also the most valuable moral qualities. When these moral qualities are understood in a manner consistent with national values, the scope of their influence is greater. In the context of teaching mugham in music lessons, the students get acquainted with one of the oldest Turkic tribes, their lifestyle and rich artistic creativity. Such an approach creates a spiritual richness. The teacher says: In addition to being hardworking, honesty-loving, Kirkuk inhabitants is presented as an ethnos who loves poetry, music and singing. Kirkuk Bayati, as the richest example of Turkish folklore, is studied by Turkic-speaking peoples. The «Kirkuk songs»(Kirkuk Bayati) sung by Sinan Said from Kirkuk and Narmina mamadova stored in the Gold Foundation of Azerbaijan Radio are still being sung today and are heard with great love. Kirkuk Turks are also called Turkmen Turks. Iraq is estimated to have up to 5 million Kirkuk Turks. Some of the Kirkuk inhabitants live in South Azerbaijan, China and Central Asia [3, s. 150]. Following this presentation, the music teacher plays the duet, who is mentioned during the music listening stage. After this song, sung by Sinan Said and Narmina Mammadova, the teacher informs about the peculiarities of the song.

References:

1. Алиев Ю.Б. Музыкальное развитие детей во внешкольных детских учреждениях. М.: Музыка, 1970, 150 с.

2. Ümumi psixologiya / V. A. Petrovskinin redaktəsi ilə. Bakı: Maarif, 1982, 494 s.
3. Sadiqov F.B. Muğam (dərs vəsaiti). Bakı: Zərdabi LTD, 2011, 254 s.
4. Zöhrabov R. Muğam. Bakı: Azərənəşr, 1991, 119 s.

Коваленко А. С.,

магістр кафедри іноземної філології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Чирков О. С.,

доктор філологічних наук, академік АН ВО України

професор

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ЕПІЧНА ДРАМА ЯК ПРОДУКТ СПІВПРАЦІ БЕРТОЛЬТА БРЕХТА ТА СЕРГІЯ ТРЕТ'ЯКОВА

У незавершених діалогах «Покупки міді» (а це один з двох основних діалогів-трактатів Брехта, написаних, як зазначає його коментатор Е. Еткінд, переважно в 1939-1940 рр.) найбільший діяч німецького театру ХХ ст. писав, що «найбільше вплинули на нього два поета і один клоун». Він тут же назвав їх імена. Один поет – це Г. Бюхнер – автор популярної в роки юності Брехта п'єси «Войцек» (1836), інший – вуличний співак, драматург, актор Ф. Ведекінд, який грав в своїх п'єсах в стилі, що склалося в кабаре. Клоуна М. Валентина Брехт бачив в юності виступаючим з короткими скетчами в повному залі.

Але приблизно в один час з «Покупкою міді» Брехт пише вірш «непогрішний чи народ» («Ist das Volk unfehbar?») Про трагічну долю людини, яку називає своїм учителем – і він явно не про Бюхнера, не про Ведекінда, не про Валентина. Слова «мій учитель» виділені окремим – першим рядком вірша, вони вимагають особливої тривалості, значущості, урочистості в проголошенні, хоча б і уявному.

Формула мій учитель звучить ще раз в центральному, 4-му фрагменті. Питання «А що якщо він не винен?» проходить

рефреном через всі сім строф-фрагментів вірша і задає трагічну домінанту йому в цілому. Фрагменти строфи від початку до кінця тексту стають все коротшими, концентрують енергію в завершальному – сьомому двустиши: в ньому невідступне питання стоїть відразу, винесеним в перший рядок і посилюється новим.

У коментарі до тексту вірша в 5-томному «Театрі» Брехта повідомляється: «Вірш було написано, коли Брехт довідався про смерть Сергія Михайловича Третьякова (1892-1939). Відомий радянський письменник С.М. Третьяков був одним з перших в СРСР перекладачів і пропагандистів творчості Брехта. Брехт, в свою чергу, перевів на німецьку мову п'єсу Третьякова «Хочу дитину». Письмеників пов'язувала багаторічна дружба. Брехт вважав Третьякова одним зі своїх вчителів в області марксизму. У період культу С. М. Третьяков був незаконно репресований та помертвено реабілітований після XX з'їзду КПРС [4, с. 58].

Цей коментар І. Фрадкіна потребує корегування. Перший коректив слід зробити з приводу п'єси Третьякова «Хочу дитину» (1926) – її переклад для Брехта зробив на початку 30-х рр. Ернст Хубе, але поставити вподобаний твір в Німеччині Брехт не встиг – до влади прийшли нацисти. Другий коректив стосується твердження про те, що Третьяков є «одним з перших в СРСР перекладачів і пропагандистів творчості Брехта». Ні, «не одним з перших». Він, по суті, був першим перекладачем і першим пропагандистом німецького художника в Росії, тому що втілений до нього переклад «Тригрошовій опері», зроблений на замовлення А. Таїрова для Камерного театру (прем'єра в 1930 р), для режисера і його театру був явищем окказіональним – пропагандою, поданням творчості Б. Брехта як значного драматурга в Камерному театрі ніхто стурбований не був. Досить сказати, що О'Ніл в той же час був представлений в ньому трьома п'єсами («Кудлата мавпа», «Любов під в'язами», «Негр») [3, с. 70].

До кінця 1920-х рр. Брехт розумів, що життя його буде пов'язана з театром, але свій шлях до театру він тільки починав вбачати. Постановками своїх перших п'єс – «Людина є людина» (1926), «Тригрошова опера» (1928) був незадоволений: в здійсненою режисером Е. Енгелем «Тригрошовій опері» «отрута Брехта була замаскована чадрою з музики Вайля і авантюрним сюжетом» [2, с. 88]. Сам як режисер він робив перші кроки.

За плечима Третьякова вже була гучна слава одного з творців «лівого» мистецтва (читаємо – авангарду), соратника

Маяковського по журналу «ЛЕФ», автора поетичних збірок, драматурга, з яким працювали найчудовіші режисери його епохи – С. Ейзенштейн, В. Е. Мейерхольд. Останній двічі звертався до С.М. Третьякова як до драматурга («Земля дибки» в 1923 р, «Гарчи, Китай!» В 1926 г.). Вистава за п'єсою «Гарчи, Китай!» як принципова для лінії Театру імені Мейерхольда (далі – ТІМ) в числі трьох була обрана режисером для гастролей в Німеччині в 1930 р. Про значення С. М. Третьякова в поезії, в кіно, журналістиці потрібно писати окремо. Виставу за п'єсою Третьякова «Гарчи, Китай!» Брехт бачив і виділив серед представлених на гастролях Тіма в Берліні. Там, де під назвою твору зазвичай позначається жанр, Третьяков пише: «подія в 9 ланках», вказуючи тим самим і на документальність основи зображення, і на монтажну природу своєї драми. У кожній з ланок він виділяє ще дійства. При цьому в якості найважливішої, цементуючої основи, наскрізною в них виростає проблема ціни. Вона розгортається в різних аспектах, виступає у функціях мотиву. У перших явищах обговорюється оплата агентом американської фірми містером Холі праці кулі, човнярів; потім вартість шкіри, яку готовий сплатити йому китайський купець Тайчи і французький комерсант; і відразу, слідом говорять про ціну дівчинки – доньки човняра Чи, яку торгує у нього стара Ама, що поставляє «дружин» білим [1, с. 264]. Нарешті, загострюючи відносини китайського берега і англійської канонерки, виникає проблема ціни життя янки, який потонув через свою жадібність, – він не хотів платити належні десять тунзурлів бідному Чи, кинувся на нього з кулаками, промахнувся і, не втримавши рівноваги в човні, пішов на дно не вмюючи плавати. Капітан англійської канонерки думає, «скільки китайців вартує один убитий білий». Врешті-решт він визначив ціну: пред'явив ультиматум місту, зажадавши, крім усього іншого, страти двох човнярів, інакше «з містом будуть розмовляти гармати».

Гостропроблемна, нова за формою п'єса в Тімея була взята в роботу відразу, як тільки написана; спектакль, створений навіть не самим Майстром, а його учнем В. Федоровим, показували на гастролях в Німеччині в 1930 р в ряду мейерхольдських постановок російської класики (возили «Ліс» Островського і «Ревізор» Гоголя). «П'єса була поставлена, крім Москви, і в інших містах, з'явилася в перекладах українською, грузинською, татарською, вірменською мовами.

Брехт високо оцінив напрямок пошуків Третьякова в драмі і В.Е. Мейерхольда в театрі. Він був обурений німецькими рецензентами, які «вперто стоять на своєму «переживанні» і «не помітили створену систему театру», про яку сам Брехт багато розмірковував, але реалізував не відразу. Він побачив і оцінив в спектаклях Тіма усвідомлено затверджену на місці старого театру переживання нову систему театру. У збережених фрагментах 1930 р. Брехт писав: «Читання німецьких газет справляє дуже гнітюче враження. Історичне місце мейерхольдського експерименту серед дослідів зі створення великого, більш раціонального театру представляється колекціонерам вражень не цікавим» [4, с. 128].

В кінці 1920-х рр. Б. Брехт напружено розмірковує про новий театр, що відповідає, в його уявленні, покликам часу, намагається систематизувати своє уявлення про відмінності драматичної форми театру від епічної в «Примітках до опери «Розквіт і падіння міста Махагони»» (1930). Не приймаючи категорично цього мистецтва («опера, існуюча нині – опера кухарок»), прагнучи зруйнувати в ній все, що служить насолоди гурмана, він вокальне втілення подій опери переводить в розповідь, в розповідь про них. З цього пункту – з «розповіді про подію», сформульованого в роботі над оперою, – Брехт буде потім незмінно починати протиставлення двох типів театру – драматичного та епічного.

Третьяков, як було відзначено, тричі, протягом першої половини 30-х рр. вертається до теми Брехта: в перекладі і виданні окремою книжкою його п'єс з вступною статтею («портретом» щ – «етюдом», 1934), у виступі на Першому з'їзді письменників (серпень 1934 г.) і ще раз, при підготовці книги «Люди одного багаття» про діячів німецької культури (підписана до друку в червні 1935 г.). Виступ на з'їзді за часом виявляється в центрі сюжету «Третьяков – Брехт». У ньому не було сумно-трафаретних зізнань величі будівництв п'ятирічки, самобичування, покаяння за те, що не зміг ще висловити новизни історичного моменту у своїх творах, ніж відзначені мови багатьох письменників [5, с. 82].

Мова Третьякова була енергійною, образною, виразною в постановці завдань взаємодії і взаємовпливу письменників, які пишуть на різних мовах. «Треба стикатися через знайомство. Не просто через знайомство – через дружбу. Не просто через дружбу – через співпрацю... Бути з ними в листуванні, вчитися один у одного, поважати... Я сам відчуваю, як міцніше відчуття товариської

близькості в дружній роботі з Брехтом. Я його перекладаю, дещо переймаю, багато з чим не погоджуюсь, але до кожного кроку його ставлюся вкрай уважно і, якщо хочете, ніжно. Таких відносин, такого листування бажаю кожному з вас. Мені здається, основна форма спрацьовування письменників – це переклади твори».

Не дивно, що в такому синтезі народився та здобув популярність Епічний Театр, як реформа театральної драматургії.

Список використаних джерел:

1. Брехт Б. Театр / Б. Брехт. Москва: Прогресс, 1965. 579 с.
2. Брустов А. Бертольд Брехт (опыт характеристики) / А. Брустов. Москва: Звезда, 1935. 189 с.
3. Головчинер В. «Рычи, Китай!» С. Третьякова как публицистическая разновидность эпической драмы / В. Головчинер. Томск: ТГУ, 2001. 275 с.
4. Клюев В. Театрально-эстетические взгляды Б. Брехта. Опыт эстетики Б. Брехта / В. Клюев. Москва: Прогресс, 1966. 267 с.
5. Третьяков С. Брехт Берт. Эпические драмы / С. Третьяков. Москва: Прогресс, 1934. 124 с.

Мусаева Ирада,

*кандидат филологических наук, доцент
Государственного историко-архитектурного
Заповедника «Ичкерешехер»*

О НАЧАЛЕ СОВРЕМЕННОГО РОМАНА

«Огузнама», которая считается эрудицией эпического мышления и поэтического отражения древней турецкой мысли, отражает героев и жизненные истории Огузского(племени) залива. Первые кисти жанра романа, который является одним из самых эпических типов современности, также присутствуют в древних турецких литературных текстах. Когда вы думаете о начале и конце современного романа, границы ведут к безграничному. К. Фуэнтос также анализирует свои сравнения в ограничениях круга и утверждает, что М. Сервантес и К. Джойс встречаются друг с другом, когда круг замыкается.

Поиски «начала современного романа» ведут нас к разным временам и литературе разных народов. Самые старые турецкие литературные тексты могут быть связаны с формой и содержанием романа, контекстом романа, (контекстом романа,) его стилем и его проблематикой. Также можно сослаться на произведения мировых шедевров культуры «Билькамис», «Китаби Деде Горгуд» и другие.

Эпопея «Альпийско-Тонга» и «Сказки неизвестного героя» (VII – XV в. До н.э.), легенда о «Шу Каган» (IV в. До н.э.), эпос «Деде Коргуд» (VI – VII вв. До н.э.), «Орхон» Существуют интересные параллели между книгами «*Нью-Йорка*» (V – VIII вв. До н.э.), близостью идей и идей, божеством в этих произведениях, верой в Бога и даже стилем. Ясно, что эти книги питаются из одних и тех же источников и связаны с традиционными духовными связями. Единство и общность этих корней, основ и ресурсов также наблюдается в всемирно известных эпосах, таких как литературно-художественные произведения древних времен, такие как «Уралбатыр», «Алпамыс» и «Манас» [1, 10].

«Благодаря Риму человек начал проявлять свою индивидуальность в Европе. На самом деле, мы очень мало знаем о том, как наши родители жили до нас, наши знания о наших близких поверхностны, мы просто свидетельствуем, как они пришли в мир, они занимают свое место, когда другие удаляются, они создали отличный альтернативный поезд. Это роман выбирает одного человека из массы и рассказывает о его жизни, мыслях, чувствах с самого начала, делает его незаменимым и стоит в центре всего. Дон Кихот умирает, и роман заканчивается, это конец, потому что у Дон Кихота не было детей, если бы у него были дети, это было бы продолжением его жизни, возможно, тем, кто покровительствует или копировал его, возможно, защищает его или предали бы» [2].

Эпос «Эрганаган», в котором сочетаются легендарные жанровые особенности Гойтурка, относится к людям, которые жили в Эрганагане четыреста лет и постепенно превратились в большое сообщество. Содержание, связанное с гойтурками, отражается в героизме турок, обмене образным языком и монументальности эпических пропорций.

В древних китайских источниках эпос Бозкурт, рассказывающий о **волчьем**(*тюркском*) происхождении турок, показывает, что только один ребенок мог быть спасен от этого поколения после того, как турки были побеждены в войне. Его воспитывает волчица Бозкурт. *Таким образом, считаются*

что, Гойтурки происходят от волков. По мнению турок, их предки Бозкурты, которого Бог послал как спасителя.

Эпопея «догусов» уйгурских турок показывает, что у великого гуннского хана есть две дочери. Девушки были так прекрасны, что этим девушкам было необходимо *выходить замуж за божественных существах*, а не за смертных. Каган построил крепость в самой отдаленной части страны и отправил туда своих дочерей. *Приходит Бозкурт и Каган считает, что он был послан богом. Поэтому он выдает за него одну из своих дочерей.*

Эпопея «Альпийская Тунга» рассказывает о войнах династии Сака Альп Эр Тунга с иранцами. В 7 веке до нашей эры Тунга объединил все тюркские *статуи*, создал армию, отправился в Египет, Сирию и основал государство Сака. На памятниках Аархуна упоминаются «юг» обряды, названные в честь Тунга. Аль Эр Тунган был убит иранцами.

Если мы проанализируем текст, специфику книги)Деде Коргуд), стиль, характеристику персонажей, сюжет и характер композиций в контексте романа, будет много фактов, совпадающих с жанром современного романа.

Тем не менее, дальнейшее развитие было подвержено тенденции «вестернизации» в литературе, а также во всех областях культуры и науки, а также в создании эпических типов, которые требуют особого мышления. Литературно-культурное мышление должно было определять свой образ на перекрестке десятков дорог.

Ахмед бей, турецкий идеолог, считал, невежеством отрицания западной реальности культурного и литературного развития. Он писал, что носители буддизма и исламской культуры должны рассчитывать свои интересы и образ жизни на измерения западной, современной культуры. «Они должны принять личность и личность западной культуры и подчиниться ее воле. И мусульмане, и другие расы следуют европейским образцам – от костюмов своих домов до самых чистых примеров духовных сторон, от материалистических аспектов жизни до литературы и музыки. Они все еще подражают Европе в обучении и воспитании общественных, политических и технических учреждений. Эта имитация иногда бывает по собственной воле, но иногда вынужденной» [3, 121].

Современный подход и современный образ жизни – это возрождение свободы, отказ от рабства. Современный философский синтез А. Шопенгауэра (создание общей восточной и западной культуры) впоследствии отразился во взглядах разных народов. Как

мы уже упоминали, литературно-социальное, политико-социальное мышление, – это не то же самое, что современный литературно-эстетический «след», о котором мы сегодня говорим больше, и творчество всех остальных на местном уровне. В нашем обществе как современные способы, так и действия были как объективными (субъективные последствия глобальных событий), так и субъективными (современные модели мышления в умах людей и отдельных лиц). Поток инноваций как общества сделал современность участия в этих инновациях судьбой нашего народа. И этот путь привел нас к великим победам, многие из которых считаются невозможными, в ранг независимых государств. В результате в нашей стране была создана первая на Востоке демократическая республика.

В нашей литературной критике есть много противоречивых точек зрения на историю азербайджанского романа. Интересно, что советские теоретики часто считают этот жанр продуктом советской литературы. Многие из них даже характеризуют роман как «нетрадиционный жанр» в нашей литературе. То есть в классической литературе форма предшественника, основание которого не имеет основания, очень щедра. В некоторых случаях они пытались доказать, что это современная литературная форма, называемая «жанром, созданным требованиями социалистического реализма». Например, академик М.Ариф писал, что «в прошлом литература советской литературы не была развита в азербайджанской литературе, советские романы практически лишены национальных традиций в этой области. Хотя в классическом поколении Азербайджана не было романов, были истории и рассказы, которые были созданы с большим мастерством» [4, 418].

Рассматривая работу М. Ахундова «Обманутые звёзды» в качестве первого примера этого жанра, М. Гусейн проанализировал появление жанра романа как требование времени и показал, что масштабы социальных и политических событий привели к появлению этого жанра. Он охарактеризовал жанр «Обманутые звёзды» как роман.

Во всех случаях, если мы ищем источники этого жанра в далекой истории, нам следует обратиться к древним турецким литературным текстам. Элементы и характеристики жанра романа скрыты в содержании и форме этих художественных текстов.

Список использованной литературы:

1. Алибейзаде Э. Первый источник турецко-азербайджанского художественного мышления. Баку, «Наука», 2007, 188 с.
2. http://www.pensouthazeryan.org/2017/01/blog-post_65.html
3. Агаоглу А. Три культуры. Баку: Мутарцим, 2006, 154 с.
4. Мамед А. Избранные произведения. Том III, Том I, Баку, «Наука», 1967, 620 с.
5. Асадуллаев С. Заметки о романе. Баку, «Гянджлик», 1970, 156 с.
6. Бахтин М.М. Литературно-критические статьи. Москва, «Художественная литература», 1986, 541 с.
7. Бертельс Е.Э. Низами и Фузули. Москва, «Наука», 1962, 555 с.
8. Бычков В.В. Эстетика: Учебник. Москва, «М.Гардарики», 2004, 556 с.
9. Гранин Д. Роман и герой. «Вопросы литературы», 1976, № 5.

Сердюк О. В.,

учитель зарубіжної літератури

Глухівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 6

Глухівської міської ради Сумської області

ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНІ ДОМІНАНТИ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Постать і літературна творчість Миколи Гоголя в усі часи були об'єктом зацікавлення літературознавців, що пов'язано з невичерпністю й загадковістю його таланту. М. Чернишевський називав його «батьком російської прозової літератури» [2, с. 35]. Про нього писали В. Белінський, А. Веселовський, Г. Давиденко, В. Маркович, Ю. Манн, В. Шенрок та ін. Проте неповторність ідіостилу Гоголя дає підстави для нових наукових досліджень.

Микола Гоголь сформувався як прозаїк в умовах критичного реалізму другої половини ХІХ століття. Через недостатність освіти митець не був знайомий з європейською літературою. Можливості читати іноземну періодику теж не було, оскільки на той час її надходило мало. Відтак чи не єдиним джерелом його творчості був

побут українців, їхня мова та усна народна творчість (перекази, билини, сказання тощо). Митець народився і виріс в Україні, до кінця життя вважав її своєю малою Батьківщиною, а самого себе російським письменником з українським корінням.

Як нащадок українського дворянства, зростаючи в українській провінції, він був добре обізнаним з сільським побутом, з юнацьких років захоплювався народнопоетичними переказами, які побутували не лише в народі, а й деяких дворянських сім'ях, у тому числі й у будинку вельможного й освіченого родича майбутнього письменника – Д. Трощинського, який збирав українську «старину». У 20–30-х роках XIX ст. зароджується народознавчий рух, у якому М. Гоголь знаходить себе як письменник, створює і видає свій твір «Вечори на хуторі біля Диканьки».

Гоголеві «Вечори...» вразили читачів своєю оригінальністю, поетичною свіжістю й колоритністю. Авторіві вдалося уникнути натуралістичного зображення побуту українського села, але він звернувся до ідеалізації народності, знайшовши абсолютно новий для тогочасної літератури ракурс змалювання народних традицій, що полягав у доречному використанні ліричних і обрядових пісень, казок, анекдотів, вертепних замальовок тощо. У цьому пролягає художня достовірність поетичної народності першого циклу повістей Гоголя.

Якщо говорити про категорію часу творів М. Гоголя, то історичні рамки у кожній повісті свої, особливі, інколи невизначені, а в окремих випадках, як наприклад у повісті «Майська ніч», відносно умовні. Завдячуючи цьому національний характер козацтва постає в повістях митця зі сторони своєї ідеальної сутності.

Мовна характеристика персонажів повістей майстра належить до найперспективніших новацій Гоголя. Народна мова, яка є колоритною, образною, живописною є предметом його пильного художнього зображення.

Стилістична гоголівська норма залишається незмінною в усіх повістях, підкреслює постійність фундаментальних якостей національного характеру «диканських козаків» у будь-яких історичних обставинах. Мова і духовний світ персонажів повістей «Сорочинський ярмарок» і «Ніч перед Різдвом» нічим не відрізняються один від одного, не дивлячись на те, що час дії першої повісті – сучасність автора, а іншої – кінець XVIII ст.

Епіка першої частини «Вечорів...» («Сорочинський ярмарок», «Вечір напередодні Івана Купала», «Майська ніч»)

характеризується історичним підтекстом народної фантазії. Друга частина, яка розпочинається «Ніччю перед Різдром», має чітко окреслені історичні рамки – від боротьби козацького народу з польськими завойовниками до кріпацтва.

Як письменник-реаліст М. Гоголь цікавився природою людської особистості, її внутрішнім світом, протиріччями із суспільством, а тому його типові герої правдиво змальовані у складних реальних умовах. Таким є Тарас Бульба з однойменної повісті, який з любов'ю ставився до своїх дітей, проте суспільні інтереси вважав вищими за особисті. Він постає месником і суворим суддею синівського вчинку, власноруч карає сина-відступника. Як вирок звучить із вуст батька фраза: «Я тебе породив, я тебе й уб'ю!» [1]. Як бачимо, військові козацькі закони, були хоча й суворі, проте справедливі.

Гоголь задумується над причинами зради, відступництва. Зображуючи в повісті «Тарас Бульба» старшого Тарасового сина Остапа, митець доводить, що вона криється не в соціальному становищі чи вихованні, а в людській природі. Остап, який зростав і вчився разом із братом-відступником, є втіленням кращих козацьких чеснот: героїзму, богатирської сили, патріотизму, мужності, жертвності заради Батьківщини, за яку, зрештою, він і віддав життя.

На думку Г. Давиденко, М. Гоголь відмовився від європейської думки, яка панувала ще у XVIII столітті серед французьких просвітників: «зло ховається не в людині, а в суспільстві» [2, с. 33]. Письменник виступив носієм морально-етичних цінностей життя. Вів вважав, що людина керується правом вільного вибору, своєю натурою і природою, а тому сама вирішує, як їй вчинити в тій чи іншій ситуації. На переконання митця, якщо людина не буде діяти відповідно до норм християнської моралі, а буде керуватися лише власними бажаннями і інстинктами, вона приречена на якийсь злочин. А тому його повісті мають яскраво виражене виховне спрямування.

У поемі «Мертві душі» М. Гоголь звертається до іншої теми – зображення духовного занепаду людини, трагедії всепоглинаючої пристрасті, що заволоділа її душею. «Уся Русь відгукнеться», – так писав про свій твір митець [2, с. 41]. Головний герой поеми Плюшкін має несвідоме прагнення до збагачення, яке заповонило серце й душу, викоринивши людські почуття.

Внутрішню сутність скнари допомагає розкрити портретна характеристика героя, особливо опис його очей, які були

«маленькими, жовтуватими», а також опис помешкання, що було захаращене усяким непотребом. У минулому Плюшкін був гарним господарем, до якого їздили сусіди вчитися заощадливості. Проте жага до накопичення взяла верх у його душі, заповонила усі його думки, що зрештою призвело до його жалогідного становища. Головним принципом його життя стало накопичення заради накопичення. Його заощадливість зрештою набула патологічного характеру: він вів напівголодне життя, одягався у ганчір'я тощо. Зрештою жадібність зруйнувала усю сутність героя, призвела до самотності, байдужості до життя. Плюшкін став рабом речей.

На прикладі скнари М. Гоголь показав тогочасне буржуазне суспільство, у якому матеріальне цінувалося більше за особисте, а жага до збагачення стала єдиною метою. Тим самим митець порушив проблему руйнування особистості під впливом грошей, викрив паразитичний спосіб існування, духовну ницість і слабкість людини.

Підсумовуючи, слід зауважити, що характерними особливостями творчості М. Гоголя є філософський історизм, своєрідна інтерпретація народних характерів, історичне тло зображуваних подій та ін. Національна специфіка й історична проекція козацького світу виступають формою критичного осмислення сучасних для митця реалій, які сприймалися ним як можливість збереження і відтворення українського національного духу. Значення творчості М. Гоголя полягає в тому, що митець окреслив шлях розвитку російської і європейської літератур.

Список використаних джерел:

1. Гоголь Н. В. Повести. Драматические произведения. Л.: Художественная литература, 1983. 326 с.

2. Олександр Пушкін і Микола Гоголь у контексті світової культури / за ред. Г. Й. Давиденко. Глухів: РВВ ГДПУ. 2009. 60 с.

Тіхоненко С. О.,
аспірантка кафедри світової літератури
Полтавського національного педагогічного університету
імені Володимира Короленка
Науковий керівник: Ніколенко О. М.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри світової літератури
Полтавського національного педагогічного університету
імені Володимира Короленка

ОСОБЛИВОСТІ ГРОТЕСКУ В ПАМФЛЕТІ ДЖОНАТАНА СВІФТА «МІРКУВАННЯ ПРО НЕЗРУЧНІСТЬ ЗНИЩЕННЯ ХРИСТІАНСТВА В АНГЛІЇ»

Дж. Свіфт посідає особливе місце в плеяді англійських просвітителів початку XVIII ст. Публіцистичність творчості Дж. Свіфта, його, на перший погляд, спрямованість більше на перебудову суспільства, ніж на внутрішній світ людини безпосередньо, визначила його місце в епосі Просвітництва, коли прагнення мораліста-просвітителя «виправити світ» надихало письменника на гострі та яскраві твори, сповнені іронії та сарказму, завдяки яким він отримав таку широку популярність.

У нашій статті ми спробуємо дослідити функцію та специфіку гротескних форм у творчості письменника на прикладі памфлету як «An Argument against Abolishing Christianity» («Міркування про незручність знищення християнства в Англії»).

Гротеск, як філософська та літературознавча категорія, висвітлювався в працях науковців приблизно з XVIII ст. Явищу, що позначається словом «гротеск», тисячі років. Цей тип образної експресії виник водночас із появою мистецтва. Як тип художньої виразності, гротеск розглядається у значенні образу, стилю й жанру. Він, зазвичай, заснований на фантастиці, сміху, гіперболі, химерному поєднанні та контрасті фантастичного й реального, прекрасного й потворного, трагічного й комічного, правдоподібності й карикатури [2, с. 13]. М. Бахтін розглядав гротескний тип образності (тобто, метод побудови образів, за визначенням науковця) як найдавніший тип, що трапляється ще в міфології та в архаїчному мистецтві всіх народів, зокрема і в докласичному мистецтві стародавніх греків і римлян [1, с. 39].

Памфлет, як «An Argument against Abolishing Christianity» («Міркування про незручність знищення християнства в Англії») (1708–1711) належить до шедеврів сатиричної публіцистики. У ньому логічна стрункість викладу контрастує з пародійно-гротескним змістом. Уживаючи слово «християнство», як синонім «англіканства», сатирик оголошує передбачуване скасування «Акту про присягу» знищенням християнства. Унаслідок цього виникає комічна двозначність, що переходить у гротеск по мірі того, як викладаються докази основної тези і постає сатирична панорама суспільства, в якому «уявлення про багатство і влада» сумісні лише з «номінальним християнством» [3, с. 48]. Тон розповіді носить гротескно-іронічний відтінок. Оповідач із позиції патріота, якого хвилює доля своєї нації, спростовує аргументи тих, хто виступає за знищення християнства. Гротескне загострення уводить читача до абсолютно нереального, навіть неможливого світу, ламає багатовікові цінності та моральні устої. Дж. Свіфт подає дві протилежні позиції щодо ставлення до християнства: істинна віра та слідування християнським цінностям, що давно канули у лету, та повну зневагу сучасників автора до того, що несе Євангеліє. Такий розрив між минулим та сьогоденням, деградація і спотворення морального обличчя християнина, дають змогу авторові розгорнути художню реальність, яка об'єднує, нерозривно пов'язує два полюси буття, моральний «верх» та деградований «низ». Дж. Свіфт прямо вказує на причину того, чому істинне християнство відродити неможливо – людство в гонитві за владою та багатством втратило віру, і тому справжні цінності назавжди втрачено. Окрім того, це і відповідь радикальним протестантам, які своєю ціллю вбачали в поверненні до ідеалів раннього християнства.

Сатирик встає на захист «номінального» християнства, що само по собі парадоксальне – навіщо захищати те, чого насправді не існує? Така позиція письменника дає простір для розгортання абсурдної картини світу в тексті. Автор буде свій твір у вигляді контраргументів тим, хто ніби-то виступає за знищення християнства. Тон оповіді серйозний, навіть пафосний, проте докази оповідача не можуть не викликати усмішку: «*Great wits love to be free with the highest objects; and if they cannot be allowed a god to revile or renounce, they will speak evil of dignities, abuse the government, and reflect upon the ministry, which I am sure few will deny to be of much more pernicious consequence...*» [4]. Улюблений прийом Дж. Свіфта, який можна спостерігати в усіх його сатиричних творах: за спиною

оповідача завжди стоїть автор із, часто, протилежним посланням читачу. Письменник іронічно натякає владі, що, заборонивши християнство, можновладці втратять засоби маніпуляції та контролю. Віра, що є обов'язковою умовою, безумовним абсолютом будь-якої релігії, подається сатириком крізь призму віри у політиків, у їхні обіцянки. Така подача є гротескною, автор змішує різні сфери людського життя, тим самим знижуючи саму концепцію віри, ставлячи під сумнів істинність Євангелія та жорстко висміюючи брехливі обіцянки політиків. Далі абсурд сягає ще далі – сатирик розмірковує про те, що неділя, яка була завжди призначена для церкви, тепер буде віддана трактирам, ігорним будинкам, де люди морально падатимуть у прірву гріха. Автор гротескно загострює площину тексту, об'єднуючи протилежні смислові локації, замикаючи їх в одному темпоральному колі. Із гіркою іронією сатирик говорить про те, що життя людей бездуховне та нище і на церковних лавах під час недільного богослужіння, адже саме у церкві вирішуються бізнес-справи, призначаються побачення коханцями. Дж. Свіфт змушений захищати існування релігії, підкреслюючи її нерелігійну функцію [5, с. 47]. На думку автора, зі зникненням церкви, зникнуть і чвари між партіями, проте людську природу не виправити, навіть якщо вилучити з мови усі слова, що позначають пороки, людські хвороби та ганебні явища. Послання сатирика поступово виходить за межі захисту християнства в Англії, він розгортає перед читачем художню картину реальності, якою її бачить письменник, світу, де духовної вертикалі не існує взагалі, є тільки моральний занепад, деградація суспільства в усіх сферах життя. Біблійний міф про заборонений плід автором інтерпретується як одвічне бажання людства прагнути задоволення, вгамовувати пристрасті, що недозволені мораллю або законом. Нищість людської природи у тому, що всездозволеність породжує сплін, тугу. Гротескне припущення автора щодо користі заборони християнства у зв'язку з тим, що такі поняття, як честь, совість, справедливість назавжди шезнуть, як непотрібні пережитки, додає до авторської моделі певної духовної апокаліптичності. Роздуми сатирика щодо виховання сучасного покоління, вірніше, його відсутність, унеможливають надію, що майбутнє цього світу стане кращим та більш морально чистим. Письменник не заперечує, що релігія – засіб, аби тримати в покорі народ, хоча ставить під сумнів його щирі віру. Таке замкнене коло бездуховності відкриває для автора нове поле для аргументів на захист своєї позиції виключно в площині вигоди та користі: вигідно

зберегти християнство для того, щоб не розвивались інші релігійні вчення; вигідно залишити вже наявні обряди для розваги народу, щоб не вигадувати нові; філософам дуже зручно християнство, як об'єкт нападок. Дж. Свіфт завершує свій памфлет саркастичним попередженням: якщо християнство зникне, англійці вимушені будуть віддати долю своєї держави туркам, тобто, мусульманам, які, на відміну від християн, щиро вірять у Бога. Згадка про іншу світову релігію Іслам у тексті стає не тільки певним антиподом царині морального занепаду, що панує в суспільстві автора, а й засторогою: без своєї релігії будь-який народ приречений на знищення. Останнім аргументом сатирика стає його прогноз щодо падіння акцій, що, безумовно, найбільш вагома причина залишити християнство офіційною релігією у світі нищих потреб.

Отже, Дж. Свіфт під виглядом того, що захищає християнство, демонструє справжнє, на думку автора, жадливе становище християнства, як духовного вчення, так і офіційної релігії: це радше звичка, ніж віра, церква просякнута корупцією, глупотою та жадібністю церковників. Усе це не має нічого спільного з духом та душею. Проте, за гіркою та нищівною іронією читач бачить прагнення автора, як просвітителя відродити справжній християнський дух, відновити суспільство, врятувати людей від моральної деградації [5, с. 47]. Гротескні форми твору, що виявляються вже в заявленій темі, допомагають письменникові оголити проблеми суспільства, загострити увагу сучасника на «хворобах» своєї держави. До речі, памфлет «Міркування про незручність знищення християнства в Англії» своїм характером сатиричного опису англійських традицій і звичаїв вплинув на знаменитий роман Дж. Свіфта «Мандрі Гуллівера». Гротескність памфлету розкривається через абсурдність та алогічність художнього світу, духовна вертикаль смислового поля тексту, що є насправді «моральною клоакою» та свідчить про деградацію, водночас демонструє ті ціннісні орієнтири, які втрачені.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. Москва: Художественная литература, 1965. 545 с.
2. Жердев Е. Рыжжина Е. Гротеск в графическом искусстве // *Декоративное искусство и предметно-пространственная среда. Вестник МГХПА*. 2015. № 1, С. 13-30.

3. Сидорченко Л. История зарубежной литературы XVIII века: учеб. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Высш. шк. Изд. центр «Академия», 1999. 335 с.

4. Swift. J. An Argument against Abolishing Christianity. Сайт URL: <https://ebooks.adelaide.edu.au/s/swift/jonathan/s97ab/> (дата звернения 02.03.2019).

5. Xiang Xu. Jonathan Swift's Journey of Religious Satire. Asian Culture and History vol. 1. No 1, 2009. P. 45-48.

НАПРЯМ 9. ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Давиденко А. О.,

*аспірант кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного
мовознавства та перекладу*

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник: Леміш Н. Є.,

доктор філологічних наук, професор,

*завідувач кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного
мовознавства та перекладу*

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Останнім часом мовознавці все частіше піднімають питання впливу глобалізаційних процесів на різноманітні сфери суспільного життя. Протягом останніх десятиліть свою увагу вчені зосереджують зокрема на впливі глобалізації на розвиток мов світу, його позитивних та негативних наслідках тощо.

Міжкультурна взаємодія, що є наслідком глобалізації, насамперед призвела до універсалізації англійської мови та появи великої кількості запозичень в мовах світу. Причиною такої тенденції вчені вбачають в англо-американській моделі суспільства. Йдеться як про політику й економіку, так і про культуру. Високий рівень розвитку англійської мови став причиною появи саме цієї мови як єдиної мови міжнародного спілкування.

Думки вчених-мовознавців розділилися з цього приводу: одні доводять позитивність впливу глобалізації, а інші – вбачають негативні наслідки ситуації, що склалася. Серед «плюсів», що їх принесла англійська у якості єдиної світової мови, науковці підкреслюють вдалу спробу отримання універсального засобу спілкування. Водночас, використання великої кількості англіцизмів у різних сферах суспільно-політичного життя негативно відбивається на національних мовах. Це помітно звучить у сфері їх

використання, чим викликає занепокоєння не лише в науковців, а й у деяких громадських діячів та цілих держав.

Серед тих же, хто вважає вплив глобалізаційних процесів позитивним, активно відстоюється думка про існування необхідності міжнародно зрозумілої мови. На їхню думку, в час, коли завдяки супутниковим комунікаціям та мережі Інтернет зруйновано колишні бар'єри у людській комунікації, виникає потреба в усій зрозумілій мові для спілкування на різноманітні теми.

Чи насправді англійська мова у майбутньому буде єдиною науковою мовою, спрогнозувати важко. Але уже сьогодні можна говорити про надзвичайно помітний вплив англійської на інші мови світу, зокрема, на українську.

Чи не найбільшого впливу останнім часом зазнала, на нашу думку, термінологія. Багато хто, навіть, звинувачує вітчизняних науковців різних галузей у недоречності використання запозичень з англійської, особливо там, де українська має свої відповідники.

Навряд чи можна ігнорувати досягнення інших культур. Розвиток техніки, поява нових технологій та тісна взаємодія різних світових культур неодмінно призводять до запозичень. Вони супроводжують еволюцію національних терміносистем. Але все це має відбуватися гармонійно, з врахуванням законів ті норм граматики, фонетики та словотворення. Не обмірковане ж вживання іншомовної термінології призводить до зменшення вартості рідної мови [5, с. 29].

Аби дослідити появу нових слів у мові та мовленні, а також їх в роль у мовній картині світу, слід розглядати кожен конкретну мову окремо.

Якщо взяти за основу українську мову, то можна зауважити, що помітного впливу англійської зазнають багато стилів, але науковий чи не найбільше змінився внаслідок глобалізації. Запозичені терміни витісняють питомі із шаленою швидкістю. Велика кількість нових запозичених термінів у наші дні поповнює словники ледь не щодня. А людина, що не володіє англійською досконало, відчуває дискомфорт.

Виникнення нових слів у мові завжди викликало багато суперечностей. Попри це, усі мовознавці єдині у думці про те, що нові слова збагачують мову. Поява нових номінацій означає, що мовний словник пристосовується до нових реалій та впливає на подальше функціонування мови.

Саме цей факт підтверджує поява англійських запозичень у галузях науки, що нині стрімко розвиваються. Найбільше термінів англійського походження можна зустріти у генетиці, молекулярній біології, електроніці та обчислювальній техніці, економіці, соціології тощо.

Важко заперечити той факт, що термінотворення не може обійтись одними лише власними ресурсами. Але крім заміщення запозиченими словами, новий термін можливо замінити, використовуючи утворення словосполучень, творення нових питомих слів або метафоризацію наявної лексики. Але такий тип називних засобів використовується дедалі рідше.

Крім наукової галузі, зміни у словниковому складі мов відбулися й у суспільно-політичній лексиці.

Зокрема України вони торкнулися у зв'язку з радикальними політичними змінами, які розпочалися у 90-х роках минулого століття та тривають досі. Стабільність політичної системи Великої Британії становить причину стабільності суспільно-політичної лексики англійської мови.

Політика держави регулює існування людини в суспільстві, становить його організаційну основу та виконує регулятивно-контролюючу функцію. Кожна людина по-своєму розуміє це поняття, її суб'єктивне уявлення та оцінка цього феномену залежить від особливостей сприйняття політичних явищ чи подій. Але й власне соціальне явище політики характеризується своєю багатогранністю.

Протягом останніх десятиліть словники різних мов, зокрема української, поповнилися великою кількістю політичних термінів та лексики, що були запозичені саме з англійської. Це стосується як назв суб'єктів влади, представників владних структур та політичного процесу, так і політичної філософії та ідеології [5, с. 34]. Наведемо кілька прикладів їх використання в українській з англійськими прототипами:

- Лексика на позначення політичних подій: : блокування – block, blockade, дебати – debate;
- Лексика на позначення періоду передвиборчої кампанії: агітація – agitation, agitator; кандидат – candidate; електорат – elector, electioneer.
- Лексика на позначення суб'єктів влади: департамент – department, міністерство – ministry, уряд – government, парламент – parliament;

- Лексика на позначення представників владних структур: президент – president, міністр – minister, спікер – speaker;
- Назви політичних організацій: блок – block, коаліція – coalition, партія – party.
- Політико-ідеологічна лексика: геополітика – geopolitics, консерватизм conservatism, лібералізм – liberalism, націоналізм – nationalism, неофашизм – neo-fascism, билшовизм, communism, соціалізм – socialism, расизм – racism.
- Політико-філософська лексика: громадська думка – public opinion, національна ідея – national idea, національна свідомість – national consciousness, рівність – equality, свобода – freedom, суспільна свідомість – public consciousness;
- Лексика на позначення сфери політико-економічної злочинності: геноцид – genocide, теракт – terrorist attack, тероризм – terrorism.
- Лексика на позначення соціальних конфліктів: маніфестація – manifestation, страйк – strike, бойкот – boycott.
- Лексика на позначення політико-юридичних реалій: диктатура – dictatorship, імпічмент – impeachment, санкція – sanction [3, с. 34].

Наведені приклади свідчать про те, що англіцизми потрапляють в українську мову майже не зазнаючи змін, водночас, такі слова як «більшовизм» та «комунізм» також були запозичені англійською у своїй початковій формі. Отже, глобалізаційні процеси мають двосторонній вплив на зміни у словнику мов світу та становлять основу формування єдиного інформаційного простору.

Список використаних джерел:

1. Ажнюк Б. О. Лінгвістичні аспекти глобалізації в Україні. Мовні конфлікти і гармонізація суспільства: матеріали наукової конференції: (Київ, 23-25 травня 2001 року). Київ, 2002. С. 144–150.
2. Голубовська І. О. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичного вивчення. Наукова спадщина професора С. В. Семчинського і сучасна філологія: зб. наук. праць: У 2 ч. / Упоряд. В. Ф. Чемес. 2001. Ч. 1. С. 252–258.
3. Ивина Л.И. Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем. М.: Академический проект, 2003. 304 с.
4. Палажченко П. Р. Глобализация и диалог цивилизаций. Свободная мысль – XXI. 2004. № 6. С. 3–12.

5. Проблеми української термінології. Вісник Львівського національного університету «Львівська політехніка». № 453. Львів, 2002. С. 183–243.

Орлова Ю. В.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри прикладної лінгвістики,

порівняльного мовознавства та перекладу

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ЛІНГВО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА ІСТОРИКО-ГЕНЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ *ВІК ЛЮДИНИ*

Наразі сьогодні наявні численні праці з вивчення віку людини як міждисциплінарного наукового поняття, в яких людиною постає предметом нелінгвістичних праць: *філософських* (А. Гуревич, Д. Лихачов та ін.), *соціологічних* (Є. Головаха, І. Кон, О. Кронік та ін.), *етнографічних* (З. Болтарович, О. Воропай, М. Стельмахович та ін.), *медичних* (Л. Виготський, Р. Батлер, Н. Смелзер, З. Фройд, Robert. P Lamm, Richard T. Schaefer та ін.), *психолого-педагогічних* (Дж. Біррен, Е. Єріксон, Ж. Піаже та ін.).

Враховуючи інтердисциплінарний характер концепту ВІК ЛЮДИНИ, є доцільним розглянути способи об'єктивації концепту ВІК ЛЮДИНИ в наукових картинах світу: логіко-філософській, історико-генетичній та біосоціокультурній, що відображають позамовну реальність у свідомості носія мови (Ю. Апресян, О. Карпенко, О. Образцова, З. Попова, В. Шапар).

Утвердилося уявлення, згідно з яким жодна сфера буття або діяльності не може залишатися поза філософським пізнанням. Філософському осмисленню підлягає божественна, природна та соціальна різновиди реальності. Усі підсистеми соціальної реальності – особистість, соціум та культура – мають пройти процедуру філософської легітимації [4, с. 191].

Філософська легітимація концепту ВІК ЛЮДИНИ (Ю. Апресян, А. Гуревич, Д. Лихачов, Е. Сепір, Л. Чернова) підтвердила припущення про те, що менталізація уявлень про вік людини ґрунтується на таких *архетипах*, як ЧАС (Гомер, М. Гайдеггер, Е. Гуссерль, А. Кожибські, П. Сартр), ПРОСТІР

(В. Вернадський, І. Ньютон), РУХ (О. Воропай, О. Чуприна) та архетипних ситуаціях (зокрема, сезонно-календарної / релігійної обрядності) (З. Болтарович, Г. Коноваленко, А. Корінфський, М. Стельмахович). Прототипною його моделлю є переживання циклічного-лінійного часу (О. Шпенглер) як наслідок: 1) спостережень за онтологічно заданими параметрами буття: ритмічністю небесних явищ і природних циклів, поступово антопоморфізованих (О. Афанасьєв, О. Воропай); 2) прийняття християнства і нового сприйняття часу як есхатологічного процесу (Н. Арутюнова).

Циклічне уявлення вважається найбільш архаїчним у всіх народів світу [9] з таких причин: 1) воно має позамовний характер і пов'язане за походженням з циклічними явищами природи: схід і захід сонця, вмирання та народження місяця, змінами діб та пір року; 2) є концептуалізованим у аграрних культурах. Рік, взагалі час – не порожня тривалість, а заповнена деяким конкретним змістом. У аграрному суспільстві календар відбивав цикл сільськогосподарських сезонів: у скандинавів травень іменували «часом збирання яєць», жовтень – «місяцем забою худоби», грудень – «місяцем злучки худоби», літо – часом «між плугом і скирдуванням» [3, с. 149].

Принциповою різницею між двома типами живих істот (людини і тварини) є розташування цих істот у своєрідній ієрархії зв'язків про відношенню до часу і простору: люди здатні утворювати, систему не тільки просторово організовану (англ. *the space-binders*), але і організовану у часі (англ. *the time-binders*) (А. Кожибські). Просторовість часу обумовлена неподільністю причинно-наслідкових відносин на ранніх етапах розвитку мислення і знайшла своє відображення у багатьох мовах, де більшість часових понять первинно були просторовими: лат. *orbis* «окружність, коло», «земна куля», «світ», «річний колообіг», «рік» [1], рос. *время* від і.-є. кореня і.-є. **uert* «рушити, обертатись», *верста*, дв.-рус. *верста*, що позначає рос. «возраст», звідси рос. *сверстник* («одного возраста»), рос. *поколение* («одного кола»), англ. *turn* (укр. *оберт*) *of life* «перехідний вік» від і.-є. **per* «рухатися вперед», **tere* «обертатись»; англ. *life span* «течія, тривалість існування, життя (покоління) від і.-є. **(s)pen* «розтягувати, обертатись» тощо.

Лінійні уявлення про час виникають пізніше як наслідок прийняття християнства та вченням Біблії про прихід і смерть Месії, початок та кінець Всесвіту. Поняття часу відділяється від поняття вічності: вічність сприймається як атрибут Бога і не може

вимірюватись часовими відрізками, а земний час (минулий, теперішній та майбутній) як такий, що має початок та кінець і обмежує тривалість історії людства з позиції [6]. Незважаючи на те, що розуміння часу змінилося докорінно, «векторність» часу у християнську добу не позбулася циклізму. Прикладом циклізму у християнському розумінні часу є річні церковні свята.

В. Гак, аналізуючи зовнішню структуру поняття «час», зазначає, що при звуженні його значення, воно починає позначати час людського життя [5, с. 128], або мовою філософії *ЕОН* – «життєвий шлях», час в образі життя людини і інших живих істот [12]. З точки зору філософії вік людини є фактом спрямованості уваги на «течію часу» життя людини (*life span*), яке в психології та інших суспільних науках складається з подій та етапів, що характеризуються змінами фізіологічного, психічного характеру та функціями у суспільному житті [10, с. 17].

Ведучи мову про час людського життя, важливим стає розгляд *категорії соціального часу* (далі – СЧ) (В. Афанасьєв, М. Ахундов, А. Гуревич, Н. Ліствіна, В. Яковлева) як *колективного перцептуального часу*, універсальї культури, зміст якої складає основу концептуального часу, що конститується у феномені історії як усвідомлена процесуальність соціального життя.

Найбільш архаїчні уявлення про соціальний час як мірі людського існування пов'язані з онтологічно заданими часовими параметрами буття і виникли на базі ритмічності небесних явищ і їх тісного зв'язку з сільськогосподарськими процесами. Метафоричне мислення (алегоричне), поступово антропоморфізуючи природні явища, закріпило концептуальний зв'язок між ними та різними виявами віків життя людини. Відтак, з'являється градування вікових періодів за чотирьохчленною формулою: дитинство – ранок – весна, юність – ранок – весна, зрілість – день – літо (осінь), старість – вечір – осінь (зима) (Н. Арутюнова, Е. Мелетинський, М. Осборн та ін.). Це породжує і пантеон богів-усоблень часу в багатьох культурах світу: у слов'янській міфології: сонце-немовлята *Коляда*, сонце-юнак *Ярило*, сонце-муж *Купайло*, сонце-мудрий старий *Сварог*; давньогрецької: *Еон* (бог вічності), *Хронос* / *Кронос* (бог емпіричного часу, теперішнього, минулого та майбутнього), *Кайрос* (бог щасливої миті), давньоримської: *Янус*, *Евум*, *Секулум* [400].

Одним з основних відкриттів К. Юнга є психологічне значення числа чотири (*символізм четвериці, кватерність*) і його співвіднесення з символізмом психічної цілісності. *Архетип*

четвериці характеризується К. Юнгом як вічна, структурна субстанція, яка забезпечує відчуття стабільності та спокою. Чотириактний природний ритм психічно забезпечує стабілізуючу орієнтацію, дозволяє відчувати статичну вічність. Образом *четвериці* як такому, що виражає загальність психічного у його структурному, статичному, вічному аспекті, протиставляється *образ Трійці* – усіченої *четвериці*) (рос. Троица, грец. Тріада), що виражає психологічний досвід в його динамічному, еволюційному та часовому аспекті. Жіночі (тріади материнських богинь в Давній Греції, кельтській та тевтонській міфології, богиня Трівія у римлян) та чоловічі тріади (Отець, Син, Святий Дух) відносяться до динамічних процесів розвитку у часі [11].

Поняття «четверица» до вікових періодів застосовував античний філософ Піфагор, ототожнюючи їх з чотирма порами року. Піфагор порівнював їх з вічними, незмінними явищами природи – стихіями. Важливою стає ідея традиційної культури про неминуче закономірне наслідування одного вікового періоду іншим на кшталт змінам пір року (літо – осінь, зима – весна) та змінам періодів доби (ранок, день, вечір, ніч) [2, с. 388–389]. Кожен період життя людини (як і все на Землі) за Піфагором вимірювався математичними символами (числами) тривалістю в 20 років [8].

Концепт хронологічного віку постає на пізній стадії соціогенезу. Архаїчна свідомість сприймала життя як циклічний процес – зміну поколінь (їх рахунок). Суб'єктом циклічного віку був не окремий індивід і його приналежність до певного періоду абстрактної хронологічної шкали, а приналежності до певного вікового класу колективу (рід, плем'я, громада). Подібна ситуація фіксується антропологами і в наші дні, коли вікові стадії обмежуються двома періодами – хлопець та чоловік, і перехід від однієї вікової категорії до іншої обумовлений не біологічним віком, а добробутом родини, оскільки ритуали посвяти (*ініціація*) потребують значних витрат [7].

Проведений аналіз елементів наукового логіко-філософського та історико-генетичного знання доводить, що *прототипною моделлю* досліджуваного концепту є переживання циклічно-лінійного ходу часу як кругового обертання та руху вздовж прямої лінії, що сформувалось у результаті еволюції людської свідомості в умовах відповідних історично-суспільних обставин.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н. Д. Время: модели и метафоры. *Логический анализ языка. Язык и время* / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Яновская. М.: Индрик, 1997. С. 51–62.
2. Башкеева В. В. Возрастные парадигмы в русском художественном мышлении первой трети XIX века. *Логический анализ языка. Образ человека в культуре и языке* / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина. М.: Издательство «Индрик», 1999. С. 387–394.
3. Будур Н. Викинги. Пираты севера. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2005. 319с.
4. Вашкевич В. Наука як динамічна система знань: монографія. Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2014. 252 с.
5. Гак В. Г. Пространство времени. *Логический анализ языка. Язык и время* / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко. М.: Издательство «Индрик», 1997. 352 с.
6. Элиаде М. Аспекты мифа. М.: Академический проект; Парадигма, 2005. 224 с.
7. Королёва Гуля Феномен возраста: веб-сайт. URL: www.krugosvet.ru/articles/119/1011927/1011927/
8. Красных В. В. Коды и эталоны культуры (приглашение к разговору). *Язык, сознание, коммуникация: сб. статей* / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. М. : МАКС Пресс, 2001. Вып. 19. С. 5–19.
9. Ольсен Г. О. циклической и линейной концепциях времени в трактовке античной и раннесредневековой истории цивилизации. Вып. 2. М.: Наука.1993. 237 с.
10. Толстой Н. И. Времени магический круг (по представлениям славян). *Логический анализ языка. Язык и время* / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко. М.: Издательство «Индрик», 1997. С. 17–27.
11. Три и четыре. URL: https://www.e-reading.club/chapter.php/1022173/28/Edinger_-_Ego_i_Arhetip.html
12. Чупрына О. Г. Представление о времени в древнем языке и сознании: (На материале древнеанглийского языка). М.: Изд-во МПГУ, 2000. 152 с.

НАПРЯМ 10. ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Кузєбна В. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри прикладної лінгвістики

Черкаського державного технологічного університету

Грєчуха Л. О.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри прикладної лінгвістики

Черкаського державного технологічного університету

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ БЛОГУ

Виникнення Всесвітньої мережі, глобалізація та динамічний науково-технологічний розвиток внесли кардинальні зміни у культуру суспільства. Нова (віртуальна) реальність стала невід'ємною частиною життя сучасної людини. Можна стверджувати, що різкі зміни у науково-технічній сфері призвели до встановлення інтернет-культури та відповідної системи поведінки. Людство досягло нового ступеня у комунікації, яка відбувається за допомогою онлайн-ресурсів, соціальних мереж та блогів.

Все це спричинило кардинальні зміни у суспільстві, яке є головним рушієм прогресу. Зокрема, певні метаморфози відбулися і в процесі комунікації. Стрімкий розвиток Всесвітньої мережі спричинив формування нового виду спілкування, однією з найскладніших та багатофункціональних форм якої став блог [4, с. 128]. Це набагато спростило процес комунікації, який в умовах минулих часів міг тривати місяці або роки. Окрім того, ведення блогу дозволило користувачам вільно висловлювати власні думки, обмінюватися ідеями та шукати інформацію за заданою тематикою.

Беззаперечним залишається той факт, що поява Інтернету значно розширила межі комунікації й спричинила виникнення її нової форми із власними законами та особливостями. Новоутворене середовище спілкування стало важливим об'єктом наукових досліджень, зокрема у галузі лінгвістики. У зв'язку із широким використанням комп'ютерних технологій, актуальним є вивчення

інтернет-дискурсу та його проблематики. Новим напрямом у лінгвістиці, який займається дослідженням різноманітних аспектів функціонування інтернет-дискурсу є інтернет-лінгвістика.

Сучасні лінгвістичні дослідження присвячені різним сферам інтернет-дискурсу. Зокрема, вивченню специфіки блогу та мікроблогу присвячені праці таких дослідників, як Н. Ахренова, Т. Євсюкова, О. Жигаліна, Є. Савчук; вивченням специфіки мережових новин займаються В. Каптюрова, І. Карпа, Н. Коломієць; проблеми гендерних особливостей інтернет-дискурсу висвітлені у працях О. Горошко, Л. Компанцевої, О. Прохвачевої тощо. Слід наголосити, що важливим об'єктом лінгвістичних досліджень є гіпертекст, вивченню якого присвячені праці як вітчизняних (О. Галичкіна, І. Григоренко, А. Загнітко, С. Правкіна), так і зарубіжних дослідників (Дж. Конклін, Е. Чін, М. Чін'єллі).

В умовах постійного збільшення потоку інформації сучасна людина звертається до нових форм пізнання світу та комунікації. Завдяки необмеженому доступу до інформативного середовища в межах комп'ютерної комунікації, користувачі повинні адаптуватися до нових умов спілкування, використовуючи такі форми електронного дискурсу, як електронна пошта, електронний щоденник, блог, чат тощо.

Новий стиль та форма спілкування спричинила появу нових мовних засобів і трансформацію уже відомих. Таким чином, сленг, створений користувачами Інтернету, перейшов до розряду загальноновживаної лексики, а ігрові умови віртуального простору сприяють наближенню комунікації до гри, що на рівні мови репрезентується як тяжіння до манери усної розмовної мови.

Мовні особливості блогів зумовлені його жанровою специфікою: технічний аспект, асинхронна діалогічність, інтертекстуальність, візуальність, публічність та автентичність [4, с. 130]. Більшість блог-платформ надають користувачеві свободу висловлювання, певного регламентування зазнають блоги медійних ресурсів та організацій. Саме тому текстам блогів характерна персоніфікованість і неформальність, а також максимальна наближеність до розмовного стилю мовлення. Багато дослідників визначають мову блогу як усно-писемну, хоча вона знаходить відображення здебільшого в секції коментарів.

Тексти блогів відображають суб'єктивне бачення автора та насичені експресивними засобами в залежності від жанру блогу та сфери функціонування. Цілком виправдано видається точка зору

дослідниці засобів інтернет-комунікації О. Лутовинової, яка зазначає, що: «Аналізуючи щоденники з точки зору їх авторів, можна констатувати, що вони нічим не відрізняються від мови, характерної для інтернет-комунікації в цілому, зазнавши певних функціональних змін. Використання або нехтування тих чи інших мовних засобів та граматичних правил в межах конкретного блогу залежить лише від мовного смаку його автора» [3, с. 218].

Мова блогу має характерні ознаки на усіх мовних рівнях. Так, лексичний рівень відзначається «нетабуваною» та розмовною лексикою, мовними кліше, фразеологізмами, скороченнями та абрєвіатурами та певними відхиленнями від мовних норм. Задля надання емоційності блог-запису простежується тенденція використання розмовної лексики, жаргонізмів, вульгарізмів, стилістичних засобів, вигуків тощо.

На синтаксичному рівні можна спостерігати певний аграматизм, тяжіння до простих речень та стилістично-навантажених структур, а це окличні речення, еліпси, повтори, паралелізм, спонукальні конструкції, вставні одиниці, риторичні запитання. Хоча у медійних блогах автори синтезують нейтрально-стилістичні та експресивно-емоційні елементи, відповідаючи усій синтаксичній складності літературної мови [4, с. 129]. Додатковим засобом експресії та засобом впливу на реципієнта є присутність у заголовках блог-постів та безпосередньо у записах прецедентних текстів та імен. Вони можуть вживатися як в оригінальному, так і в трансформованому вигляді.

Для мови блогу характерною рисою є вживання неологізмів та слів іншомовного походження. Така тенденція простежується переважно у блогосферах українського та російського походження. У цьому випадку, відбуваються запозичення англійських неологізмів та лексем, які позначають певні реалії. Прикладом англіцизмів є такі слова: *забанити* (від англ. ban), *зафрендити* (від англ. friend), *запостити* (від англ. post), *репостнути* (від англ. repost) тощо. Однією з продуктивних англійських лексем є також *blog* (блогінг, блогер тощо), *web* (вебінар, веб-сайт, вебтренд).

Сучасні засоби комунікації можна вважати феноменом у житті людства, оскільки вони мають змогу впливати на мову як систему. Зокрема, завдяки Інтернету формується стиль комунікації, який поєднує усну й писемну мову, відповідно в сучасній мові з'явилося таке поняття, як спонтанність писемної мови [1, с. 22].

Сучасна писемна мова трансформується у повноцінну форму усної мови, набуваючи власних специфічних рис. Однією з таких рис є насичення мови лексемами, які належать до розряду табуованої лексики (наприклад, обценні лексеми (синоніми – нецензурні, ненормативні, лихослів'я), вульгаризмами, лайливі слова тощо). Цей процес має певну закономірність, адже усна мова, на відміну від писемної, більше насичена такою лексикою. Оскільки писемна мова набуває ознак і функцій усної, відповідно трансформується і писемний варіант мови. Використання обценної лексики у Мережі надзвичайно поширене, особливо це явище характерне для сучасних блогерів. Імовірно, використання подібних лексичних одиниць підпорядковане законам соціальної, гендерної диференціації, проте таку закономірність виявити на перший погляд надзвичайно складно, оскільки обценну лексику використовують у своїх блогах люди різного соціального статусу. Така диференціація потребує окремого дослідження.

Як зазначають С. Зайцева та Н. Левун, для блогерів, які є представниками засобів масової інформації, бізнес установ, органів державної влади та управління, не властиве використання обценної лексики. Це пояснюється тим, що «політика певної організації передбачає наявність на сторінках цієї організації високого культурного рівня» [2, с. 280]. Така лексична специфіка характерна для тексту у власне блогові періодичного видання чи сайту корпорації, проте вживання обценної лексики у секції для коментування дуже поширене.

Неможливо залишити поза увагою той факт, що мова блогів характеризується емоційністю й експресивністю. Емоційна насиченість такого спілкування має компенсаторний характер в умовах практично повної відсутності невербальних засобів передачі емоцій та опису емоційних станів. Зауважимо, що емоційна насиченість в цьому середовищі досягається за допомогою:

- графічних вербальних засобів (використання заголовних букв, повторення пунктуаційних знаків, смайлики та інше): YOU ARE A BASTARD!; CLEAN AFTER YOURSELF!; WAUUU!; WOW!;
- спеціальних програмних графічних засобів, прошитих в оболонці програмного забезпечення, наприклад «Емотікони» (коли графічне зображення «пики» (часто кольоровою), що виражає певну емоцію, додається до будь-якого текстового повідомлення або репліці) [5].

Оскільки, блоги концептуально письмові й медіально усні, тому для них характерним є використання смайлів, написання великими літерами, та інших засобів, що замінюють елементи невербального спілкування. З точки зору соціально-культурних і соціально-лінгвістичних аспектів можна констатувати, що сьгоднішня «освітня еліта» часто розглядає блог як негативне явище, тому що з'являється можливість публікувати різноманітний контент (статті, тексти, медіа тощо). Раніше таким привілеєм користувалися тільки засоби масової комунікації.

Таким чином, проаналізувавши мовні особливості блогу як сучасного ефективного засобу інтернет-комунікації, можемо зазначити, що комунікація в блогосфері характеризується такими рисами: 1) мова блогу є своєрідним синтезом різних типів дискурсу і мовних практик; 2) можливість використання гіперпосилань дозволяє читачеві не тільки слідувати авторському розгортанню тексту, а й здійснювати власну навігацію; 3) емоційність повідомлення досягається за допомогою різноманітних графічних засобів.

Список використаних джерел:

1. Гончаров В. П. Интернет как фактор трансформации культуры и личностной самореализации : философский анализ : автореф. дисс. ... канд. филос. наук : 09.00.13. Ростов-на-Дону, 2012. 26 с.

2. Зайцева С. В. Мовні особливості української блогосфери. *Український смисл*. 2016. С. 278–290.

3. Лутовинова О. В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса. Волгоград: Изд-во ВГПУ «Перемена», 2009. 477 с.

4. Матковська О. Перспективи лінгвістичних досліджень блогів. Видавництво Львівської політехніки. 2015. С. 128–131.

5. Мовні особливості інтернет-комунікації (на матеріалі блогів): веб сайт. URL: <https://ukrbukva.net/page,12,74711-Yazykovye-osobennosti-internet-kommunikacii-na-materiale-blogov.html> (дата звернення 14.01.2020).

Мельничук О. Д.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільно-гумітарних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія»

ТЕКСТ ЯК ЛІНГВО-КОГНІТИВНИЙ ФЕНОМЕН

Деякі останні десятиріччя були окреслені ретельною увагою до тексту як до найвищої та найголовнішої лінгвістичної одиниці. Прагнення науковців пояснити мову як глобальне явище визначає роль тексту як одного з основних об'єктів лінгвістичної теорії, розкриває причину інтересу до вивчення його різних аспектів і властивостей: конститутивних (Воробійова О.П.), стилістичних (Мерфі Т.П.), психолінгвістичних (Залевська А.А.), когнітивних (Бехта І.А.), комунікативних (Колгаєва І.М.). Вивчення художніх текстів дозволяє досліджувати розвиток мовленнєвої діяльності людини на різних етапах її існування, у художніх текстах об'єктивуються знання про культурно-мовний рівень відповідної епохи.

Текст/дискурс є найбільш складним та суперечливим рівнем мовної системи, адже саме в ньому сходяться і взаємодіють усі інші рівні цієї системи, мобілізуються й актуалізуються всі основні функції мови – насамперед гносеологічна (когнітивна) та комунікативна (дискурсна) [1]. Звернення до тексту є неминучою умовою, яка забезпечує його життя і творить його історію. Актуальною проблемою сучасної когнітивної лінгвістики є вивчення фрагментів картини світу через призму свідомості мовців. Нині це питання є особливо перспективним на рівні художнього дискурсу в контексті системного аналізу мовлення персонажів (персонажного дискурсу). Вивчення когнітивних аспектів тексту дає змогу перейти від констатації факту про роль загального фонду знань у спілкуванні людей до опису різних систем індивіда, які забезпечують правильну комунікацію [2, с. 57].

Художній текст є обов'язковою складовою численних типологій тексту, однак залишається поза межами однозначного тлумачення. Властивості тексту як «логосу, що розвивається», надає йому значення інтелектуального пристрою, робить його повноцінним учасником спілкування, сприяє спілкуванню між аудиторією та культурною традицією. Це багатозначне та семантично неоднорідне утворення, пов'язане із зовнішнім контекстом. Складний художній

світ насичений множиною смислів і для виявлення цих смислів необхідно, щоб мовна особистість читача інтегрувалася в систему тексту, що створюється іншою мовною особистістю – автором. Так, лінгвістика тексту виходить на перетин суміжних наук – когнітивної лінгвістики, наратології, теорії комунікації.

Текст як об'єкт лінгвокогнітивних досліджень, пов'язаний з вербальною репрезентацією знань. Текстові розвідки в річищі когнітивної лінгвістики передбачають вихід за межі системи вербальних відношень і врахування соціологічних, психологічних та інших даних, що супроводжують створення й функціонування конкретного тексту. Це означає взаємодію мовних і енциклопедичних знань людини та впорядкованість їх зберігання у певних формах репрезентації.

Звернення до когнітивних основ набуття й презентації суспільних та індивідуальних знань позначило інший підхід до проблеми існування об'єктивної реальності художнього тексту: за основу береться не прямий виклад матеріалу, а його розподіл і збереження у ментальних структурах. Різноманітність поглядів на сутність текстових концептів надає їм можливості залучатися до різних галузей знань та корелювати з низкою значень. Розгляд текстових концептів з позицій когнітивної лінгвістики означає процес пізнання на основі розкриття системних мовних або мовленнєвих зв'язків. Урахування таких зв'язків зумовлює вихід текстових концептів у категоріальну сферу інформативності, їм надаються характеристики змістово-концептуальної інформації, тематичних сіток, топіків [6]. Текстові концепти визначаються як поняттєві елементи, тобто ментальні одиниці, що не містяться безпосередньо ні в мовній, ні в ментальній сферах, а подаються у формі умовної дослідницької одиниці, скерованої на комплексне вивчення мови, свідомості, культури.

Проблема вивчення текстових концептів пов'язана також із дослідженням семантики тексту, що зводиться до «скрупуюваних» пошуків засобів вираження концепту, який концентрує у собі результати авторського опанування дійсності і пропагує їх читачеві [8, с. 76]. З одного боку, концепт є відправним моментом у породженні тексту, глибинним змістом, згорнутою змістовою структурою тексту, що є втіленням інтенції автора. З іншого боку, – це утворення, яке є кінцевою метою при його сприйнятті.

Концепт є основою складної синтетичної конденсації та когнітивного опрацювання цілісної інформації, беручи до уваги

інтенції для автора і розуміння для читача [9, с. 210]. Відтак текстовий концепт – це розумове утворення, що виникає в свідомості, коли об'єкт реальної дійсності описується мовними засобами у формі тексту.

Зміст тексту пов'язаний з його поверхневою структурою і зосереджений в глибинній структурі, яка є багатомірною та імпліцитною. Правомірною є теза про існування концептуального простору тексту, який інтегрує значимі в тексті поняття, що слугують реалізації авторських цілей і задуму: культурні (добро, зло, істина), ідеологічні (справедливість, патріотизм) та антропоцентричні концепти. Базова роль концептів у текстопобудові надає їм особливого статусу в семантичній і логічній структурі художнього тексту. Залежність логіко-семантичної структури тексту від його комунікативної спрямованості визначає вибір мовних засобів, які використовуються у художньому творі при розгортанні текстових концептів, що зумовлюється зв'язками глибинного та поверхневого текстових рівнів [7].

Художні концепти є інструментом, що дозволяє розглянути в єдності художній світ твору і національний світ культурно-етнічної спільноти. Саме художній концепт характеризує авторський вибір концептуальних пріоритетів і формує індивідуально-авторську картину світу в художньому творі.

Протиставлення концептуального і семантичного рівнів тексту є результатом дослідження художньо-естетичних концептів. Серед типів художньо-естетичних концептів перспективними для вивчення, інтерпретації, уживання у перекладацькій практиці є категорійні (об'єктивні) концепти, концепти літературно-художнього напрямку (риторичності, текстуальності, поетичності) та концепти стереотипів літературно-художньої поведінки та маніфестації задуму автора-письменника (суб'єктивні концепти – відсторонення, свідомість, перцептуалізація). Вони зафіксовані у семантиці різнорівневих мовних одиниць художнього тексту. З позиції концептуалізації вони, з одного боку, формують ту понятійну мережу (каркас) для розподілу всього концептуального матеріалу, який мовно об'єктивований, а з іншого боку, сприяють вербалізації розпредметнення художніх та естетичних смислів художніх творів конкретного літературного напрямку [3].

У розумінні понять «дискурс» та «текст» ці явища співвіднесені між собою у процесуально-результуючий спосіб: дискурс постає як явище діяльнісне, динамічне, пов'язане з

продукуванням реального мовлення, – а текст як продукт мовлення, що має завершену й зафіксовану форму. При цьому вони виявляються пов'язаними між собою відношенням реалізації: дискурс матеріалізується у тексті/текстах, а текст постає як будівельний матеріал дискурсу.

Когнітивний підхід у вивченні семантики тексту пов'язує з ментальною презентацією дійсності та тих структур знання, зокрема знання про невербальну комунікацію, які втілюються у художніх текстах. Так, світосприйняття носія мови відбивається, перш за все, у тексті як різновиді семіотичної системи, головна гносеологічна функція якого бути засобом вираження знань про об'єктивну реальність [5]. Текст називають однією з форм закріплення когнітивного та соціально-історичного досвіду соціуму [4]; він є аргументом, за допомогою якого змінюється картина світу у свідомості людини.

Отже, лінгво-когнітивний підхід до дослідження текстів виявляє знання, яке міститься у текстах, оскільки будь-який з текстів призначений для фіксації й передачі інформації. Структуроване та актуалізоване за допомогою мовних засобів знання про світ, становить важливий смисловий прошарок художніх текстів.

Список використаних джерел:

1. Бехта І. А. Аспекти дискурсного аналізу художнього твору // Слов'янський вісник : зб. наук. праць. Рівне : РІСКСУ, 2006. Вип. 6. С. 7-13.
2. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі. Київ: Грамота, 2004. – 303 с.
3. Бехта І.А. Художньо-естетичні концепти англomовного літературно-художнього твору модернізму // Вісник СумДУ. Серія Філологія. № 1, 2007. Том 1. С. 119-120.
4. Гетьман З. О. Текст як інформаційна мовленнєва одиниця // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Вип. 2. К. : КДЛУ, 1999. С. 40.
5. Залевская А. А. Текст и его понимание / А.А. Залевская. Тверь: Тверской гос. ун-т., 2001. 177 с.
6. Кагановська О. М. Концептуальне бачення художнього тексту у світлі сучасних лінгвістичних теорій , 1999. № 461. С. 85.
7. Красных В. В. От концепта к тексту и обратно // Вестник Москов. ун-та. Серия «Филология», 1998. № 1. С. 60-61.

8. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.

9. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. Киев: ЦУЛ, «Фитосоциоцентр». 2002. 336 с.

Руденко М. Ю.,

*старший викладач кафедри германської та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

КЛАСИФІКАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ДІАЛЕКТІВ У РОЗВИТКУ

З погляду на дослідження соціальних діалектів важливими видаються питання їх класифікації й диференціації. Тим більш, що в багатьох мовах соціальні діалекти мають свої особливості й інтерпретуються неоднозначно.

По суті одну з перших класифікацій соціальних діалектів здійснив Дж. К. Хоттен (1859). Автор виділив сленг, що використовується «суспільством» (не називаючи його загальним сленгом), і спеціальний сленг (сленг різних професій, занять і груп) [1, р. 54–87].

Розвиваючи думку Дж. К. Хоттена щодо наявності сленгу всіх шарів суспільства і сленгу різних професій, занять і груп, А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) також відмітили наявність «загального сленгу», називаючи його терміном *general slang*; зазначили, що кожна професія або заняття мають свою «мову», яку не треба змішувати з відповідним «технічним вокабулярієм» [2, р. vii].

Один з перших, хто в залежності від основних функцій (комунікативної, конспіративної й експресивної) розділив соціолекти на аргю, жаргони і сленг, був О. Есперсен (1925). На жаль, закріплення за кожним лексичним шаром певного терміна не було проведено до кінця.

Е. Партрідж [3, р. 143] виділяє «стандартний сленг» (Standard Slang), що вживається тими, хто розмовляє на стандартній англійській мові (Standard English). Стандартний сленг протиставляється професійним і груповим формам сленгу – «спеціальним» або «галузевим сленгам» (special or departmental slangs); при цьому останні відділяються від «професійних» або «технічних жаргонів» (professional or technical jargons) на тій

підставі, що стандартний сленг відомий більшості носіїв англійської мови, у той час як спеціальні сленги вживаються тільки їх власними носіями [4, с. 179].

На думку О. Д. Швейцера (1983), у США соціальні діалекти представлені професійними діалектами, груповими (корпоративними) жаргонами, а також жаргонами (арго) декласованих елементів суспільства. Автор підкреслює, що в англійській лексикологічній традиції ці мовні підсистеми звичайно включаються в поняття *сленг*, або, точніше, *спеціальний сленг* (*special slang*), протиставлений *загальному сленгу* (*general slang*), що належить до загально-вживаного просторіччя. Як видно, О. Д. Швейцер розуміє термін *спеціальний сленг* широко.

Американський дослідник Брендер Меттьюз (1893) поділяє сленг на чотири широких класи, абсолютно різних за походженням і значенням: два низьких і два високих. До лексики низьких класів відносить: 1) лексеми з мови злодіїв (кент), 2) сленг людей з витонченим смаком, що вживають швидкоплинний популярний сленг, який швидко виходить з використання. Це правдивий сленг, але не дуже дотепний. До лексики високих класів відносить лексеми: 1) з відродившихся старих і забутих фраз і слів, 2) з нових слів і фраз, часто енергійних і виразних, але котрі ще не увійшли міцно до мови. Два останніх класи послугують поповненню і оновленню словникового складу [3, р. 10].

С. Б. Флекснер (1975) у лінгвістичному аспекті виділяє в лексичній системі американського варіанта англійської мови п'ять рівнів, серед них: 1) стандарт, 2) колоквіалізми, 3) діалекти, 4) кент, жаргон і арго, 5) сленг. Кент, жаргон і арго розглядаються і визначаються автором як слова і вирази, притаманні особливим групам населення. Сленг походить з кенту, жаргону і арго і повністю зрозумілий тільки тим, хто його створює [4, с. 180].

Чітко розмежовує поняття *кент*, *жаргон* і *сленг* Джулі Коулман (2012).

Як бачимо, навіть самі англісти класифікують соціальні діалекти в англійській мові зі значними розбіжностями.

У німецькій лінгвістиці перша систематизація спеціальних мов була представлена в 1909 р. Г. Гіртом. Автор виділяє чотири групи мов (жаргонів): 1) професійні мови (*Berufssprachen*): мова селян, мисливців, гірників, ремісників, купців, моряків, солдат, злочинців, мова філософії, математики, граматики; 2) мови станів (*Standessprachen*): мова релігії, юриспруденції, канцелярська мова,

мова поетів; 3) мова статі (Geschlechtssprachen): жіноча мова, чоловіча мова; 4) мови вікових класів (Sprachen der Altersklassen): мова годувальниць, молоді, школярів, студентів. Притім студентській мові дослідник надає особливого значення, уважаючи її одночасно мовою певного вікового класу й певного стану [5, s. 244].

У літературі з богемістики загальний підхід до сленгу розвивається в напрямку диференціації сленгу на професійний і за родом занять (груповий) [6, с. 132].

В індонезійській мові М. Х. Ефенді (2011), А. Вуландарі (2016) виділяють наступні соціальні діалекти: jargon, slang, argot, ken (cant).

У 60-і рр. ХХ ст. класифікацію соціальних діалектів у залежності від їх природи, призначення, мовних ознак і умов функціонування запропонував В. Д. Бондалетов. До соціальних діалектів науковець відносить: 1) власне професійні «мови» (точніше – лексичні системи), наприклад, рибалок, мисливців, гончарів, деревообробників, шаповалів, шевців, а також інших промислів і занять; 2) групові, або корпоративні жаргони, наприклад, учнів, студентів, спортсменів, солдат та інших, головним чином молодіжних колективів; 3) умовні мови (арго) ремісників-заробітчан, торгівців і близьких до них соціальних груп; 4) жаргон (арго) декласованих. У цій класифікації вперше розмежовано умовні мови (арго) і жаргон декласованих як два різних типи соціальних діалектів, оскільки вони визвані до життя різними соціальними причинами і мають різне призначення [7, с. 69–70].

Л. А. Грузберг (1989) і Т. І. Єрофеева (1991) вважають, що до сфери соціальної діалектології входять такі форми спілкування, як професійні мови, жаргон і арго, де простежується тісний взаємозв'язок і взаємозалежність поміж мовцем, який відноситься до того або іншого мовного колективу, і його мовою.

М. І. Солнишкіна, Ч. Р. Зіганшина, Л. М. Гараєва (2014) пропонують свою, авторську класифікацію соціолектів, в основу якої покладені параметри відкритості/закритості товариства і кодифікованості/некодифікованості використовуваного мовного матеріалу. Зазначена класифікація включає наступні форми існування мови: професійні мови, жаргони (у відкритих товариствах), коди (шифри) спецслужб, арго (у закритих товариствах).

Є. В. Метельська (2012) відмічає, що на думку багатьох ведучих фахівців в області субстандартної теорії (М. О. Грачов, В. П. Коровушкін, В. М. Мокієнко, Т. Г. Нікітіна, Г. В. Рябичкіна

та ін.), найбільш актуальними, розповсюдженими і часто вживаними компонентами субстандартного лексичного шару, які в найбільшій степені відображують образ життя і внутрішню ієрархічну структуру дискурсивного товариства, його соціальні ознаки, сучасні тенденції лексики і мовної поведінки, є категорії *арго/argot*, *жаргон/jargon*, *сленг/slang*.

В українській лінгвістиці погляди науковців на класифікацію соціальних діалектів певною мірою розрізняються. І. Г. Матвіяс (1990) під соціальними діалектами розуміє професійні говори і жаргони або арго. Л. О. Ставицька (2005) вважає найприйнятнішою термінологічно-поняттеву парадигму соціальних діалектів: *арго*, *жаргон*, *професійний жаргон*, *сленг*. Ю. Л. Мосенкіс (2007), проаналізувавши поняття *арго*, *жаргон*, *сленг*, наведені Л. О. Ставицькою (2005), зазначає, що науковець пропонує не лише якісне, а й певною мірою кількісне розрізнення понять *арго* – *жаргон* – *сленг* (відповідно закрита, напіввідкрита й відкрита підсистеми, різна міра професіоналізації, що спадає в ряді від арго до сленгу).

Безсумнівно, наведені погляди на класифікацію і диференціацію соціальних діалектів далеко не вичерпані і свідчать про їх різноманітність. На наш погляд, найприйнятніша термінологічно-поняттева парадигма соціальних діалектів: *арго*, *жаргон*, *професійний жаргон*, *сленг*. Соціальні діалекти, питання їх класифікації і диференціації представляють у подальшому багатий матеріал для дослідження.

Список використаних джерел:

1. Hotten J. C. A dictionary of modern slang, cant and vulgar words, used at the present day in the streets of London. London : John Camden Hotten, Piccadilly, 1860. xvi, 300 p.

2. Barrère A., Leland C. G. A Dictionary of slang, jargon, and cant, embracing English, American, and Anglo-Indian slang, Pidgin English, tinkers' jargon and other irregular phraseology. With a new Introduction by Eric Partridge : in 2 vol. The Ballantyne Press. MDCCCLXXXIX. Republished by Gale Research Company. Detroit : Gale Research Co., Book Tower, 1967. Vol. 1. P. v–xi, xiii–xxiii.

3. Partridge E. Slang to-day and yesterday. London : Routledge & Kegan Paul LTD, 1954. ix, 476 p.

4. Рябичкина Г. В. Проблемы субстандартной лексикографии английского и русского языков: теоретический и прикладной

аспекты : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.20. Пятигорск, 2009. 503 с.

5. Hirt H. *Etymologie der neuhochdeutschen Sprache*. München : Beck sche Verlagsbuchhandlung, 1909. XV, 404 s.

6. Губачек Я. О традиции в изучении сленга в чешском языке. *Вопросы языкознания*. Москва : Наука, 1980. № 2. С. 127–135.

7. Бондалетов В. Д. *Социальная лингвистика : учебное пособие*. Москва : Просвещение, 1987. 160 с.

НАПРЯМ 11. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Вакулович Л. Л.,

*викладач кафедри української та іноземних мов
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

МОВА ЗМІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ

Можливості впливу засобів масової комунікації (ЗМК) на свідомість людей, зокрема й на їхню мовну свідомість, важко переоцінити. Проявляється цей вплив і через висловлювані думки, і через саму мову ЗМК – через її якість, вибір мовних засобів, а в мовно неоднорідному суспільстві – і через вибір мови віщання. У сучасних умовах засоби масової інформації, зважаючи на суспільну важливість, масовість та доступність, мають величезний вплив на духовні процеси, що відбуваються в суспільстві. Залучаючи громадян до інформаційних відносин, ЗМІ формують певні ціннісно-сміслові моделі для засвоєння суспільством і таким чином змінюють аксіологічну картину соціуму.

Здатність швидко охоплювати найбільш широкі аудиторії дає можливість сучасним мас-медіа трансформувати традиційну систему духовного виробництва в певному напрямі, з приводу чого в розвинутих суспільно-політичних системах панує теза, що той, хто володіє засобами масової інформації, володіє громадською думкою [4, с. 12].

Потреба у вивченні сучасних тенденцій розвитку української мови, питань мовної культури, виховання мовної свідомої особистості визначає актуальність досліджень науковців мовно-стилістичних особливостей публіцистичного стилю, зокрема стилю масової інформації, оскільки на сьогодні – це чи не найпотужніше джерело формування інноваційного словника, розвитку норм літературної мови, її комунікативних ознак, і для багатьох мовців – це своєрідний освітньо-навчальний канал, що здатен забезпечити потреби у формуванні умінь та навичок правильного, грамотного користування мовними ресурсами.

Професор О. Пономарів зазначає: «З розширенням функцій української літературної мови зростає потреба підвищувати культуру спілкування. Певна річ, усі відразу не можуть заговорити добірною мовою. Однак є люди, які не мають права на помилки (актори, лектори, диктори та інші працівники радіо та телебачення, вчителі, викладачі, науковці), бо їхнє слово мусить бути взірцем для решти громадян України» [2, с. 12].

Телебачення, порівняно з іншими засобами масової інформації, значно більше може впливати на формування культури мовлення, оскільки охоплює широку аудиторію, усі сфери життя, популяризує новітні входження, формує мову, тож, вочевидь, через телефір повинна вестися активна пропаганда української мови. Як зазначає науковець О.А. Стишов, мовна практика ЗМІ виходить на перше місце в процесах формування, творення і поширення нових виражальних засобів, функціонального перегрупування лексики, а найголовніше – витворення і закріплення нових мовних норм [5, с. 34], адже рівень запроваджених мовних норм через особливості впливу на слухача та телеглядача в цих видах ЗМІ є значно вищим, ніж вплив друкованої періодики [5, с. 41].

Особливо важливим є вплив ЗМІ на формування національної свідомості, оскільки вони виступають вагомим засобом створення історико-культурного інформаційного простору держави, який, по суті, є тим духовно-ідеологічним цементом, що скріплює народ у політичну націю. Відомий фахівець у галузі масових комунікацій В.Лизанчук зазначає: «...людські спільноти творяться мережами інформаційних комунікацій, через які передається необхідна державно-політична, суспільно-економічна, ідеологічна, історична, етнічна та інша інформація. Національна мережа засобів масової комунікації – це один із «трьох китів», на якому базується державна самосвідомість, поряд з національною інтелігенцією та національною політичною елітою» [1, с. 75].

Сучасна культурна реальність в Україні характеризується зростанням впливу засобів масової інформації. ЗМІ в даний час мають великий вплив на культуру. У цьому впливі є свої позитивні і негативні сторони. Наприклад, підвищення рівня освіти все більш широких верств населення тісно пов'язане із зародженням ЗМІ, тобто із зростанням тиражів друкованого слова – книг, а потім журналів і газет. Але, в той же час, розширення сфери контакту населення з мистецтвом і наукою за допомогою ЗМІ викликало

цілий комплекс наслідків і для всіх соціальних верств і для самої культури.

Діяльність ЗМІ робить виключно великий вплив на життя суспільства в цілому, на соціально – психологічний і моральний вигляд кожного з членів цього суспільства. ЗМІ як один із суб'єктів ідеології, діють на ідеологічні процеси. З одного боку вони допомагають розповсюдженню інформації, затверджують свободу слова. З іншого боку – для них характерна маніпуляція громадськістю та їх підсвідомістю [6, с. 16].

Протягом останніх років не можна не відзначити тенденцію щодо зростання кількості саме українськомовного телевізійного продукту. Утім, проблема полягає в тому, наскільки ця рідна мова відповідає елементарним літературним нормам, іншими словами, наскільки вона є якісною та повноцінною. Адже порушення загальноприйнятих правил, м'яко кажучи, паплюжить нашу мову, перетворює її на суржик або на пародію.

Останнім часом мовну проблему на українському телебаченні і в радіоефірі досліджують і обговорюють на різних рівнях. Журналісти, письменники, громадські діячі у своїх виступах, статтях, закликають ужити конкретних заходів для виправлення конкретної ситуації з українською мовою в телепросторі. Час від часу лунають заяви політиків, урядовців з висловами занепокоєності ситуацією.

Цінності культури завжди були і залишались вищими цінностями. Цим і пояснюється широка увага до питань культури взагалі. Отже культура – це наше майбутнє. А втім, на думку мовознавців, найнебезпечнішим є те, що «калічена» українська транслюється на багатомільйонну аудиторію. Глядачеві нав'язують українську мову (якщо її можна назвати українською) досить низького гатунку.

Отже, засоби масової інформації реалізуючи свої функції у процесах формування національної свідомості, виступають потужним засобом повернення суспільства до своїх базових цінностей, ідентичних й адекватних уявленням, звичаям, традиціям, менталітету, багатовіковому культурно-історичному досвіду народу.

Список використаних джерел:

1. Лизанчук В. Феномен невмирущості нації. Наукові записки АН ВШ України. 2004. Вип. 6, 9-29. С. 74-81.

2. Пономарів О. Культура слова : мовностилістичні поради : навч. посіб. К. : Либідь, 2001. 240 с.
3. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. К.: Либідь, 2013. 359 с.
4. Регіональні версії української національної ідеї: спільне і відмінне: зб. ст. К.: Світогляд, 2005. 186 с.
5. Стишов А.О. Українська лексика кінця ХХ століття: (на матеріалі мови засобів масової інформації). 2-ге вид., переробл. К.: Пугач, 2005. 388 с.
6. Чиж І. В. Україна: шлях до інформаційного суспільства. К.: Либідь, 2004. С. 16.

Жидких М. О.,

6 курс, 061-21м

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Науковий керівник: Казарін В. П.,

доктор філологічних наук, професор,

в.о. ректора

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ВИСВІТЛЕННЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ СІЧЕНЬ-БЕРЕЗЕНЬ 2015 РОКУ НА ПРИКЛАДІ ТЕЛЕКАНАЛІВ «ІНТЕР» ТА «1+1»

П'ять років тому представники засобів масової інформації України вперше за роки незалежності змушені були висвітлювати тему збройного конфлікту на території Донбасу. Спочатку українські журналісти писали тільки безпосередньо про те, що відбулося у прифронтовій зоні, але з часом акценти змістилися із теми збройного конфлікту на методи його вирішення в площині внутрішньої політики та геополітики.

В порівнянні з світовим досвідом, для України ця тема та проблема нові. Зокрема, поняття збройного конфлікту та його відмінності від поняття війни описали знані іноземні науковці, проаналізувавши причини збройних конфліктів та способи їх запобігання – З. Бжезінський, Дж. Джоулвен, Г. Кіссинджер, Дж. Кеннан, Дж. Мак-Конелл, Дж. Робертсон, С. Гантінгтон та інші [Безкоровайний 2014, с. 117].

Кодекс етики українського журналіста ґрунтується на дотриманні двох стандартів:

- баланс думок і точок зору;
- оперативність інформації. [Журналістика в умовах конфлікту 2016, с. 38].

У 2015 році задля забезпечення дотримання професійних стандартів журналістики під час висвітлення теми збройного конфлікту на Сході України, потрібне було визначення найбільш проблемних загроз свободі слова через виклики воєнного часу, а також розробка загальних форм державного регулювання свободи слова, можливих за умов збройного конфлікту. Журналістам не вистачало рекомендацій стосовно запобігання мови ворожнечі, розробка спеціальних критеріїв та індикаторів роботи працівників мас-медіа.

Українські журналісти активно висвітлювали тему збройного конфлікту у своїх виданнях. Передусім, це були матеріали про те, що саме відбувається у прифронтовій зоні, яким чином відбувається мобілізація, розповідали історії окремих бійців та волонтерів. Коли конфлікт після подій у Донецькому аеропорту, під Дебальцево та Іловайськом знову перейшов у пасивну фазу, журналісти частіше звертали увагу на внутрішньо переміщених осіб.

Дослідник Г. Луцишин вважає, що «розвиток і ескалація збройних конфліктів залежать від багатьох чинників, зокрема:

- конфлікт виникає як продовження давнього конфлікту;
- нестабільна політична система;
- нерівномірний розподіл грошових коштів та бідність;
- опір авторитарним або деспотичним правителям й антидемократичному режиму;
- порушення чи ігнорування прав людини і громадських свобод;
- мілітаризація держави і суспільства, вільний доступ до зброї;
- порушення прав національних, етнічних і релігійних груп у державі;
- сепаратистські тенденції, направлені на руйнування цілісності держави» [Луцишин 2014, с. 132].

Після першого року збройного конфлікту на території Донбасу журналісти зводили інформацію про події на Донбасі до відомостей від генштабу ЗСУ стосовно кількості вбитих, поранених та власне здійснених обстрілів. Натомість, акценти змістилися на

політичні способи вирішення конфлікту. Зокрема, журналісти писали про Мінські угоди.

Українські представники медіа не мали достатньо досвіду в сфері висвітлення конфлікту до його початку в 2014 році на територіях Донбасу та Криму.

Збройний конфлікт на території України триває з 2014 року та пов'язаний з двома основними подіями: анексією півострова Крим та захопленням адміністративних будівель сепаратистами на території Донецької та Луганської областей. Ці події та їх висвітлення в медіа стали темою дослідження. Об'єктом дослідження є збройний конфлікт в Україні в період з січня по березень 2015 року. Предметом дослідження є висвітлення збройного конфлікту на Донбасі у визначений період часу в контексті інформаційних випусків новин «ТСН. Тиждень» на телеканалі «1+1» та «Подобиці тижня» на телеканалі «Інтер».

Мета роботи – дослідити, яким чином українські журналісти висвітлювали тему збройного конфлікту на території Донбасу. Звертається увага на період підписання Мінських угод в 2015 році. Реалізації мети можлива через виконання завдань: структурувати хронологію подій, пов'язаних із збройним конфліктом на Донбасі в період з січня по березень 2015 року; здійснити моніторинг дотримання професійних журналістських стандартів при висвітленні теми збройного конфлікту в підсумкових випусках «Подобиці тижня» на телеканалі «Інтер»; відстежити фактор емоційності при висвітленні збройного конфлікту в підсумкових випусках «ТСН. Тиждень» на телеканалі «1+1».

У дослідженні використано два типи контент-аналізу: кількісний, якісний. Виокремлено такі складові повідомлень в сюжетах новин: тональність, унікальність, характер згадувань, жанр, візуалізація.

Матеріалом дослідження висвітлення теми збройного конфлікту на Сході України в засобах масової інформації стали підсумкові інформаційні програми на телеканалах «Інтер» та «1+1». Зокрема, методом контент-аналізу виокремлено сюжети, що стосувалися теми збройного конфлікту в інформаційних програмах «ТСН. Тиждень» та «Подобиці тижня».

Усі сюжети під час випусків новин «ТСН. Тиждень» та «Подобиці тижня» було проаналізовано за такими категоріями: новини стосовно обстрілів в зоні АТО, новини про полонених та політ'язнів в зоні АТО, новини про Мінські угоди та їх дотримання,

новини стосовно переговорів у «нормандському форматі», прями включення із зони бойових дій, новини про вимушених переселенців із території Донбасу та Криму, новини про допомогу військовим, які брали участь в АТО, новини про мобілізацію, новини про механізми гібридної війни, новини, в яких демонструвалася позиція бойовиків, новини про волонтерів, а також інші новини, що тим чи іншим чином дотичні до теми збройного конфлікту.

Випуски новин «Подобиці тижня» виходили збалансовані та в більшості випадків відповідали журналістським стандартам. Диференційна особливість – протягом одного випуску глядачам пропонували кілька інтерв'ю з гостями зі студії. Недолік – гостями в більшості були представники політсили «Опозиційний блок». Випуски «ТСН. Тиждень» вирізнялися надмірною емоційністю та використанням мови ворожнечі при номінації іншої сторони конфлікту.

В результаті проведеного дослідження вдалося визначити, що інформаційні програми «ТСН. Тиждень» («1+1») та «Подобиці тижня» («Інтер») мають як спільні, так і диференційні особливості в аспекті висвітлення теми збройного конфлікту на території Донбасу.

Отримані результати можуть бути використані при подальшому вивченні впливу інформаційних телевізійних випусків новин на суспільство протягом всього часу збройного конфлікту на Сході країни та заслуговують більш детального та глибокого вивчення в нових наукових розвідках. Доцільно провести компаративний аналіз висвітлення збройного конфлікту на рейтингових українських телеканалах, порівнявши їх із аналогічними програмами на закордонному телебаченні.

Отже, дослідивши висвітлення збройного конфлікту в Україні січень-березень 2015 року на прикладі телеканалів «Інтер» та «1+1», можна зробити висновок про неоднорідність і неоднозначність презентації подій зазначеного періоду на вказаних телеканалах.

Результати дослідження дають змогу розширювати вивчення впливу інформаційних телевізійних випусків новин на суспільство протягом всього часу збройного конфлікту на Сході країни та заслуговують більш детального та глибокого вивчення в нових наукових розвідках. Доцільно також провести компаративний аналіз висвітлення теми збройного конфлікту на території Донбасу на рейтингових українських телеканалах, порівнявши їх із аналогічними програмами на закордонному телебаченні. Зокрема, в Російській Федерації, Польщі, Німеччині, Франції та США.

Список використаних джерел:

1. Бескоровайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. Юридична наука. 2014. № 3. С. 116–126.
2. Говард Р. Журналістика конфлікту. URL: <http://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csjhandbook-2004.pdf>
3. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 128–133.

Левченко Т. М.,

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

СУРЖИК ЯК ЗАСІБ ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЇ ТЕКСТІВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Початок ХХІ ст. характеризується зміною мовних смаків у носіїв мови, які відзначаються відмовою від певних стереотипів і штампів, прагненням відшукати нові засоби вираження, насичені образністю, емоційністю й відповідною тональністю. Журналістські матеріали, інформуючи адресата про навколишній світ і прагнучи сформувати в нього прогнозоване ставлення до певної інформації, впливають на емоційну сферу, викликають певні психологічні реакції.

Функціонування мовних одиниць у текстах певного комунікативного призначення привертає до себе увагу сучасної мовознавчої науки. У руслі цього інтересу знаходиться й проблема вивчення функціонального аспекту мовних одиниць, що передбачає врахування не лише структурно-семантичних, а й комунікативно-прагматичних властивостей у текстах публіцистичного стилю.

Актуальність дослідження категорії оцінки зумовлена їх значним семантико-стилістичним потенціалом у структурі україномовних засобів масової комунікації, їх когнітивними, дискурсними та ергономічними можливостями під кутом зору взаємодії мовних явищ із явищами інших наукових сфер – філософської, соціальної, психологічної тощо.

Експресія в газетному мовленні має своєрідний, особливий характер – підкреслено соціальний, тому вона, насамперед, виразна, цілеспрямована, емоційно-оцінна [1, с. 79]. Журналіст вибирає з-поміж величезного розмаїття мовних одиниць тільки ті, які, на його думку, найбільшою мірою сприяють розв'язанню комунікативного завдання і відповідним чином впливають на адресата. Вони протиставляються стилістично нейтральним і надають мові емоційного забарвлення.

Найчастіше у розвитку сучасного публіцистичного дискурсу виділяють тенденції до комунікативної загальнозначущості, особливий характер експресивності, увиразнення, оновлення, урізноманітнення газетного мовлення, що зумовлене потребою зацікавити реципієнта, зробити повідомлення інформативним, актуальним для нього, вплинути на його емоції та почуття, викликати потрібні асоціації. Саме тому мова газет постійно потребує нових емотивно-експресивних одиниць [1, с. 78].

Серед емотивної лексики з негативною оцінкою трапляються слова, які відносяться до так званого зниженого стилістичного плану: діалектизми, сленгізми, жаргонізми, вульгаризми, суржикізми. Використання таких слів у мовленні, зумовлено певною прагматичною метою: з їх допомогою відтворюється жвавість та наочність живого мовлення. Серед слів зниженого регістру є значна кількість з негативною емотивною оцінкою. Груба, вульгарна й нецензурна лексика використовується у відповідних їй мовленнєвих ситуаціях. Емотивні висловлювання негативною оцінки у мовленні репрезентовані граматичними структурами, що виражають почуття прикрості, обурення, докору, засудження тощо. Такі почуття викликані, безпосередньо, чи структурою речення, чи її лексичним наповненням.

Часто уживаними у мові газет стають суржикізми, автори широко використовують їх в різних жанрах публіцистики. Більше того, вони активно послуговуються суржикізмами, які виділяють лапками, таким чином наголошуючи, що літературні норми порушено зумисно. Негативні процеси, що відбуваються у суспільстві, і диктують журналістам, якими стилістичними прийомами користуватися, щоб донести до читача відповідну думку про певні події, напр.: *дружбанчик* (рос.) – *дружбанчік* (сурж.) – *товаришок* (укр.), пор.: *«Таня була найкраща подруга мого сина Романа, разом ходили в дитячий садок, навчалися в одному класі. Називали одне одного «дружбанчіками». Він любив її за вміння почути й*

підтримати, – говорить Наталія Однороженко. – Таня була дівчиною з чистою і світлою душею. Завжди усміхнена і привітна. Мала багато друзів. Любила червоні троянди. Вміла робити гарні зачіски, смачно готувала» («Газета по-українськи», 2.07.2019).

В умовах масової українсько-російської двомовності лексика є тим рівнем, на якому найвиразніше виявляється так звана негативна інтерференція, тобто суміш елементів лексичних систем української та російської мов. Унаслідок масового, безсистемного проникнення російськомовних елементів у структуру української мови, в умовах тривалого нерівноправного їх контактування виникло явище українсько-російського мовного суржикю, яке широко стилізується в сучасній українській публіцистиці, напр.: *брачные* (рос.) – *брачні* (сурж.) – *шлюбні* (укр.), *мошенник* (рос.) – *мошеннік* (сурж.) – *шахрай* (укр.), пор.: *«Як працюють «брачні» агентства в Україні? І як серед них вирізнити «мошенніков»? Такі питання постають часто перед тими, хто шукає свою долю через такі агентства» («День», 12.03.2017).*

Варто зауважити, то суржикізми для підсилення емоційно-експресивного забарвлення, журналісти використовують навіть у заголовкових комплексах видань, аби привернути увагу читача, напр.: *девочки* (рос.) – *девочки* (сурж.) – *дівчатка* (укр.), *живущие* (рос.) – *живущіє* (сурж.) – *що живуть* (укр.), *сеть* (рос.) – *сеть* (сурж.) – *мережа* (укр.), пор.: *«Віртуальні літри, або «дівочки, живущіє в сеті» у пошуках любові (заг.). Мережєвих дівчаток примусили прочитати винятково із жіночої солідарності» («Україна молода», 24.10.2016).*

Отже, суржик є одним із засобів негативної оцінки, умисно вжитий для характеристики осіб, їхньої поведінки, а також як засіб висміювання учасників комунікативного процесу. Розкутість у використанні мовних засобів сприяє не тільки емоційності та експресивності журналістського матеріалу, але й позначається на якості журналістського тексту – друкованого, аудійованого чи візуалізованого.

Список використаних джерел:

1. Коваль Т. Експресивна функція неологізмів у мові сучасного газетного дискурсу. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)* : зб. наук. праць / ред. О.Семенюк. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. Вип. 100. С. 78–81.

НАПРЯМ 12. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Гайворонская В. В.,

*доцент кафедры гуманитарных наук
Национального технического университета
«Харьковский политехнический институт»*

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ ПРИ РАБОТЕ С ХУДОЖЕСТВЕННЫМ ТЕКСТОМ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РКИ

Общепринятыми критериями отбора художественных текстов в иноязычной аудитории являются следующие: языковая и смысловая доступность текста, соответствие темы художественного текста определённой коммуникативной теме курса, насыщенность текста лексическими и грамматическими структурами, способными обогащать устную и письменную речь учащихся. Также необходимы страноведческая, познавательная и воспитательная ценность художественного текста [1, с. 143].

У студентов-нефилологов основного этапа обучения замедление прогресса речевой деятельности связано с известной адаптацией их к жизни в русскоязычной среде и к условиям обучения в профильном вузе. В связи с этим профессиональная, или конкретная, мотивация учащихся к середине основного этапа обучения является в значительной степени удовлетворённой.

На этом основании особенно важное значение в учебном процессе начинают приобретать текстовые материалы, обеспечивающие поддержание универсальной мотивации и дальнейшее развитие речевой деятельности учащихся. Одним из реальных средств стимулирования умений в речевой деятельности (и главным образом, в чтении и говорении) может быть текст художественной литературы.

В лингвистической структуре художественного текста выражены особенности и живой речи, и литературной нормы.

Методически ценные лингвистические особенности художественного текста: 1) полисемия; 2) эвристичность языковой комбинаторики в структуре фразы; 3) многообразие взаимодействия

форм вариативного членения текста; 4) смысловая насыщенность; 5) метафоричность.

Все эти качества текста (при помощи специальных упражнений) активизируют речемыслительную деятельность студентов, способствуют формированию межкультурной коммуникации при работе как с адаптированными, так и аутентичными текстами [3, с. 64].

В структуре межкультурной коммуникации выделяют теоретическую и практическую готовность иностранных учащихся как два интегральных компонента (Е.И. Беспалько, Л.Ф. Спирин и др.). Теоретическая готовность к межкультурной коммуникации включает: а) языковую компетенцию как знание системы языка, умение строить и анализировать правильные фразы, владение языковыми единицами и языковыми правилами (И.А. Зимняя); б) дискурсивную компетенцию как способность строить связный текст диалогического или монологического характера; в) прагматическую компетенцию как способность оформить речь, отвечающую нормам русского языка и ситуации общения; г) лингвокультурологическую компетенцию как способность понимать иноязычную культуру и уметь с помощью текста «подключиться» к иной языковой картине мира [2, с. 9].

Важным компонентом межкультурной коммуникации является практическая готовность, которая включает: коммуникативную направленность и коммуникативную компетенцию. Для активизации устного общения на материале художественного текста особую ценность представляют и его собственно коммуникативные параметры, такие, как социальные и психологические ситуации, абстрактные темы, образы героев и образ автора. Данные смысловые категории художественного текста составляют предметный план речевой деятельности говорения и способствует созданию речевых ситуаций на уроке, а также продуцированию учащимися ситуативных высказываний на материале текста.

Как единица содержания обучения речевой деятельности художественный текст представляет собой наиболее сложный, но и наиболее репрезентативный тип текста. Для реализации задачи активизации чтения и говорения необходимо учитывать в системе отбора художественных текстов лингвистический и коммуникативный потенциал данных текстов. Необходимо также опираться и на исходные уровни коммуникативной компетенции студентов при работе с текстами.

Самыми общими лингвокоммуникативными критериями отбора аутентичных текстов, релевантными для всех учащихся, могут быть следующие: 1) страноведческая значимость в тексте психологических ситуаций, возможность выхода на их основе в абстрактные темы, в дискуссии; 2) коммуникативная значимость образа героя, наличие в структуре образа общечеловеческого значения, вне зависимости от времени, описанном в тексте; 3) представленность в текстах значительного числа ценных лингвистических параметров, относимых к художественной речи.

Художественный текст – модель человеческого общения и другая важная его особенность – проблемность. При обсуждении поставленной проблемы студенты могут выходить за рамки сюжета, соотнося события, происходящие с героями, со своим собственным жизненным опытом, со своей системой моральных ценностей и установок.

Данный вид обсуждения требует критического переосмысления прочитанного, способности к творческому мышлению, умения анализировать, давать оценку событиям и поступкам героев, моделировать ситуации иного развития событий, прогнозировать дальнейшее развитие сюжета. В процессе обсуждения прочитанного и высказывания своего мнения по поставленным вопросам развиваются и совершенствуются разнообразные умения говорения, активизируется мыслительная деятельность студентов, требующая владения определительными языковыми средствами. Занятия не ограничиваются приобретением определённых знаний, умений, навыков, а выходят на практические действия учащихся, затрагивая их эмоциональную сферу, благодаря чему усиливается мотивация при изучении иностранного языка [4 с. 28].

Конкретные параметры отбора художественных текстов должны быть ориентированы на определённый исходный уровень коммуникативных компетенций иностранных учащихся – низкий, промежуточный и оптимальный [3, с. 65].

В текстах должны быть представлены контекстно-вариативные формы его членения (описание, повествование, диалог, рассуждение), причём их соотношение может быть различным. Речевые структуры могут включать развёрнутые внутренние монологи. Представленность в системе текстов различных лингвистических и коммуникативных параметров даёт возможность при выполнении специальной серии упражнений активизировать речевую деятельность учащихся.

Так, например, при чтении рассказа А. Чехова «Шуточка» были предложены различные виды заданий.

I. Рассказ преподавателя о А.П. Чехове, его жизни и творчестве.

1. Что вы раньше знали о Чехове?
2. Что нового вы узнали о Чехове?
3. Какие его произведения вы знаете?

II.

1. Разберите по составу слова *равнодушный* и *бесстрашный*. Определите их значение.

2. Разберите по составу глаголы *сливаться*, *смешиваться*. Определите их значение.

3. Определите значение приставки в словах: *обитый*, *рассматривать*, *различать*. Назовите другие глаголы с таким же значением приставок О и РАС– / РАЗ–.

4. Запомните управление глаголов. Составьте с ними предложения.

предлагать – предложить кому? что?

рисковать – рискнуть чем?

бояться – побояться кого? чего?

заглядывать – заглянуть во что? подо что? куда?

бороться с кем? с чем?

5. К прилагательным *покатый* и *унылый* подберите подходящие по смыслу существительные.

III. Выделенные слова замените синонимами из текста.

1. **Каждый раз**, когда мы доезжаем до середины горы, Наденька вся во власти страха. 2. Как ни **просили** и ни **убеждали** мы её, она не согласилась на наше предложение. 3. В глазах у неё удивление и испуг: она ясно слышала слова, но кто их **произносил**? 4. **От испугу** она едва не умерла. 5. Я так неудачно и некстати ответил на её вопрос, что мне стало **неудобно**. 6. Взгляд Наденьки был **печален**. 7. **Однажды** я отправился на каток один. 8. Страх **лишил** её способности следить за происходящим. 9. На дворе ещё **довольно** холодно.

IV. Составьте предложения со словосочетаниями и словами: замирает дух, сливаться, вот-вот, ни за что, приходиться в себя, выводить из терпения, делать над собой усилия, целый и невредимый, всё равно.

V. Подберите из текста антонимы к словам: весело, храбрость, ускорять, шаги, отвыкнуть, отгадка.

VI. Ответьте на вопросы.

1. Кто герои этого рассказа?
2. В какое время года происходят события и что делают герои?
3. Какие слова молодой человек говорит Наденьке?
4. Как ведёт себя Наденька? Что вы можете сказать о её эмоциональном состоянии?
5. Как вы думаете, почему герой рассказа говорил Наденьке: «Я люблю вас, Надя!».
6. Почему рассказ называется «Шуточка»?
7. Понравилось ли вам это произведение? Как вы хотели бы закончить этот рассказ?

VI. Нарисуйте рисунок-впечатление или рисунок-ассоциацию к этому рассказу. Объясните его.

Многочисленные исследования свидетельствуют о том, что положительные эмоции могут улучшить работу памяти и помочь долгосрочному запоминанию и последующему извлечению информации из памяти. Усвоение новых структур или лексических единиц на эмоциональном фоне и в связи с выполнением определённых действий (рисунок-впечатление, например), активизируют мышление, восприятие и усвоение, так как эмоции оказывают непосредственное влияние на перцептивные процессы, фильтруют информацию, которую человек получает с помощью органов чувств, активно вмешиваются в процесс её последующей обработки. Когда эмоции лежат в основе опыта, полученного в процессе обучения, это повышает способность индивидуума к его запоминанию [4, с. 32].

Таким образом, можно сделать выводы, что основные задачи преподавателя при формировании межкультурной компетенции студентов при работе с художественным текстом следующие:

1. Формирование речевых умений:
  - а) умения понимать эмоциональное содержание произведения;
  - б) умения осмыслить эмоциональное содержание и передать его своими словами;
  - в) умение выразить своё суждение о данном произведении.
2. Чтобы понять текст, проблематику, эмоциональное содержание произведения учащиеся должны иметь представление о времени и социально-исторических обстоятельствах, отражённых в

произведении. Для этого у них необходимо формировать соответствующий уровень межкультурной компетенции.

3. Страноведческий мини-фон (термин Е.М. Верещагина, В.Г. Костомарова) представлен с помощью художественной речи. Иностранному учащийся должен овладевать набором языковых средств с национально-культурным компонентом семантики, реагировать на коннотативное, эмоционально-символическое значение слов.

4. Межкультурная компетенция иностранных учащихся проходит путь поэтапного формирования. С учётом уровня данной компетенции и должна протекать работа с литературными текстами, разрабатываться соответствующая методика.

Систематическая работа по развитию и совершенствованию умений чтения художественных текстов на разных этапах обучения студентов-нефилологов может стать гарантией сохранения и поддержания интереса к русскому языку как иностранному и после окончания вуза и в условиях изменения языковой среды и сферы деятельности иностранного учащегося [3, с. 68].

Список использованных источников:

1. Верещагин Е.М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва: Русский язык, 1983. – 208 с.

2. Игнатова И.Б. Языковая личность и формирование межкультурной коммуникации / И.Б. Игнатова // Психолого-педагогические и лингвометодические аспекты обучения в вузе: Сб. научн. статей. – Харьков: ХНАДУ, 2007. – С. 8–15.

3. Мамай О.М. Отбор художественных текстов на основном этапе обучения студентов-нефилологов / О.М. Мамай // Русский язык и литература в общении народов мира: проблемы функционирования и преподавания. Доклады и сообщения молодых учёных. VII Международный конгресс преподавателей русского языка и литературы. – Москва: Русский язык, 1990. – С. 63–68.

4. Шатунова Г.А. Современные методические технологии на практических занятиях по РКИ / Г.А. Шатунова // Русский язык за рубежом, 2013. – № 1. – С. 26–32.

Горда О. М.,

*кандидатка філологічних наук,
старша наукова співробітниця*

*Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

ТЕКСТ У ЛІНГВОДИДАКТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ АНАЛІЗУ В АСПЕКТІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Одним із основних засобів вивчення мови вважають текст, оскільки він є «одиницею представлення мовного матеріалу» [2, с. 128]. Тому закономірно, що це поняття стало «центральною» в багатьох сучасних наукових розвідках із лінгводидактики [3, с. 150], а аналіз стильових особливостей тексту в лінгводидактичному аспекті є одним із актуальних і активних напрямів досліджень у сучасній методиці викладання іноземних мов [7, с. 311].

У площині вивчення української мови як іноземної (УМІ) увагу науковців як об'єкт дослідження найчастіше привертають художні тексти, адже вони одночасно виконують різні функції: є «багатим джерелом змістової та країнознавчої інформації» [5, с. 61], «мобілізують всі аспекти психічної діяльності особистості: розум, уяву, почуття» [1, с. 25] «впливають на... емоції людини, формують її естетичний смак» [5, с. 61], сприяють вдосконаленню «літературної грамотності» [6, с. 204] тощо.

Специфіку та етапи роботи над вищезгаданим дидактичним матеріалом проаналізовано в дослідженнях С. Шевченко «Художній текст в курсі української мови як іноземної» (2007), О. Біленької-Свистович і З. Мацюк «Український художній текст у польськомовній аудиторії» (2007), Н. Станкевич «Художній текст для читання в іншомовній аудиторії: вироблення стратегії розуміння» (2009), К. Галушової «Сучасні методичні моделі вивчення художнього тексту» (2010), Г. Швець «Художній текст на різних етапах навчання української мови як іноземної» (2011), «Дисципліна «Художній текст у системі навчання української мови як іноземної» та її місце у фаховій підготовці викладачів-філологів» (2013), «Добір художніх текстів для читання в іноземній аудиторії» (2015) та ін.

Зосереджено увагу в наукових і науково-методичних розвідках й на принципах роботи з текстами певних літературних і фольклорних жанрів: казки (М. Єлісова «Особливості роботи над

текстом української народної казки з іноземними студентами» (2011), О. Антонів «Жили були...», або казка в навчанні української мови як іноземної» (2012), І. Фецько «Українська казка як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії» (2013), легенди (Г. Швець «Народна легенда в навчальній текстотечі з української мови як іноземної» (2014)), пісні (О. Антонів «Українська пісня як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії» (2009); Т. Лещенко, І. Самойленко та В. Юфименко «Формування лінгвокраїнознавчої компетенції іноземних студентів медичних ВНЗ засобом української пісні» (2013)), дум (М. Набок «Сприйняття іноземними студентами українських народних дум, пісень та кобзарства» (2012), окремими авторськими творами: І. Процик «Художні твори як навчальні тексти для читання на заняттях із чужоземцями та система вправ для навчання читання як виду мовленнєвої діяльності (на матеріалі новели «Дитинство» з роману Юрія Яновського «Вершники» (2010); Г. Швець «Система роботи над художнім текстом в іноземній аудиторії (на матеріалі оповідання Лесі Українки «Чашка» (2012); О. Антонів і Н. Фарина «Історичний роман Ліни Костенко «Маруся Чурай» як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії» (2013); І. Рибізонт «Поема Тараса Шевченка «Катерина» як навчальний матеріал для читання в курсі української мови як іноземної» (2014) тощо.

Розкрито лінгвокраїнознавчий і лінгводидактичний потенціал творів окремих письменників: З. Мацюк «Лінгвокраїнознавчий потенціал художніх творів Романа Іваничука» (2006); О. Антонів «Вивчення творчості Василя Симоненка в іншомовній аудиторії» (2007); С. Бук «Лінгводидактичний потенціал корпусу текстів Івана Франка у викладанні української мови як іноземної» (2010); Г. Швець «Використання художніх творів В. О. Сухомлинського в навчанні української мови іноземних студентів (2013) і цього ж автора «Лінгводидактичний потенціал творів Михайла Коцюбинського» (2015) та ін.

Важливість для лінгводидактики текстів публіцистичного характеру, що розкривають реалії суспільства та країни, в якій перебуває іншомовець, та особливості використання їх (поряд з художніми) на заняттях з УМІ обґрунтовано у статті О. Баранівської «Художній і публіцистичний тексти як засоби навчання української мови як іноземної» (2008). А у розвідці Г. Бойко «Тексти публіцистичного стилю на заняттях з української мови як іноземної для студентів-чужоземців нефілологічних

спеціальностей» (2014) окреслено структуру та запропоновано методику проведення заняття, базованого на тексті «Храми Львова: молитва в камені».

Ще один актуальний сьогодні напрям лінгводидактики – дослідження нехудожньої літератури краєзнавчої тематики. Це закономірно, оскільки від початку XXI ст. увага методистів великою мірою спрямована на лінгвокультурологічний підхід у вивченні УМІ [4, с. 20]. На країнознавчих текстах базується й робота викладачів зазначеної дисципліни [2, с. 129]. Лінгводидактичний потенціал науково-популярних і науково-публіцистичних текстів краєзнавчої тематики розкрито у розвідках Н. Фийси «Використання краєзнавчих матеріалів як необхідної умови при викладанні другої (третьої) іноземної мови для спеціальностей галузі туризму у ВНЗ» (2009), Г. Швець «Нехудожні тексти краєзнавчої тематики у практиці викладання української мови як іноземної» (2012), О. Криницької «Методика вивчення краєзнавчого матеріалу на заняттях з української мови як іноземної» (2016) та ін.

Науковий текст у лінгводидактичному аспекті став об'єктом аналізу у праці С. Дерби «Науковий текст – засіб навчання українській мові як іноземній» (2014).

У низці дидактичних досліджень з української мови як іноземної текст проаналізовано і як засіб формування українського фахового мовлення майбутніх спеціалістів різних галузей. Увагу на цій проблематиці акцентовано у працях О. Качали «Текст за спеціальністю – засіб навчання української мови як іноземної у технічному виші» (2012), Т. Єщенко «Текстові категорії у практиці викладання української мови як іноземної» (2019), О. Барабаш-Ревак «Робота над спеціальними текстами в процесі вивчення української мови як іноземної: практичні зауваги» (2019) та ін.

Зрозуміло, що невеликим оглядом у межах тез доповіді неможливо охопити всі науково-методичні розвідки, в яких розкрито порушену проблему, але він все ж дає змогу скласти уявлення про жанровий і стильовий потенціал текстів, які ще потребують лінгводидактичного аналізу щодо особливостей використання в розрізі навчання УМІ. Вважаємо, що недостатньо є праць прикладного характеру про лінгводидактичний потенціал художніх текстів низки літературних жанрів (новели, вірша, байки, небилиці тощо), творів українських письменників. Доцільність вивчення з погляду лінгводидактики бачимо й у різножанрових текстах

публіцистичного, наукового та офіційно-ділового стилів української літературної мови.

Список використаних джерел:

1. Артюхова О. В. Використання автентичних текстів у формуванні творчої діяльності студентів на заняттях з іноземної мови. *Матеріали Причорноморської науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу МНАУ*. Миколаїв : МНАУ, 2014. С. 23–29. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/1006> (дата звернення: 15.01.2020).

2. Дерба С. М. Текст як основний засіб у процесі навчання української мови як іноземної. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2018. Вип. 1, ч. 1. С. 128–130. URL: [file:///C:/Users/USER/Downloads/Nznuoaf_2018_1\(1\)_37%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/Nznuoaf_2018_1(1)_37%20(1).pdf) (дата звернення: 13.01.2020).

3. Єценко Т. Текстові категорії у практиці викладання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2019. Вип. 14. С. 149–158. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ukrinos/article/view/2729/2893> (дата звернення: 11.01.2020).

4. Кочан І. Становлення і розвиток методики викладання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2012. Вип. 7. С. 17–24.

5. Процик І. Художні твори як навчальні тексти для читання на заняттях із чужоземцями та система вправ для навчання читання як виду мовленнєвої діяльності (на матеріалі новели «Дитинство» з роману Юрія Яновського «Вершники»). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2010. Вип. 7. С. 61–69.

6. Станкевич Н. І. Художній текст для читання в іншомовній аудиторії: вироблення стратегії розуміння. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2009. Вип. 14. С. 202–210. URL: <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/100.pdf> 4 (дата звернення: 14.01.2020).

7. Швець Г. Нехудожні тексти краєзнавчої тематики у практиці викладання української мови як іноземної. *Українська мова у світі*. Львів, 2012. С. 311–319.

Kashchuk M. H.,
Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate professor of the Department of Foreign Languages and the
Culture of Professional Speech
Lviv State University of Internal Affairs

PECULIARITIES OF FORMATION OF COMMUNICATION CULTURE OF CADETS

In modern conditions of the development of international contacts and tourism, and in the course of conducting various cultural and sport events, a special attention is paid to the processes of improving the professional preparation of cadets as future law enforcement workers, as well as formation of their professional culture and the culture of their professional communication in particular. The problem of the culture of communication is the subject of investigation of different sciences, but still it is not fully studied, especially as far as the culture of communication in foreign languages in different fields of human life is concerned.

The purpose of our study is to substantiate the peculiarities of forming the communication culture of cadets which covers the solution to the following tasks: 1) to define the concept of «communication culture»; 2) to reveal the peculiarities of forming the communication culture of cadets in a foreign language as the component of professional culture.

The problem under study has been investigated by V. Lukashевич, V. Synyov, V. Klymenko, A. Tokarska, T. Horokhovska and others.

The process of learning a foreign language in higher educational establishment is aimed first of all at mastering the communicative competence which is understood as a «set of knowledge about communication in different conditions and with different communicators, as well as knowledge of certain verbal and non-verbal interactions and abilities of their effective application in specific communication in the role of addresser and addressee» [3, p. 108]. Communication is a complex process of establishing and developing the contacts between people or groups of people, in which the information and actions are exchanged and a partner is perceived and understood. In the course of communication the relationships of different nature may develop, namely, mutual understanding, interplay, misunderstanding, competitiveness, conflict, etc. In communication so-called presentation of the inner world of the

personality is performed, the quality of which depends, first of all, on personality's mastering the cultural level of communication [4].

T.V. Horokhovska considers the culture of professional communication as a component of professional culture, as well as integrated quality of personality, which is revealed by the perfect mastering of the norms of literary language and the ability to use them correctly, precisely, distinctly and communicatively reasonably in the process of transferring one's thought in the professional written and oral communication, and also by the positive attitude of the professional to speech activity as a component of successful professional self-realization [1, p. 6].

Investigating and analyzing the psychological and pedagogical principles and conditions of the process of forming the culture of professional communication of the future law-enforcement workers, T.V. Horokhovska distinguishes three main components of the culture of professional communication of cadets: 1) *motivational* (which underlies the change of general cultural, national, language and professional values of society into personal qualities revealed in everyday behaviour as elements of the culture of professional communication on the emotional and sensory level); 2) *cognitive* (which is aimed at the cadets' mastering the necessary speech information); 3) *activity* (which demands mastering the forms of speech activity, that is, speaking, reading, listening and writing) [1, p. 6-7].

Therefore, the culture of communication of cadets as future law enforcement workers, covers not only the formation of language and speech skills and habits, but also is closely connected with the development of ethical and etiquette norms of communication that characterize the general condition of the culture of a person of the XXI century.

Among the most important components of the speech activity one can distinguish sociolinguistic competence, that is the ability to understand and produce speech in the specific sociolinguistic context of communication, as well as sociocultural competence, which is connected with the ability to use the sociocultural context, namely, traditions, norms, social stereotypes and the realia of the country the language of which is learned [2, p. 94]. These are the components which play an important role in the actualization of the means of speech etiquette, which is connected with a wide usage of so-called «ready» units of communication that are also called «colloquial clichés», «stereotypes», «conversational formulas», «etiquette formulas», «language formulas», etc [5, 7, 8, 10].

The speech etiquette is peculiar for all nations, as there is a set of phrases (lexical, morphological, syntactical) in every developed language, which, as a rule, do not give any new logical information to the act of communication, but play an important role in the process of developing the speech contact. The ability to use the conversational formulas correctly is the guarantee for the successful development of practical skills and habits in a foreign language. Therefore, cadets learn not only etiquette formulas, but also sociolinguistic variants of the means of communication. When learning, for example, the formulas of such kinds of speech etiquette as greeting, addressing, introducing, wishing, request, apology, etc, one cannot use the same formula without taking into account the age, social status or the place of residence of the addressee [2].

Thus, practical classes for cadets involving the systematic step-by-step learning of thematically grouped and situationally conditioned formulas of the speech etiquette contribute greatly to the enlargement of cadets' vocabulary, overcoming of the communication barrier to some extent, as well as the development of the sufficient level of communication competence in order to realize the intercultural communication.

References:

1. Гороховська Т.В. Формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2007. 20 с.
2. Гошовська Л., Галеченко І. Організація та системне використання формул мовленнєвого етикету для розвитку соціолінгвістичної та соціокультурної компетенції студентів немовних ВНЗ (на матеріалі англійської і французької мов). *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки*, 2002. № 6. С. 93–96.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С.Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. С. 108.
4. Пашко Л. Ділове спілкування як необхідний та неминучий процес пізнання особистості співрозмовників. *Вісник Української Академії державного управління при Президентові України*, 2000. № 3. С. 433–440.

5. Правова міжкультурна комунікація: до Євро 2012 : навчальний посібник / О.Бойко та ін. ; за заг. ред. А.С. Токарської. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 240 с.

6. Соловєць Л.О. Робота над фразеологізмами як засіб формування культури спілкування молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Інститут педагогіки АПН України. К., 2004. 20 с.

7. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування / за ред. С.Ю. Ніколасвої. К. : Ленвіт, 1997. 96 с.

8. Ивакина Н.Н. Юридические клише и штампы. *Функционирование языка в различных типах текста* : межвузовский сборник научных трудов, Пермь : ПГУ им. А.М. Горького. 1989. С. 149–158.

9. Корзина С.А. Речевые клише в диалогической речи. М. : Высш. шк., 1991. 111 с.

10. Леонова Л.А., «Готовые» предложения в современном английском бытовом диалоге. *Иностранные языки в школе*. 1970. № 5. С. 11–21.

11. Ch. Boyle *English for Law Enforcement*. England: Macmillan, 2009. 128 p.

Melnyk P. V.

*Lecturer of Language Training Department
Odessa State University of Internal Affairs*

INTERCULTURAL DIALOGUE AS A FORM OF COMMUNICATION

The problem of developing intercultural dialogue is one of the defining factors for the modern cultural environment that needs development and management. Exploring cultural features and differences will help to develop ways of democratic communication that aim to be able to live in a multicultural world and develop a sense of community and ownership. Intercultural dialogue as a form of communication facilitates the manifestation of a person's creative essence through the knowledge of another, the discovery of the desire to be known. In addition, the dialogue culture allows against the background of preserving one's own cultural identity, to form ways of knowing another

culture through the mutual enrichment and development of national cultures. Intercultural dialogue contributes to the creation of a new layer of cultural values and enables the creation of a civilized space for the constructive interaction of cultures in today's globalized world.

Intercultural dialogue is considered in the scientific literature as a form of communication in which the intercultural interaction mechanism used is aimed at mutual understanding and solving problems of human being. To live means to engage in dialogue: to ask, to listen, to answer, to agree, etc. In such a dialogue one participates all and all his life. Dialogue is not only communication, but interaction in which a person opens himself and others. Therefore, the content of the cultural concept is the need to adopt the idea of dialogue as a form of communication between individuals, as well as a way of interacting with the objects of culture and art. Due to emotional, pragmatic, psychological, social and other nature, intercultural dialogue is of interest to researchers in various scientific fields, becoming a central concept in the culture of knowledge of the world based on the interpenetration of cultures and an awareness of the importance of a tolerant attitude towards representatives of other cultures.

The concept of intercultural dialogue proposed by the Council of Europe characterizes it as an open, respectful exchange of views between individuals and groups belonging to different cultures, which in turn leads to a deeper understanding of other species, a global perception of the world. It is an open and courteous exchange of views between persons and groups of persons of different ethnic, cultural, religious, linguistic backgrounds and traditions based on mutual understanding and respect. In this form, dialogue must take place at all levels: in societies, between the societies of Europe and between Europe and the rest of the world. As a socio-cultural process, intercultural dialogue aims at expanding intercultural communication on the principles of openness, high respect for cultural differences and cultural heritage, tolerance. From the point of view of the form of communication, intercultural dialogue is based on tolerance, trust, openness to cooperation, promotes mutual understanding, revealing of common values and meanings and in the process of development can be transformed into various forms of interaction between subjects – from positively emotionally colored forms of communication.

Intercultural dialogue is important nowadays. As a way of transferring the assets and the possibility of knowing the world, it relays experience, tradition, contributes to the renewal of the value content of modern culture and forms the prerequisites for preserving and transferring

the experience of intercultural interaction to posterity. The implementation of intercultural communicative interaction through dialogue helps to strengthen mutual understanding, understanding and adaptation of a person to another culture without giving up one's own, presupposes mastering the values of another culture without harming the values of one's culture. It is worth noting that precisely at the intersection of interests of different cultures through the use of different forms and methods of intercultural interaction, there is a study, assimilation, multiplication and transfer to the next generations of cultural achievements. Intercultural dialogue influences the perception, thinking, behavior of all members of society and determines their belonging to a given society, inspires the creation of a new layer of cultural values.

Based on the above, it can be argued that world civilization can only be a coalition in the world of cultures, each of which retains its identity. Against the background of considerable socio-cultural experience and the preservation of cultural dialogue traditions, this approach will have significant prospects, and thus cultural dialogue will become a tool for shaping world society on the basis of mutual contacts with representatives of other cultures in order to integrate and transform the cultural heritage. Intercultural dialogue is the most democratic form of organization of equal relations, the purpose of which is the search for truth on the basis of tolerance, mutual influence and mutual enrichment, which results in the consolidation of society. What is important is that humanity is gradually realizing and putting into practice the principle of the importance and necessity of equal intercultural dialogue on the basis of traditional values, existing historical and contemporary philosophical and philosophical grounds for the need to preserve the cultural identity and interconnection of cultural diversity.

References:

1. Біла Книга з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності й гідності». К. : Оранта, 2010. 44 с.
2. Кузьменко О. Єдність та розмаїття буття культури : філософський аспект. URL: <http://moodle.kmpu.edu.ua>
3. Doron A. Towards a definition of intercultural dialogue. URL: Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS).

Циватый В. Г.,
кандидат исторических наук,
доцент кафедры новой и новейшей истории зарубежных стран,
Заслуженный работник образования Украины,
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

**КОММУНИКАТИВНЫЕ ПРАКТИКИ В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ
КОММУНИКАЦИИ ДИПЛОМАТОВ:
ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ И ИНСТРУМЕНТАРИЙ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ УСПЕШНОСТИ (УКРАИНА –
РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ)**

Глобальные политические процессы и глобальная дипломатия XXI века – это тренд современного глобализированного мира [1, с. 67-69]. Именно правильное понимание особенностей внешней политики и дипломатии любого государства, их дипломатического инструментария, межгосударственных коммуникативных практик, может позволить любому государству мира выстроить со многими государствами равные, толерантные, сбалансированные и спокойные политико-дипломатические отношения.

Говоря о современных политико-дипломатических белорусско-украинских отношениях, следует отметить активный политический межгосударственный диалог: за почти 29-летний период состоялось около 100 официальных двусторонних встреч. И все шесть руководителей Украинского государства, и лидер Республики Беларусь А.Г. Лукашенко в течение всего этого периода неизменно своими делами доказывали и продолжают доказывать приоритетность для них украинско-белорусских отношений. Близки позиции обеих стран и относительно создания новой глобальной архитектуры безопасности на постсоветском пространстве с обязательным предоставлением гарантий безопасности безъядерным государствам [2, с. 20-22; 3, р. 196-209].

В основу новой глобальной и региональной дипломатии, новой международной политической архитектуры должны быть положены принципы открытого общества. Открытое общество опирается на признание того, что истина в абсолютной инстанции нам не доступна (абсолютная истина). Поэтому мировое сообщество и отдельные государства современного полицентричного (многополюсного) мира должны научиться уважать разные интересы

и точки зрения, найти средства и политико-дипломатический инструментарий, которые позволили бы всем людям, и всем государствам жить в мире!

Дипломатия и политико-дипломатический диалог государств решат все глобальные проблемы современного многополярного (полицентричного) мира. Дипломатия, глобальная и региональная дипломатия, как и другие социальные системы или подсистемы, виды деятельности, профессии, организации, явления, институции и т. д., не существует вне социальных рамок, то есть вне конкретного специфического общества, функционирующего в рамках национального государства, и в большей степени в рамках международного, т. е. глобального сообщества [4, с. 26-29].

В процессе межгосударственного и межкультурного общения неизбежны проблемные вопросы, возникающие в результате коммуникативных сбоев. Коммуникативные помехи и являются причинами коммуникативных сбоев. Для обозначения явлений, нарушающих процесс коммуникации, чаще всего употребляют два термина: «помехи» и «барьеры», которые нередко используются как взаимозаменяемые. Но, как подсказывают коммуникативные практики всё же целесообразнее их дифференцировать, чтобы более детально рассмотреть причины, мешающие адекватному межкультурному общению в процессе профессиональной деятельности.

Барьерами следует считать те факторы, которые препятствуют осуществлению коммуникации как таковой. К ним относятся незнание данного иностранного языка в ситуации межкультурного общения с носителем данного языка или физиологические факторы, как, например, глухота или немота одного из собеседников. Помехи, в свою очередь, – это факторы, которые снижают качество коммуникации: асимметрия, стереотипные реакции, языковые ошибки и т. д. Однако между двумя этими понятиями не существует непроходимой границы. Например, незнание языка не означает полной неспособности к общению, поскольку оно может быть отчасти компенсировано мимикой и жестами.

С другой стороны, процесс коммуникации, не осложнённый помехами, возможен только теоретически. Коммуникативные помехи могут быть трёх видов: со стороны источника/отправителя; со стороны получателя; со стороны окружения. Помехи со стороны окружения включают шум и плохую видимость, мешающие

восприятию звуковых и визуальных коммуникативных сигналов, физическое расстояние и т.д. Помехи со стороны участников коммуникации можно подразделить на физиологические, языковые, поведенческие, психологические, культурологические и дипломатические.

Действие помех может приводить к коммуникативным сбоям, т.е. прерыванию коммуникативной цепочки (как правило на стадии кодирования или декодирования сообщения), или к искажению информации. Последнее часто становится результатом интерференции – вмешательства факторов родной культуры в интерпретацию сведений о чужой культуре.

Психологи выделяют *ретроактивную интерференцию* (когда новая информация влияет на осмысление старой) и *проактивную интерференцию* (когда старая информация влияет на восприятие новой). То и другое встречается в межкультурной коммуникации (например, в дипломатических практиках) и может иметь как положительные, так и отрицательные результаты для их эффективности, успешности и результативности [5, с. 26-36].

При анализе причин искажения информации представляет интерес и так называемая «серийная коммуникация» – передача информации по очереди от одного коммуниканта к другому. Межкультурная коммуникация осуществляется как на личностном, так и на институциональном уровне, и характер помех на каждом из них имеет свои специфические особенности. Следует выделить такие помехи, действующие на институциональном уровне: утаивание информации в соответствии с интересами институтов власти; преднамеренное дозирование общественно значимых сведений; структурирование информации в выгодной для институтов властей форме; использование двойных стандартов по отношению к внутренним и внешним проблемам; предвзятость в подаче информации о других культурах и т. д.

Следует подчеркнуть особую роль языка (иностранный язык) как средства дезинформации в институциональном дискурсе [6]. Это ситуации, когда регулятивный язык доминирует над коммуникацией; когда определённые социальные группы не в состоянии получить адекватную информацию в силу того, что они не владеют адекватными языковыми средствами (например, из-за недостаточного образования и уровня владения дипломатом тем или иным иностранным языком в стране пребывания); а также когда общественные институты целенаправленно используют непонятный

язык и прячутся за наукообразной демагогией при сообщении невыгодной для них информации (так же и политико-дипломатического характера).

Важное значение для дипломатической работы в стране пребывания является знание языка этой страны. Кроме знания проблем межкультурного общения ещё нужны и знания о критериях успешности межгосударственного и межкультурного общения и пути его оптимизации (высокая степень эксплицитности; избыточность; многоканальность; обратная связь и т.д.) [7; 8, с. 175-185].

Таким образом, и Республика Беларусь, и Украина, смогли занять собственные ниши в современном внешнеполитическом и межкультурном контексте, продемонстрировав способность быть самостоятельными региональными игроками-акторами, генерирующими конструктивные подходы к разрешению актуальных проблем современности.

В 2016 году исполнилось 25 лет с момента установления дипломатических отношений между Республикой Беларусь и Украиной. 27 декабря 1991 года начался новый этап в истории взаимодействия двух независимых государств – Украины и Республики Беларусь. Отношения обеих стран обозначены искренней дружбой и стремлением к взаимовыгодному политико-дипломатическому сотрудничеству. Бесспорно, за почти 27 лет сформирован значительный потенциал для вывода двустороннего сотрудничества на уровень стратегического партнерства, прежде всего в экономической сфере.

Несмотря на разногласия в декларировании политических приоритетов и неравномерность политического диалога, Украина и Республика Беларусь остаются принципиально важными экономическими партнерами. 29-летний опыт взаимодействия убедительно доказал отсутствие у сторон враждебных намерений и настроенность на конструктивные и прагматичные отношения, которые должны способствовать конструктивному сотрудничеству и благополучию двух дружественных стран и народов.

И в Украине, и в Республике Беларусь, по нашему мнению, в среднесрочковой перспективе продолжатся более интенсивные институциональные процессы частичного обновления политической и дипломатической элит. В XXI веке институционализация, интенсификация и модернизация высшего образования требует внедрения таких инновационных технологий, для которых главная

цель – это творческое воспитание личности (дипломата) в интеллектуальном и эмоциональном измерении.

Интересный опыт обучения межкультурной коммуникации и современному дипломатическому инструментарию будущих специалистов в сфере внешней политики, дипломатии и международных отношений накоплен в Белорусском государственном университете и Киевском национальном университете имени Тараса Шевченко. Обмен опытом, систематические научно-методические семинары и конференции в период 2013-2020 годов между нашими научно-образовательными институтами постсоветского пространства, несомненно, способствуют повышению качественной подготовки выпускников указанных специальностей.

В полицентричном мире XXI века и Республике Беларусь, и Украине, прежде всего, необходимо искать свои локации в геополитическом пространстве, при этом акцентировать внимание на сбалансированной внешней политике и приоритетах своих национальных интересов. Знание дипломатами, и всеми участниками в целом, моделей межгосударственной и межкультурной коммуникации и владение знаниями о том, где, когда и по каким причинам могут возникать барьеры/помехи, позволяет прогнозировать и предотвращать (локализовать) их появление. Стремление соблюсти также и этикетные нормы чужой культуры со стороны иностранца свидетельствует о его уважении к представителям этой культуры и обычно способствует его вхождению в новое культурно-языковое и научно-образовательное пространство.

Список использованных источников:

1. Циватый В.Г. Глобальная дипломатия и страны СНГ в условиях полицентричного мира XXI в.: интеграционное и внешнеполитическое измерения // Беларусь в современном мире: материалы XV Междунар. науч. конф. посвящ. 95-летию образования Белорус. гос. ун-та, Минск, 27 окт. 2016 г. Минск, 2016. С. 67–69.

2. Толстов С.В. Українсько-білоруський діалог: пошук нових можливостей // Зовнішні справи. 2016. № 12. С. 20–22.

3. Tsivatyi V.G. National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises // Eastern Europe Regional Studies. 2017. № 2 (4). P. 196–209.

4. Циватий В. Г., Громико О. А. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд ХХІ століття: (інституційний контекст) // Зовнішні справи. 2014. № 8. С. 26–29.

5. International Relations / Edited by Stephen McGlinchey. Bristol, England, 2017. Part I: DIPLOMACY. P. 26–36.

6. A Survey of Language and Culture: Linguistic Anthropology and Cross-Cultural Communication / by Michael Shaw Findlay. 2015. 196 p.

7. Chekalenko L. D. Foreign Policy of Ukraine: monograph / Scientific editor Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine V.G. Tsivatyi. Kyiv: «LAT&K», 2016. 294 p.

8. Циватый В.Г. Языковая картина мира и национальные менталитеты в контексте европейских дипломатических практик: исторические традиции и новации // Молодёжь и наука: слово, текст, личность. Сборник науч. статей. Ульяновск: УлГПУ, 2015. С. 175-185.

НАПРЯМ 13. ЖУРНАЛІСТИКА

Юксель Г. З.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри слов'янської філології та журналістики

Інституту філології та журналістики

Таврійського національного університету

імені Володимира Вернадського

ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЖУРНАЛІСТІВ В КОНТЕКСТІ АНЕКСІЇ КРИМУ 2014 РОКУ: НАУКОВІ ТА ПРАВОЗАХИСНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Анексія невід'ємної частини України – Автономної Республіки Крим та міста Севастополь та їх примусового включення до складу Російської Федерації в 2014 році полягає в насильницькому приєднанні частини території незалежної держави до складу іншої шляхом нехтування міжнародного права, національних законів, договорів та угод, укладених між двома державами. Крим того, анексія Криму 2014 року відбулася з ігноруванням дійсних інтересів місцевого населення, всупереч їх волі та бажанню. В цьому світі важливим залишається вивчення історичних подій того часу, зокрема діяльності українських та кримських ЗМІ в період примусової зміни державності.

Сьогодні, після шести років анексії Криму, складність проведення наукових досліджень на території півострова обумовлена низкою об'єктивних причин, серед яких обмеження доступу українським вченим до наукових джерел, складнощі в проведенні польових робіт на території Криму, питання особистої безпеки, тиск на науковців.

Наукова література в Україні, в якій розглядається анексія півострову та її наслідки, вплив на ситуацію в Україні і Криму, обмежена. Велика частина робіт, які вийшли на материковій частині України після окупації, пов'язана з дослідженням, аналізом та описом правових питань, стану в сфері прав людини, порушення економічного права, порушення свободи слова, перешкоджанням журналістам в виконанні професійних обов'язків. Цій дискурсу зумовлен статусом півострову, визнаному як «тимчасово окупована

територія» та політики України щодо своєї тимчасово окупованої частини.

За підтримки державних органів влади (Міністерство інформаційної політики України (2014-2019), Міністерство тимчасово окупованих територій, Міністерство освіти і науки України) в перші роки анексії на материковій Україні проводилися інформаційні кампанії, випускалася друкована продукція (книги, брошури, буклети), в фокусі уваги яких були правові, соціальні, гуманітарні питання окупованого Криму.

Проблемі дотримання прав людини, динаміки розвитку ситуації на півострові присвячена інформаційно-аналітична робота різноманітних правозахисних та медійних інститутів, більшість з яких складають громадські організації. Переважно вони здійснюють діяльність за підтримки іноземних держав. Так, вагомим джерелом оповіщення про ситуацію на тимчасово окупованих півострові стали інформаційні ресурси, створені при підтримці посольств окремих країн: Посольства США в Україні, Посольства Великобританії в Україні, Посольства Канади в Україні та ін. Відомими фондами, що здійснюють підтримку в поширенні інформації про Крим стали Фонд ім. Генріха Аденауера (Німеччина), Фонд «Відродження» (США) та інші.

Після окупації Криму близько 50 правозахисних організацій в Україні ведуть моніторинг ситуації на півострові, велика частина роботи яких зосереджена в сфері захисту прав людини, проблемах перешкоджання свободі слова і віросповідання, захисту державної і приватної власності, соціальних питань.

Після 2014 року вийшли окремі видання з аналізом та дослідженням процесу анексії півострову та її наслідків. Викликам та загрозам національним інтересам України присвячено підручник «Політика стосовно Криму. Рекомендації (посібник)» [1]. Як зазначено в передмові, в віданні мова йде про мілітаризацію, інформаційно-психологічну війну, приниження української мови і культури на півострові, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності, «штучно створеної» інформаційної картини світу.

Хронологія окупації Криму і його відображення в українських і кримських ЗМІ представлений у виданні Тараса Березовця «Хроніки окупації Криму» [2], автор систематизував в хронологічному порядку матеріали ЗМІ стосовно окупації. Спогади подій 2014 року відображені в роботі кримського журналіста,

фігуранта кримінальної справи, порушеної в Криму, Миколи Семені «Кримський репортаж» [3]. Ситуація в галузі свободи слова приведена в нарисах Юрія Луканова «Пресувальна машина: як Росія знищувала свободу слова в Криму» [4]. Про роль і діяльність кримських правозахисників і журналістів після окупації Криму йдеться в роботі, присвяченій опору окупації, «Люди сірої зони» української журналістки Анни Андрієвської [5].

Мемуари, що розповідають про події під час окупації, видані за підтримки Міністерства інформаційної політики України, серед них п'єси колишнього українського кримського політичного в'язня Олега Сенцова, роботи кримського журналіста Миколи Семени, колишнього політв'язня Геннадія Афанасьєва та ін.

Втрати України в інформаційній сфері представлені в «Звіті про порушення та втрати в сфері телерадіомовлення на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь після окупації 2014-2017 рр.» [6], ініціатором якого стала Національна Рада з питань телебачення та радіомовлення України. Це перша спроба системного аналізу втрат, понесених в інформаційній сфері, робота спрямована на встановлення (за цінами 2014 року, без урахування недоотриманого прибутку) майнової шкоди кримських ЗМІ державної та приватної форми власності, які здійснюють діяльність на півострові в 2014 році. В звіті надана фрагментарна інформація про втрати, оскільки автори використовували відомості тільки про ліцензіатів Нацради України, не включивши збитки, понесені внаслідок анексії редакціями державних та приватних газет і журналів, інформаційних агентств, веб-сайтів, ПР-агенцій, рекламно-видавничих комплексів.

Ситуація, пов'язана з видворенням з території півострова кримськотатарських національних ЗМІ, відображена в звіті ГО «Центр інформації з прав громадянина» «Crimean Tatar Media in Crimea» [7], для якого громадською організацією проведено моніторинг порушень прав журналістів в Криму.

Моніторинг ситуації з прав людини проводить ГО «Кримськотатарський ресурсний центр», раз на три місяця представляючи класифікацію і статистику порушень і аналізуючи ситуацію з правами людини на півострові.

Мілітаризації регіону і економічної ситуації присвячені звіті експертів ГО «Майдан закордонних справ», їх використовують державні відомства України та іноземні дипломатичні місії.

ГО «Центр з прав і свобод людини» реалізувала проект «Душителі свободи слова в Криму», надавши відомості про кримських чиновників, які, починаючи з 2014 року проводили репресії проти українських і кримських журналістів. Реалізовано проект «Невизнана анексія», що відображають позиції глав світових держав щодо невизнання анексії Криму, створені та розповсюджені звіти про військове захоплення півострова в рамках проекту «Вкрадений Крим».

Правозахисна інформація про стан в Криму також надана в:

- інформації недержавних правозахисних організацій України: «Українська Гельсінська спілка з прав людини» (УГСПЛ), «Центр інформації по правах людини», «Амнесті Інтернаціонал», «Кримськотатарський ресурсний центр», «Кримська правозахисна група», Центр правозахисної інформації ZMINA, «Центр Громадянських Свобод», «Крім SOS», «Об'єднання родичів політ'язнів Кремля», «Медійна ініціатива за права людини», Crimean Human Rights Group, «Харківська правозахисна група» (ХПГ), Regional Center for Human Rights, ГО «Альянс Української Єдності», «Експертний центр з прав людини» та ін.;

- інформації цивільних журналістів і активістів: «Кримська солідарність», «Кримське дитинство», «Кримська ініціатива», через діяльність цивільних журналістів і правозахисників, та ін.;

- ініціативи громадян, що беруть участь в кампаніях, спрямованих на привернення уваги до ситуації на півострові: кампанія «Наші діти – не терористи» (2018-2019), кампанія «Єдність важливіше штрафів»;

- матеріалах російських і українських журналістів, які висвітлюють ситуацію на півострові в українських і ліберальних російських ЗМІ: Антона Наумлюка, Тараса Ібрагімова, Ольги Романовської, Олени Смутко, Олександри Єфименко та ін.

Після анексії Автономної Республіки Крим та міста Севастополь в 2014 році з боку Російської Федерації та проведення 16 березня 2014 року незаконного, невизнаного світом референдуму інформаційна сфера Криму зазнала суттєвих змін, що призвело до примусового припинення діяльності вільних і незалежних журналістів.

В сучасний період достовірна інформація про ситуацію на півострові можлива за допомогою діяльності організацій і активістів, які стали єдиними джерелами об'єктивної інформації. Російські і кримські ЗМІ, отримавши дозвіл на здійснення інформаційної

діяльності на півострові, не передають справжньої картини подій, не відображають реального стану дотримання прав людини, не надають об'єктивної інформації про переслідування українських і кримськотатарських активістів на півострові.

Список використаних джерел:

1. Політика щодо Криму. Рекомендації (посібник). Тищенко Ю., Каздобіна Ю., Горобчишина С., Дуда А. / За заг. ред. Ю. Тищенко. Київ. ТОВ «Агентство» Україна». 2018. 88 с.

2. Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Київ. Брайт-Букс. 2015. 392 с.

3. Семена М. Кримський репортаж. Хроніки окупації Крима (2014-2016 гг.). К. ДП «Національне газетно-журнальне видавництво». 2017. 928 с.

4. Луканов Ю. Пресувальна машина: як Росія знищувала свободу слова в Криму / ред. Печончик Т. Центр інформації про права людини. Київ. КБЦ. 2018. 176 с.

5. Андрієвська А. Люди «сірої» зоні. Свідки російської анексії Криму 2014 року. Київ. Фенікс. 2018. 264 с.

6. Звіт про порушення та втрати в сфері телерадіомовлення на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь після окупації 2014-2017 рр. Національна Рада з питань телебачення та радіомовлення України. Київ. 2015. 24 с.

7. Crimen Tatar Media in Crimea. Situation in 2014-2016/ Звіт Центру по правам громадянина. Київ. 2016. 10 с.

8. Приглушені голоси: право на свободу слова в умовах збройного конфлікту на сході України. О. А. Біда, А.Б. Блага, О.А. Мартиненко, М.Г. Статкевич; за заг. ред. А.П. Бушенка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ. КИТ. 2015. 60 с.

9. Свобода слова и преси в Криму (лютий 2014 – листопад 2015 рр.)/ Київ: Міністерство інформаційної політики України. 2015. 19 с.

10. Crimea in the dark. The silencing of dissent / The report of the Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5330/2016/en/>

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«ТАВРІЙСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ
НАУКОВІ ЧИТАННЯ»

ЧАСТИНА II

(м. Київ, 24–25 січня 2020 р.)

Підписано до друку 29.01.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 10,0. Тираж 100. Замовлення № 0220-19.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а.
Телефон +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.